

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

144939

KOLONİ ÇAĞI'NDA ANADOLU VE ASUR'DA KADIN

144939

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Aliye Kuzuoğlu**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin Sever**

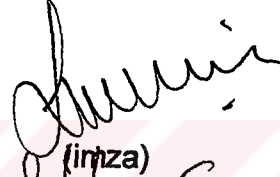
Ankara-2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Aliye Kuzuoğlu'na ait "Koloni Çağı'nda Anadolu ve Asur'da Kadın" adlı çalışma, Jürimiz tarafından Eskiçağ Tarihi Anabilim/anasanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(imza)

Başkan Prof. Dr. Hüseyin SEVER
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(imza)

Üye Prof. Dr. Salih Çelen
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(imza)

Üye Prof. Dr. İlhami DURMUŞ
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖNSÖZ

“Koloni Çağı’nda Anadolu ve Asur’da Kadın” adlı yüksek lisans tezimiz ile M.Ö. 1950-1750 yılları arasına tarihlenen ve Eski Asur Ticaret Kolonileri Devri olarak adlandırılan dönemde Anadolu ve Asur’da kadının sosyal statüsünü tespit etmeye çalıştık.

Bu çalışmam sırasında bana her konuda yardımcı olan, zaman ayıran ve büyük özveride bulunan kıymetli Hocam Prof. Dr. Hüseyin Sever’e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca çalışmam esnâsında benden yardımlarını esirgemeyen, kendilerine âit yayınlanmamış tabletler üzerinde çalışma imkânı veren Prof. Dr. Dr. Salih Çeçen, Prof. Dr. İlhami Durmuş ve Prof. Dr. Sebahattin Bayram’a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
KISALTMALAR	iv
BAZI İŞARETLER VE DİĞER KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1-4
I. BÖLÜM : M.Ö.II. BİN'DE ASUR'DA KADIN	5-38
II. BÖLÜM: M.Ö. II.BİN'DE ANADOLU'DA KADIN	39-53
SONUÇ	54-57
DİZİN	58-64
KAYNAKÇA	65-69
EKLER	
Özet	
Absrtact	

KISALTMALAR

- AHw : Akkadishes Handwörterbuch.
- AKT : Ankara Kültepe Tabletleri.
- AMM : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yıllığı. Ankara.
- ARM : Archives royales de Mari.
- AfO : Archiv für Orientforschung.
- BIN : Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B. Nies.
- CAD : Chicago Assyrian Dictionary.
- CCT : Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum.
- CTMMA : Cuneiform Texts in the Metropolitan Museum of Art.
- DTCFD : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- HUCA : Hebrew Union Collage Annual.
- ICK : Inscriptions cunéiformes du Kültepe.
- OIP : Chicago University. The Oriental Institute. Oriental Institute Publications.
- RA : revue d'assyriologie et d'archéologie orientale.
- RAI : Rencontre assyriologique internationale.
- RGTC : Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes.
- TCL : Textes cunéiformes du Louvre.
- VS : Vorderasiatische Schriftdenkmaler.
- ZA : Zeitschrift für Assyriologie.

BAZI İŞARETLER ve DİĞER KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen yer
bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
C.A.	:	Coğrafya adı
K.Ş.A.	:	Kadın şahıs adı
Kt	:	Kültepe
No.	:	Numara
s.	:	Sayfa
st.	:	Satır
Ş.A.	:	Şahıs adı
vd.	:	ve devam
Y.A.	:	Yer adı
z.	:	zarf
.....	:	Okunmayan
[]	:	Kırık
< >	:	Tablette tamamlanmış kısım
<< >>	:	Tablette fazla yazılmış kısım

GİRİŞ

M.Ö. 2. binin başlarında Anadolu tarihteki en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Mezopotamya'da yazının bulunmasından yaklaşık 1500 yıl sonra yazılı ile tanışan Anadolu M.Ö. 1950-1750 yılları arasında 200 yıllık bir süre için Mezopotamya ve Eski Yakınoğu'nun en büyük ticarî merkezi olmuştur. Anadolu'nun en eski zamanlardan itibaren Mezopotamya ile yakın bir ilişki içerisinde olduğu arkeolojik ve filolojik buluntularla ortaya konmuştur. Alişar'ın M.Ö. 5500-3000 yıllarına tarihlenen Kalkolitik dönemi, Troia I'in M.Ö. 3000-2500 yıllarına tarihlenen Erken Bronz Çağı yerleşmesi ve Troia II'nin M.Ö. 2500-2000 yıllarına tarihlenen Orta Bronz Çağı yerleşmesi, ayrıca Alacahöyük buluntuları arasındaki Sumer devri silindir mühürleri, bu ilişkinin daha bu dönemlerde başladığını gösteren en önemli arkeolojik delillerdir¹.

Bu ilişkiyi gösteren ilk yazılı belge ise, *Adab* kralı *Anne-mundu*'nun M.Ö. 2500'lere tarihlenen bir vesikasıdır. Burada kral, "Amanos ve Gümüş dağlarına sefer yaptım" demektedir. Akad kralı Sargon'un (2334-2279) kahramanlıklarını anlatan, "şar tamhari" metninde Sargon'un, Anadolu'da bulunan *Buruşhanda* şehrinde oturan Akadlı tüccarların yardım talebi üzerine Anadolu'ya bir sefer düzenlediği ve "Gümüş dağları" olarak adlandırılan Toros dağlarını aşarak *Buruşhanda* şehrine ulaştığı kaydedilmektedir. Boğazköy'de bulunan bir metinde ise, Sargon'un torunu Naram-Sin'e karşı *Hatti* kralı *Pampa*'nın önderliğinde, *Buruşhanda*, *Kaniş* ve *Kurşaura* gibi Anadolu beyliklerinin de bulunduğu 17 şehrin ittifakının baş kaldırdığı kaydedilmektedir. Ayrıca, Diyarbakır yakınlarındaki Pir Hüseyin'de bulunan Naram-Sin'e âit bir kitâbeli stel parçası Akad krallarının Anadolu ile bağlantılarını ortaya koymaktadır.

¹ Goetze, A.; *Kleinasien*, 2. Aufl., München 1957, s. 64.

M.Ö. 14. yy'a tarihlenen "şar tamhari" metninden yaklaşık 400 yıl önceye tarihlenen bir Kültepe metninde² Sargon'un faaliyetleri anlatılmakta çeşitli yer adları belirtilmektedir. Lagaş beyi Gudea (2144-2124), Tanrı Ningirsu için inşa ettirdiği tapınakta kullanılan malzemelerin temin edildiği yerleri anlatırken "Ursu'dan kereste, Hahhum'dan altın ve mabedin girişleri için gerekli olan sedir ağaçlarını Amanos dağlarından getirttim" demektedir. Görüldüğü gibi, arkeolojik ve filolojik malzemelerin de yardımıyla Anadolu ile Mezopotamya arasındaki ilişkinin çok eski zamanlardan beri devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu yazılı vesikaların önemi, Kültepe metinlerinden daha önceki devirler hakkında bilgiler vermesidir.

1925 yılında Çek bilgini B. Hrozny tarafından Kültepe (Karahöyük)'de bulunan ilk çivi yazılı tabletlerle, Anadolu'nun M.Ö. 1950-1750 yılları arasına ışık tutacak en önemli kaynaklar gün ışığına çıkarıldı. 1925'te Hrozny ile başlayan ve 1948'den itibaren de sistematik bir şekilde Tahsin Özgüç'le devam eden Kültepe kazılarında dört yapı katı tespit edilmiş, büyük çoğunluğu II. tabaka, çok az bir kısmı ise I. Şamşi-Adad'la çağdaş Ib tabakası olmak üzere bugün sayıları 25.000'i geçen tablet koleksiyonu ortaya çıkarılmıştır. Kültepe tabletleri incelen-diğinde bunların M.Ö. 2.binin başlarında Orta Anadolu'ya kadar yayılan Asurlu tüccarlara âit ticarî belgeler olduğu, bu vesikaların bulunduğu harabelerin de o dönem Anadolu'sunun ticarî merkezi, Kaniş şehri yıkıntıları olduğu anlaşıldı. Asurlu tüccarlar sadece ticarî maksat ile yukarı Mezopotamya'da Dicle kıyısındaki Asur kentinden hareket ederek, Fırat üzerinden, Asur - Diyarbakır - Malatya - Kayseri veyâ Asur - Urfa - Adana - Gülek Boğazı yollarını kullanmışlar, 200-250 eşekten oluşan kervanlarla, kalay, giysi ve kumaş getirip, karşılığında Asur'a altın ve gümüş götürmüşlerdir.

² Günbattı, G.; "Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet", *Archivum Anatolicum III*, Ankara, 1997, s. 131-155.

Bu ticarî faaliyet sonucunda Anadolu şehirlerinde Kaniş merkez olmak üzere, “*kārum*” ve “*wabartum*” adını verdikleri bugün toplam sayıları 42 olan³ ticarî merkezler kurmuşlar ve ticarî faaliyetlerini bu şehirlerden idare etmişlerdir. Kaniş *kārum*’u Asur ile Anadolu arasındaki ticareti denetleyen bir çeşit “ticaret odası” olarak nitelendirilebilir. Bu denetim işlevi, kervanların düzenli gelip gitmesini, gerekli vergilerin ödenmesini, anlaşmazlıkların çözüme bağlanması gibi benzeri işleri kapsamaktadır. Orta Anadolu’da Kaniş’ten başka, Boğazköy (Hattuş) ve Alişar’da (Amkuwa) Asurlu tüccarlara âit Eski Asur lehçesi ve bu devre has çivi yazısı ile yazılmış belgeler ortaya çıkarılmıştır. Bu belgeler tarihî ve siyasî vesikalar olmayıp, Asurlu tüccarların iş mektupları, borç senetleridir. Ayrıca, evlenme, boşanma, miras, evlatlık alma gibi aile hukukunu ilgilendiren belgelerle; köle ve ev alım-satımı hakkında senetler diğer bir grubu oluşturmaktadır. Metinlerde bir çok şehir, tanrı ve şahıs adları, bazı madeni maddelerin veyâ toprak ve hayvan ürünlerinin adları geçmektedir. Bu isimlerin incelenmesi ile yerli halkın dili, dini ve devrin ekonomik yapısı hakkında bilgiler ortaya çıkmaktadır. Asurlular hakkında bütün kararlar, metinlerde “Küçük ve Büyük (meclis)” olarak geçen bir teşkilat tarafından veriliyor, son karar ise, anavatanda Asur kentinde kesinleşiyordu.

Asurlu tüccarların çok yüksek faizle ödünç mal verdiklerini gösteren belgeler bulunduğu gibi, yerli halkın borç yüzünden köleliğe düştüğünü gösteren belgeler de bulunmuştur. Kaniş’e dışarıdan gelen bütün malların, dağıtım yapılmadan önce, saray görevlileri tarafından incelendiği, burada bazı mallardan, örneğin kumaşlardan, belli bir vergi alındığı, sarayın ihtiyacı

³ Bayram, S.; “New and Some Rare Geographical Names in the Kültepe Texts”, *Archivum Anatolicum III*, Ankara, 1997, s. 61-66.

olan malların da seçilip alınmasından sonra geriye kalanların, Asurlu tüccarlar tarafından satılmasına izin verildiği anlaşılmaktadır⁴.

Kaniş şehrinde sokakların oldukça düzenli oluşu dikkat çekicidir. Genişlikleri, yüklü hayvan ve araba trafiğine uygundur, yüzey toprak ve taş döşelidir. Yapılan kazılar sonucunda, taş döşeli yollardan geçen arabaların tekerlek izlerine rastlanmıştır. Yayalar tarafından kullanılan yan sokaklar ise, oldukça dardır. Konutlar, sokaklara göre yönlendirilmiş, her konutun girişi doğrudan sokağa, bazen de sokağın genişlemesiyle oluşan meydana açılmıştır. Sokaklarda atık suyu veyâ yağmur suyunu akıtmak için, künk kullanılmamıştır. Bunun yerine, kanallar açılmış ve bu kanalların üstü, yassı ve muntazam taşlarla örtülmüştür⁵. Konutlardaki oda sayısı, kullanılan eşyanın bolluğu ve çeşitliliği, ailelerin kalabalık olduğu izlenimini vermektedir. Yazılı belgelere ve kazılar sırasında saptanan bilgilere göre, Asurlu tüccarların yaşadıkları konutların planları, kullanılan yapım teknikleri ve inşaat malzemeleri yerli tüccarlarınkinden farklı değildir. Kaniş kenti, Asur Ticaret Kolonileri döneminden sonra, bir süre, önemini yitirdiyse de, Demir Çağı'nın ilk ve ikinci yapı katında, yeniden, yoğun biçimde iskan edildiği anlaşılmaktadır. Kent, yalnız koloni döneminin en büyük ticaret merkezi değil, aynı zamanda, Erken Hitit Çağı krallarından Anitta'nın sınırlarını genişlettiği ve büyüttüğü devletinde başkenti oldu. Hitit kaynaklarında Kaniş = Anişa / Neşa olarak geçen kentin adı, aynı zamanda, Hititlerin kullandığı kendi dillerine verilen ad olarak bilinmektedir⁶.

Bu çalışmamızda Kültepe metinlerinin ışığında M.Ö. II. bin'de hem Anadolu hem de Asur kadınının sosyal ve ekonomik statüsünü tespit etmeye çalışacağız.

⁴ Lloyd, S.; *Early Anatolia: The Archeology of Asia Minor Before The Greeks*, Harmondsworth: Penguin Books, 1956. s. 119.

⁵ Özgüç, T. ;*Kültepe Kaniş: Asur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Araştırmalar*, T.T.K., Ankara, 1959, s. 41-42.

⁶ Alp, S.; Kaniş = Anişa = Nişa, Erken Hitit Çağı'nın bir başkenti, *Belleten*, Cilt 27, Ankara, 1963 s. 367-376,

I. BÖLÜM

M.Ö. II. BİN'DE ASUR'DA KADIN

Asur'dan Anadolu'ya ticaret maksadı ile gelen tüccarlar, hem Asur ile bağlantılarını sağlamak hem de geride yapılması gereken işlerle ilgilenmeleri için bazen eşleri bazen de kız kardeşleri ile bir çeşit ticarî işbirliği adını da verebileceğimiz faaliyet içinde olmuşlardır. Kültepe metinleri, Asurlu kadınların ticarî hayatın içinde aktif bir şekilde olduklarını açıkça göstermektedir. Kadınların özellikle kumaş üretimi ve ürettikleri bu malların sevkıyatı ile ilgilendikleri görülmektedir. Anadolu'da çok rağbet gören bu kumaşlar Asurlu kadınlar tarafından itina ile üretilmekte ve Anadolu'nun çeşitli pazarlarında satışa sunulmaktadır.

Kadınların aktif oldukları bir başka alan da bira imalatıdır. Hammurabi Kanununun 108-111. maddelerinin biracı kadınlarla ilgili olması ve bu maddelerde erkeklerden hiç bahsedilmemesi biranın Mezopotamya'da daha çok kadınlar tarafından üretilmiş olduğunu düşündürmektedir⁷. Dönemin tanınmış tüccarlarından Usur-ša-lštar'ın kız kardeşi Akadia'nın, kardeşi Hunia'ya yazdığı Kt n/k 1372⁸ no'lu belgede ¹²⁾ *še-am ki-lá áš-pu-uk-ma*
²¹⁾ *a ba-pi-ri-im* ²²⁾ *ša ta-áš-pu-ra-ni še-um* ²³⁾ *lá da-mi-iq la e-pá-áš* "Bütün arpayı depo ettim Bana bira mayası için gönderdiğin arpa iyi değildir; onu kullanmayacağım" denilmektedir.

Kt n/k 556 no'lu metinde llabrat-bani adlı şahıs, Hanana ve Uşur-ša-lštar'a, kendine âit 10 mina iyi Tarittar bakırını bayan Tariş-matum'a gönderdiğini belirtmekte, bakırın paraya çevrilmesi hâlinde onun bayan Tariş-matum'a verilmesini, ayrıca, tahıl satın alınmasını, Tariş-matum'un çimlendirilmiş arpayı ve bira mayasını yapacağı belirtilmektedir.

⁷ Günbattı, C.; Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticarî Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler, XI. T.T. Kongresi, Ankara, 1994, s. 195.

Ašš[ur----]li'nin, Kulia ve Ašur[----]'ya yazdığı Kt 92/k 216 no'lu bu metinde; tartılmış ve kayda geçirilmiş bira mayasının Kaniš'teki ticaret odasından alındığı ve Ili-bāni'nin karısına verildiği belirtilmektedir. ¹⁷⁾ *ba-pi-ra-am* ¹⁸⁾ *ša ša-qú-ul-tim la-pá-tim* ¹⁹⁾ *É DAM.GĀR ni-il₅-qé-ma* ²⁰⁾ *a-na DAM il₅-ba-ni* ²¹⁾ *ni-dí-in*: "tartılmış ve kaydedilmiş bira mayasını tüccar evinden aldık ve Ili-bāni'nin karısına verdik"

Çeşitli ödemelerin listesini içeren Kt 92/k 440 nolu vesikada Belilinia'ya 13 mina (bakırın) bira mayası için verildiği kaydedilmektedir. ⁹⁾ *13 ma-na* ¹⁰⁾ *a-na ba-pi-ri-im* ¹¹⁾ *a-dí-in*: "13 mina'yı (bakır) bira mayası için verdim."

Šu-lštar'ın karısı Azu'ya yazdığı maya, bira mayası ve unun hazırlanması ve bunlarla ilgili harcamaların verildiği Kt 92/k 302 no'lu metinde; ¹⁵⁾ *bu-uq-lu-um* ¹⁶⁾ *ba-pi-ru-um ù qé-mu-um* ¹⁷⁾ *li-im-hu-ra-ni*: "Benim için maya, bira mayası ve un hazırlasın" denilmektedir. Bu vesikada Šu-lštar'ın karısı Azu'ya çeşitli isteklerde bulunmasından başka dikkat çeken bir husus ta, Azu'ya yaptığı harcamalarla ilgili bilgi vermesidir.

Aššur-rabi'nin Maganika'ya yazdığı BIN VI, 20⁹ no'lu vesika da bira mayası ile ilgilidir. ³⁾ .../ *ša ta-áš-pu-ra-ni* ⁴⁾ *um-ma a-tí-i-ma / ma-ak-na-kam* ⁵⁾ *a-pá-té-ma ba-pi-ra-am a-na* ⁶⁾ *ii-mi-im a-da-am*: "Niçin sen bana yazdın ve şöyle dedin; mühürlenmiş kabı açacağım ve bira mayasını satacağım". Bu metinde dikkatimizi çeken bir husus ta, bira mayasının "maknakum¹⁰" denen mühürlenmiş bir kapta saklanmış olmasıdır.

⁸ Çeçen, S., Ankara Müzesi'ndeki Yeni Kültepe Metinlerinden Elde Edilen Orijinal Neticeler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, No. 20.

⁹ Stephens, J., BIN VI, 1944.

¹⁰ Bkz. AHW, s 540.

Aššur-rabi'nin Abšalim'e yazdığı BIN VI, 6¹¹ no'u mektupta ise, 5 çuval bira mayası hazırlamasını ve ayrıca evi çekip çevirmesini istemektedir. ⁵⁾ 5 *na-ru-uq* ⁶⁾ *ba-pi-ra-am* ¹¹⁾ *ep-ší* ¹⁷⁾ *bé-tam ša-sí-ri*: "5 çuval bira mayası hazırlaEvi çekip çevir".

Taram-kubi adlı bayanın, kocası Ina'ya yazdığı CCT III, 25¹² no'lu mektupta; hazırlamış olduğu bira mayasının eskimiş olduğundan bahsetmektedir. ¹⁴⁾ *ú-ťá-ťám a-pá-ni-kà li-iš-pu-ku-ni-kum* ¹⁵⁾ *ba-pi-ra-am ša e-pu-ša-ku-ni* ¹⁶⁾ *il₅-té-bi₄-ir*. "Senin huzurunda uttatum'u benim için sana yığsınlar. Senin için hazırlanmış olan bira mayası eskimiştir (bayatlamıştır)"

CCT III, 20¹³ 'de Lamassi, kocası Puši-kîn'in yazmış olduğu mektuba cevaben, daha önce hazırlamasını istediği bira mayası'nın hazır ve mükemmel olduğunu söylemektedir. ³⁶⁾ *ba-pi-ri ša ta-áš-pu-ra-ni* ³⁷⁾ *ba-pi-ru-um wa-dí e-pi-iš ša-ak-lu-lu*: "Senin bana yazmış olduğun bira mayasına gelince; yalnızca bira mayası hazır ve mükemmeldir".

Kt m/k 158 no'lu metinde bira mayası yapımı ile uğraşan Lamassatum adlı kadının öldüğü ve kayınpederi Aššur-mälik'in bira mayasını aldığı anlatılmaktadır. ¹⁾ *um-ma Kur-ub-lštar ù* ²⁾ *A-šür-ták-lá-ku-ma a-na* ³⁾ *Šál-ma-A-šür qí-bi-ma* ⁴⁾ *a-na-kam lá li-bi DINGIR-ma* ⁵⁾ *Lá-ma-sú-tum me-ťa-a[t]* ⁶⁾ *A-šür-ma-lik e-mu-kà* ⁷⁾ *ba-pi-ra-am il₅-qé-ma*. ¹¹⁾ *um-ma né-nu-ma a-wi[lú]m* ¹²⁾ *e-mu-ki 1 me-at 20 BANEŠ* ¹³⁾ *ba-pi-ra-am e-pu-uš-ma* ¹⁴⁾ *i-na É^{ki} e-zi-ib*: "Šalma-Aššur, Kurub-lštar ve Aššur-takläku'ya söyle söylüyor; Burada maalesef Lamassatum ölmüştür. Kayınpederin Aššur-mälik bira mayasını aldı. Sizin kayınpederiniz beyefendi 120 baneš¹⁴ (bir çeşit bira) bira mayasını hazırladı, sizin evinize bıraktı".

¹¹ Stephens, J., BIN VI, 1944.

¹² Smith, S., CCT III, 1925.

¹³ Smith, S., CCT III, 1925.

¹⁴ Bkz, Ahw, s. 1103.

Kt n/k 556¹⁵ no'lu mektup ise bira mayası ve mayanın bir kadın tarafından hazırlandığını gösteren güzel bir belgedir. Bu mektupta İlabrat-bāni, Hanana ve Uşur-ša-lštar'dan bir takım isteklerde bulunmaktadır. ¹³⁾ URUDU [ku-nu]-ki-a šu-ma a-na ¹⁴⁾ KÙ.BABBAR [dī-]na-šu-ma a-na ¹⁵⁾ Ta-ri-iš-ma-tim dī-na-šu-ma ¹⁶⁾ a-na ma-lá té-er-tí-a še-am ¹⁷⁾ lu ta-áš-a-ma bu-uq-lam ¹⁸⁾ ù ba-pi-ra-am-ma té-pu-uš ¹⁹⁾ KÙ.BABBAR ma-lá ta-dá-na-ši-<ú>-ni ²⁰⁾ té-er-ta-ku-nu li-li-kam ²¹⁾ a-na Ú-şur-ša-lštar qí-bi-ma ²²⁾ šu-ma Ha-na-na lá-şu-ú ²³⁾ <še(!)>-um a-ta-ma dī-şu-ma ²⁴⁾ té-er-ta-kà ²⁵⁾ li-li-kam: “ Benim mühürümle (gelen) bakırı eğer paraya çevirirseniz onu (bayan) Tarişmatum'a veriniz ve emrim gereğince tahılı satın alınız ki o kadın çimlendirilmiş arpayı ve bira mayasını yapacak . Parayı o kadına vereceğinize göre haberiniz bana gelsin. Uşur-ša-lštar'a söyle ; eğer Hanana orada yoksa hububatı sen (alıp) ona ver ve haberin bana gelsin

TC III, 66¹⁶ no'lu vesika ise, Enlil-bāni'nin ölen teyzesinden kalanlar için İli[]'ya yazdığı ve bu konuda kendisini bilgilendirmesini istediği mektuba, İli[]'nın verdiği cevabı içeren bir mektuptur. ¹³⁾ lu UD.KA.BAR ¹⁴⁾ lu ba-pi-ri-e ¹⁵⁾ ù li-im 5 ¹⁶⁾ me-at še-am té-zi-ib: “ hem bronz, hem bira mayalarını hem de 1500 hububatı bıraktı.”

Bu vesikada; ölen bayanın, bronzun yanında hem bira mayası hem de 1500 še'um bıraktığı anlaşılmaktadır. Vesikanın 16. satırında geçen 1500 še'um tabiri dikkat çekicidir. Burada še'um'un hangi ölçü tabiri ile ifade edildiği anlaşılamamaktadır. Eğer 1500 çuval (naruq) olursa yaklaşık 4500 kg. etmektedir ki bu büyük bir miktardır. Ölçü birimi karpatum (bir naruq'un 1/4'ü) ise bu da yaklaşık 1500 kg. eder. Her iki ölçü biriminden çıkan sonuç, ölen bayanın diğer bıraktıkları ile zengin bir kadın olduğudur.

¹⁵ AKT II; BİLGİÇ - BAYRAM, 1995. No. 26, s.50-52.

¹⁶ Lewy, J., TC III, 1935.

Kunania ve Šāt-Aššur adlı şahısların Azuelka'ya yazdıkları TTC 26¹⁷ nolu vesikada, bira mayasının gönderildiği zaman mutfağın mühürlenmesi istenmektedir. ⁵⁾ *i-nu-mi a-na Kù-ni-iš* ⁶⁾ *e-ru-ba-ni i-na hu-ur-ši-im* ⁷⁾ *ba-pi-ir-ki i-ši-ki-in* ⁸⁾ *ù ù-nu-tám úp-qi-da-ki-im* ⁹⁾ *um-ma a-na-ku-ma ki-ma* ¹⁰⁾ *ba-pi-ir-ki tû-še-si-ni* ¹¹⁾ *ù hu-ur-ša-am ku-un-ki*: “Kaniš’e girdiğim zaman senin bira mayan mutfağa koyulmuştu. Ayrıca eşyayı, ben sana teslim ettim ve ben şöyle dedim. Sen kendi bira mayanı bana gönderir göndermez, ayrıca mutfağı mühürle.”

VS XXVI, 19 no lu bu metinde ilk defa, miktarları belirtilen maya ve bira mayasından bira yapılması istenmektedir. ²⁰⁾ *10 na-ru-uq* ²¹⁾ *bu-uq-lim 10 na-ru-uq* ²²⁾ *ba-pi-ra-am* ²³⁾ *si-pi-ma ep-ši*: “10 çuval maya (ve)10 çuval bira mayasını bira olarak hazırla.”

CCT III, 7b-8a¹⁸ nolu vesikada ise, muhtemelen biracılıkla uğraşan bayanın gönderilmesi, buğdayın istihkak olarak verilmesi ve bira mayasının kesinlikle ilave edilmemesi istenmektedir. ²⁹⁾ *am-tám ša-hi-za-ma* ³⁰⁾ *GIG la-bi-ra-tim* ³¹⁾ *a-na ku-ru-ma-tim* ³²⁾ *li-dí-na ba-pi-ra-am* ³³⁾ *mi-ma lá tû-ša-áb*: “Kadını gönderiniz. Eski buğdayı istihkak olarak veriniz. Bira mayasını hiç bir şekilde ilave etmeyin.”

İncelediğimiz bu metinlerden çeşitli türde maya ve bira mayası yapımı ile Asurlu kadınların direk olarak ilgilendikleri anlaşılmaktadır. Kültepe metinlerinde kesin ifadelerle bira yapımı ile kadınların ilgilendiklerini belirten metinler çok fazla olmamakla beraber, sadece yukarıda da belirttiğimiz gibi VS XXVI, 19 nolu metinde bir bayandan bira hazırlanması istenmektedir. Fakat, bu konu ile ilgili metinlerin yok denecek kadar az olmasına rağmen, maya ve bira mayası yapımı ile ilgilenen kadınların bira yapımı ile de ilgilendiklerini düşünmekteyiz.

¹⁷ Contenau, G., TTC, 1919.

¹⁸ Lewy, J., TC III, 1935.

Ennum-Aššur'un senetleriyle ilgili hukukî meselelerde iş ortaklarının yanında, karısı Nuhšatum'a da hitap etmesi dikkat çekicidir. Kt v/k 29'da Allaku ve Nuhšatum'a: ⁴⁾ *tup-pá-am ša ší-bi₄-a* ⁵⁾ *ša A-šùr-DÙG DUMU Ki-i-ki* ⁶⁾ *ù En-na-Sú-en₆* ⁷⁾ *DUMU I-lá-nim i-na* ⁸⁾ *KÀ.DINGIR ih-ri-im-ma* ⁹⁾ *i-na li-bi₄* *sí-li-a-nim* ¹⁰⁾ *a-šar tup-pu-ú* ¹¹⁾ *ša ba-áb DINGIR ša-ak-nu-ni* ¹²⁾ *am-ra-ma* *tup-pá-am* ¹³⁾ *ša ku-nu-uk A-šùr-DÙG* ¹⁴⁾ *ù En-na-Sú-en₆* ¹⁵⁾ *šé-li-a-ma* ¹⁶⁾ *i-na* *ma-áš-ki-im* ¹⁷⁾ *ki-i ša šu-ma* ¹⁸⁾ *dá-ni-na-ma* ¹⁹⁾ *ku-un-kà-šu-ma* ²⁰⁾ *a-na Ha-áš-ta-i-li* ²¹⁾ *ú-la a-na* ^d*UTU.SIPAD* ²²⁾ *pì-iq-dá-šu-ma* ²³⁾ *lu-ub-lam* "Şahitlerim (olan) Kiki'nin oğlu Aššur-tab'ın ve llanum'un oğlu Enna-Su'en'in belgesini Tanrı Kapısı'nda zarfladı. Tanrı Kapısı'nda bir tablet kabı içerisine konmuş olan tableti görünüz ve Aššur-tab'ın ve Enna-Su'en'in mührüyle mühürlü tableti çıkarınız ve deri içerisinde onu onunki gibi (hukukun) sağlamaştırınız, mühürleyiniz ve Hašta-ili'ye veya Šamaš-re'um'a teslim ediniz, (onu) bana getirsin" demektedir. v/k 92, 18-25 de Ennum-Aššur, vekiline, Aššur-šamši'ye ve karısı Nuhšatum'a şöyle demektedir: "Azua'nın oğlu Aššur-rabi ile lkuppia'nın oğlu Puzur-Aššur'a âit, Tanrı Kapısı'ndaki zarflı tableti, deri (torba) içinde, onlarınki gibi Aššur-šamši'ye ve onlara, şahitler önünde teslim ediniz ve bana getirsin demektedir. v/k 39, 9-12'de ise, vekiline, Lalia'ya ve Nuhšatum'a, şahitleri Tanrı Kapısı'na sevketmelerini ve onların tabletlerini zarflamalarını söylemektedir. Bu üç mektupta da Ennum-Aššur'un iş ortaklarının yanında, karısına da hitap etmesi, eşine olan güveninin yanında bayan Nuhšatum'un hukukî yetkisini de göstermektedir¹⁹.

Asurlu kadınların Anadolu'da köle satın alma haklarının olduğunu metinlerimizden öğrenmekteyiz. Kt 90/k 120 no'lu metin²⁰ köle satışı ile ilgili bir kontrat olup, satın alan Asurlu bir bayandır. Muhtemelen Kaniš'te gerçekleşen bu satışta, bayan Ab-šallim, kadın köle Kurubana ve oğlu için 45 şeşel gümüş ödemiştir. Ayrıca, bayan Ab-šalim satış sözleşmesine, satın

¹⁹ Günbattı, C.; Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticarî Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler, **XI. T.T. Kongresi**, Ankara, 1994, s. 198-199.

²⁰ Bayram, S.-Çeçen, S.; "Yeni Belgelerin Işığında Eski Anadolu'da Kölelik Müessesesi", **Bellekten**, C. LX, Aralık 1996, S.229, s. 586-587.

aldığı köle veya oğlu için herhangi birinin itiraz etmesi durumunda 45 sheqel gümüşü geri ödeme şartını da koymuştur.

Kt 88/k 990 no'lu metin²¹, yerli bir kadının Asurlu birisinin karısına satılışı ile ilgilidir. Asurlu Enah-ili'nin karısı Anana, Tapuša'nın oğlu çobanlar amiri Peruwa'dan, Zapizapi adlı bayan köleyi 1 mina gümüş ödeyerek satın almıştır. Metinde köle için itiraz edilmesi durumunda satış bedelinin 4 katı geri ödeme yapılacağı hükmü yer almaktadır.

Kt 76//k 2 no'lu belgede²², İdna-Aššur'un kızı Basa'ya âit malların be'ulatam olarak Adad-rabi adlı şahsa verilmesi ile ilgilidir. Metnin ilgili satırlarında: ¹⁾ 1/3 ma-na 5 GÍN KÙ.BABBAR ²⁾ 6 TÚG.HI.A ku-ta-nu ³⁾ 2 GÚ 5 ma-na ša-áp-tám ⁴⁾ 1 am-tám 4 pi-ri-kà-ni ⁵⁾ 1 GÚ 5 ma-na URUDU ⁶⁾ ma-sí-a-am ⁷⁾ 3 e-ma-re-e ⁸⁾ ša-là-ma<<lá>>e ⁹⁾ mi-ma a-nim ¹⁰⁾ ša Ba-sà-a ¹¹⁾ me-er-a-at ¹²⁾ Id-na-A-šur ¹³⁾ a-na ^dIM.GAL ¹⁴⁾ DUMU Ki-kà-zu ¹⁵⁾ a-be-a-lim a-dí-in "25 sheqel gümüşü, 6 kutanu kumaşını, 2 talent 5 mina yünü, 1 kadın köleyi, 4 pirikannu kumaşını, 1 talent 5 mina temiz bakırı, 3 siyah eşeği, İdna-Aššur'un kızı Basa'ya âit bütün bunları Kikazu'nun oğlu Adad-rabi'nin tasarrufuna verdim". Görüldüğü gibi, Basa adlı bayanın malları arasında bir de kadın köle zikredilmektedir.

Kültepe metinleri, İmdīlum'un kızı olan İštar-bašti'nin ticaretin içinde aktif bir biçimde yer aldığını göstermektedir. Özellikle de kumaş ticareti ile uğraştığı anlaşılmaktadır. Kt n/k 1385 no'lu metinde²³ şahsına âit pirikannum kumaşlarının Purushattum şehrinde satışından bahsedilmektedir. ".....".

²¹ Bayram, S.-Çeçen, S.; a.g.m., s. 588.

²² Bayram, S.-Çeçen, S.; a.g.m., s. 590-591.

²³ Bayram, S.; "Kültepe Metinlerinde Geçen Yeni Yer Adları ve Bunların Değerlendirilmesi", XI. T.T.Kongresi, Ankara, 1994, s. 221.

ICK I, 28 B, 4'de İştar-başti, ödünç olarak verdiği kumaşın gümüş olarak karşılığını istemektedir²⁴.

İştar-başti'nin ticaretteki kabiliyetini gösteren Kt a/k 335 no'lu metinde ise, Anadolulu bir şahıs olan Atalı'ye borç olarak verdiği gümüşün ödenmemesi durumunda aylık uygulanacak faiz kayıtlıdır: ⁷⁾ 7 1/2 GÍN KÙ.BABBAR ²⁾ i-řé-er A-ta-li ³⁾ İştar-başti tí-şu ⁴⁾ i-na şa Be-lim ⁵⁾ i-şa-qal şu-ma ⁶⁾ lá iş-qú-ul ⁷⁾ 4 lá 1/4 GÍN KÙ.BABBAR ⁸⁾ sí-ib-t[ám] ⁹⁾ i-na ITU [.KAM] ¹⁰⁾ ú-s[a-áb] : "İştar-başti'nin Atalı üzerinde 7 1/2 şeqel alacağı vardır.Tanrı Belum (adına düzenlenecek bayram)da tartacak. 3 3/4 şeqel gümüş faizi ila[ve edecek]". Görüldüğü üzere, İştar-başti düzenlediği bu belge ile ticarî girişimini garanti altına almıştır. Metinde dikkat çekici bir husus ta, borcun zamanında ödenmemesi durumunda uygulanacak olan faiz oranıdır. 7 1/2 şeqel olan borca 3 3/4 şeqel gümüş, yani yıllık %600 faiz ödenmesi kaydedilmiştir. Bu kadar yüksek faiz oranı metinlerde ilk defa geçmektedir²⁵.

Bir dönem Anadolu'da da yaşadığı anlaşılan İştar-bařti²⁶ sadece ticarî faaliyetlerle meşgul olmamış, ailevi problemlerle de ilgilenmiştir. CCT IV, 28a no'lu mektupta Asurlu tüccar İmdīlum²⁷, kızı İştar-başti'den, kardeşi Amur-ilī'ye göz kulak olmasını istemektedir. ³¹⁾A-mur-DINGIR pé-té pá-lá-ha-am ³²⁾ lu i-de₈ a-na NINDA ù KAŠ ³³⁾ lá i-da-gal: "Ona nasıl söz dinletmesini bilmelisin! O yalnızca ekmek ve birayla ilgileniyor olmamalı".İştar-başti, ağabeyi Puzur-İştar'a yazdığı bir mektupta ise, Anadolu'daki karışıklık sebebiyle tedirginliğini ifade etmektedir. ²¹⁾ ù ři-hi-tám řa ma-tim ²²⁾ ář-me-ma da-ni-řa-ma ²³⁾ li-bi₄ im-tar-sa-ku-nu-ti ²⁷⁾ a-dí ²⁸⁾ ma-tum i-řa-li-mu ²⁹⁾ i [.....] a-i-ma ³⁰⁾ lá t[a-.....] iř-tù ³¹⁾ ma-tum i-řa-li-mu ³²⁾ ù ma-lá té-er-ti ³³⁾ a-bi₄-kà-ma e-pu-uř-ma tí-ib-a-ma ³⁴⁾ a-tal-kam: "memlekette

²⁴ Günbattı, C., "Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticarî Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler, XI. T.T.Kongresi, Ankara,1994, s. 194.

²⁵ Bayram, S., Kültepe Metinlerinde Geçen Yeni Bir Vâde İfadesi ve Çıkan Neticeler, X. T.T.Kongresi, Ankara,1986, s. 458-459.

²⁶ Gökçek, G. L.; Koloni Devri Anadolu'sunda Faaliyet Gösteren Asurlu Tüccar Aileler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2002, s. 40.

²⁷ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 11 vd.

bir karışıklık duydum ve bundan dolayı senin için çok endişeliyim memlekette barış olana kadar yapma. Memlekette barış olduktan sonra yalnızca babamızın emirlerine uy ve (bu sebeple) yola çık ve buraya gel”.

Metinlerimizde, İmdilum’un karısı Šimat-Aššur’unda birtakım ticarî faaliyetler içinde olduğu görülmektedir. Daha çok İnnala’nın karısı Taram-Kubi ile birlikte zikredilmektedir²⁸. Her iki bayanında kumaş ticareti ile meşgul oldukları anlaşılmaktadır.

Šimat-Aššur ve Taram-Kubi’nin, İmdilum’a yazdığı TC I, 5 no’lu metin muhtevası bakımından dikkat çekicidir. Bu iki bayan, İmdilum’a gönderdikleri kumaşın bedelini istemektedirler. Fakat, bu isteklerini ağır ifadelerle belirtmektedirler: ⁴⁾ a-na-kam ša-i-lá-tim ⁵⁾ ba-ri-a-tim ù e-tí-me ⁶⁾ nu-ša-al-ma ⁷⁾ A-šùr us-ta-na-ad-kà ⁸⁾ KÙ.BABBAR ta-ra-am ⁹⁾ na-pá-aš-ta-kà ¹⁰⁾ za-ze-ar i-na (ta-ze-ar yerine) ¹¹⁾ a-lim^{ki} A-šùr ma-ga-ra-am ¹²⁾ ú-lá ta-le-e ¹³⁾ a-pu-tum ki-ma tup-pá-am ¹⁴⁾ ta-áš-me-ú al-kam-ma ¹⁵⁾ e-en A-šùr a-mu-ur-ma ¹⁶⁾ na-pá-aš-ta-kà ¹⁷⁾ e-ti-ir ší-im TÚG^{ti}-a ¹⁸⁾ mi-šu-um ¹⁹⁾ la tù-šé-bi₄-lam; “Burada kâhin kadına ve ölü ruhlara soruyoruz. (Tanrı) Aššur sana uyarı gönderiyor; parayı seviyorsun, hayatından nefret ediyorsun! Asur şehrinde doymuyor musun? Mektubumu işittiğin (zaman) gel ve Aššur’un gözlerine bak ve hayatını kurtar. Niçin kumaşlarımızın bedelini göndermiyorsun?”. Metinde dikkat çekici husus, Šimat-Aššur’un kocasına ettiği sitemdir. Tam olarak anlaşılmasa da bu ifadelerin tek sebebi İmdilum’un, kumaşların parasını ödememesi olmamalıdır.

KTS II, 38 no’lu metinde ise, Šimat-Aššur’a âit 106 top kumaşın, 4 siyah eşekle Anadolu’ya sevk edildiği kayıtlıdır. Ayrıca, CCT V, 41 b ve ICK

²⁸ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 42.

II, 94 no'lu belgelerde Šimat-Aššur ve Ištar-bašti birlikte zikredilmektedir. Belgelerde anne ve kızına yapılan ödemeler kayıtlıdır²⁹.

Asurlu tüccar Uşur-ša-Ištar'ın kız kardeşleri olan Šimat-Su'en ve Akadia'nın da ticarî faaliyetlerin içinde yer aldıkları görülmektedir. Aile içi yazışmalara âit metinlerden bu iki kız kardeşin babalarının firmaları ile de ilgilendikleri, ağabeyleri Uşur-ša-Ištar'ı bu konuda sürekli bilgilendikleri, hatta bu olumsuzlukların nedeni olarak Uşur-ša-Ištar ve kardeşlerini itham ettikleri görülmektedir. Genellikle, bu iki kız kardeşin mektupları sitem ve serzenişlerle doludur.

Kt n/k 1336 no'lu metin de³⁰ Šimat-Su'en ve Akadia, ağabeyleri Uşur-ša-Ištar'a yaptıklarından dolayı serzenişte bulunmaktadır. ⁴⁾ mi-nam É a-bi-kà ⁵⁾ té-ta-pá-áš a-ha-at-kà ⁶⁾ lam-ni-iš té-ta-pá-áš ⁷⁾ ù a-ma-kam mu-ṭa-am ⁸⁾ iš-té-en ù 2^{š-na} ⁹⁾ tū-uš-té-mi-it ¹⁰⁾ A-šūr a-šu-mi ¹¹⁾ šé-pi-kà us-ta-na-ad-kà ¹²⁾ té-eb-a-ma : "Niye Baba ocağına devamlı olarak kötü davranıyorsun! Kız kardeşine de devamlı olarak kötü davrandın. Ayrıca, orada sen birinci ve ikinci kocayı öldürttün. Tanrı Aššur, seni hareketlerinden dolayı devamlı olarak uyarıyor. Kalkıp buraya gel!" Yine bu belgelerden, Uşur-ša-Ištar'ın kız kardeşlerden birine kötü davrandığı anlaşılmaktadır.

Kt n/k 713 no'lu metinde³¹ Šimat-Su'en, Uşur-ša-Ištar'a: ⁶⁻¹³⁾ mi-šu-um la ta-la-kam-ma É a-bi₄-kà lu-e-ri ù sú-ha-ar-tám a-na a-kà-al kál-bi₄-tí té-zi-ib ¹⁵⁻²²⁾ a-ha-at-kà me-ta-at-ma a-dí / ma-lá ù ší-ni-šu tup-pá-am áš-pu-raqum ma-tí-ma té-er-ta-kà [lá i]-li-kam a-pu-tum / ki-ma tup-pá-am ta-áš-me-ú té-eb-a-ma a-tal-kam : "Niçin buraya gelmiyorsun ve babanın firmasını düzene sokmuyorsun? Hangi güne kadar babanın firmasını tecrit edeceksin?"

²⁹ CCT V, 41b; ¹⁸⁾ 10 GÍN kà-sú-um ¹⁹⁾ a-na Ši-ma-at-A-šur ²⁰⁾ 14 GÍN KÙ.BABBAR kà-sú-um

²¹⁾ a-na Ištar-ba-áš-tí

ICK II, 94; ⁶⁾ 1GÍN KÙ.BABBAR [.....] ⁷⁾ ša Ištar-b[a.....] ⁸⁾ a-na Ší-m[a-at-A-šur] ⁹⁾ a-na 10 x [.....]

³⁰ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 74.

³¹ Çeçen, S.; Uşur-ša-Ištar Est Le Fils De Sargon, Roi De L'ancienne, *Archivum Anatolicum* II, Ankara, 1996, s. 15.

Ayrıca kız çocuklarını köpeklere yem olarak mı bırakacaksın Kız kardeşin ölmüştür. Ki (bu konuda) birkaç mektup sana gönderdim. Ama senin hiçbir haberin buraya gelmedi. Gerçekten, mektubu okur okumaz buraya gel" demektedir. Görüldüğü gibi Uşur-ša-lštar'ın, hem babalarının firmalarına hem de kendi kızlarına karşı duyarsız davranması Šimat-Su'en'i büyük bir sıkıntı içine sokmuştur. Ayrıca, bu sıkıntılı durumunun yanında kız kardeşleri Akadia'nın ölümü³² de Šimat-Su'en'i derinden etkilemiş olmalıdır.

Kt n/k 650 no'lu belge³³ de Šimat-Su'en, Uşur-ša-lštar'a sitem dolu başka bir mektubudur. Šimat-Su'en yine abisinden gelip babalarının firmaları ile ilgilenmesini ve kendisini de mahvolmaktan kurtarmasını istemektedir:³⁻¹⁵⁾
 mi-šu-um la ta-la-kam-ma É a-bi-kà lá tú-šé-ša-ar ki-ma tup-pá-am / ta-áš-me-ú-ni té-eb-a-ma a-tal-kam lá ta-li-kam-ma É a-bi-kà lá tú-šé-šé-er É a-bi-kà / ha-lá-aq a-ha-at-kà / ih-tí-li-iq²¹⁻²⁷⁾ šu-ma a-hi a-ta té-eb-a-ma a-tal-kam-ma šé-ep A*šur / be-li-kà sa-ba-at-ma na-pá-áš-ta-kà e-té-er ù É a-bi-kà šé-šé-er-ma / lá i-ha-liq : "Niçin babanın firmasını düzene sokmak için buraya gelmiyorsun? Mektubu, okur okumaz buraya gel! Eğer gelmezsen ve babanın firmasını düzene sokmazsan, babanın firması mahvolur. Kız kardeşin de mahvoluyor. Eğer sen benim kardeşimsen, kalkıp buraya gel ve senin beyin Tanrı Aššur'un ayağını tut ve kendi canını kurtar! Böylece babanın firmasını düzene soktur ki mahvolmasın".

Kt n/k 588 no'lu metin³⁴, Šimat-Su'en'in ticarî faaliyetlerine bir örnek teşkil etmektedir. Metinde, Šimat-Su'en, Mannum-ki-Aššur'a, Šu-Enlil'e *tadmiqtum* olarak kumaş verdiğiinden bahsetmekte ve Šu-Enlil'den alacağını tahsil edilmesini istemektedir. Bu parayla da borcunu ödeyeceğini belirtmektedir: ¹⁾ a-na Ma-nu-ki-A-šur qí-bi₄-ma ²⁾ um-ma Ší-ma-Sú-en₆-ma ³⁾ 1 ku-ta-nam SIG₅ ⁴⁾ a-na ta-ad-mi-iq-tim ⁵⁾ a-na Šu-dEn-líl ⁶⁾ a-dí-in 1/2 ma-na KÜ.BABBAR ⁷⁾ iq-bi₄-am ra-qá-tám SIG₅ ⁸⁾ A-šur-i-dí DUMU A-mur-A-šur ⁹⁾ ú-

³² Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 75.

³³ Çeçen, S.; a.g.m., 1996, s. 15.

³⁴ Bilgiç, E.-Bayram, S.; Ankara Kültepe Tabletleri II (AKT II), Ankara, 1995, s. 92-93.

bi₄-il₅-šu-um TÚG ¹⁰⁾ *ša sú-uh-ri-im* ¹¹⁾ *MAN-e-na ú-bi₄-il₅-šu-um* ¹²⁾ *bel-lí a-ta Šu-dEn-líl* ¹³⁾ *sa-ba-at-ma KÙ.BABBAR ši-im* ¹⁴⁾ *TÚG.HI* ¹⁵⁾ *tí-a ša-dí-šu-ma šé-bi₄-lam* ¹⁶⁾ *hu-bu-li ša a-ša-du-uš-tim* ¹⁷⁾ *ah-bu-lu lá-ak-šu-ur* : ¹⁻²⁾ Mannum-kī-Aššur'a Šimat-Su'en şöyle söylüyor:³⁻⁶⁾ 1 adet iyi (cins) kutanum kumaşını Šu-Enlil'e tadmiqtum olarak verdim. ⁶⁻⁹⁾ O bana 1/2 mina gümüş tembih etti, iyi (cins) raqqatum kumaşını Amur-Aššur'un oğlu Aššur-Idī ona götürdü. ⁹⁻¹¹⁾ Çocuğun kumaşını Puzur-anna ona taşıdı. ¹²⁻¹⁴⁾ Lütfen, Šu-Enlil'i tutup, kumaşlarımın bedeli (olan) parayı ona verdir ve bana gönder. ¹⁵⁻¹⁶⁾ Altıda bir (hesabıyla) borçlu olduğum borcumu telafi edeyim".

Kt n/k 1345 no'lu metinde³⁵, Šimat-Su'en, lī-nāda, Puzur-Aššur ve Aššur-Ennam adlı şahıslarla birlikte, Mannum-ki-Aššur'a hitap etmektedir. Borç listesi ve değişik konularla ilgili kayıtların bulunduğu belgede, Šimat-Su'en'in tunç ve deri çanta için 2 mana 14 1/2 šeşel gümüş ödediği kayıtlıdır: ⁶⁾ *2 ma-na 14 1/2 GÍN KÙ.BABBAR ši-im* ⁷⁾ *ši-pá-ri ú i-li-kà Ší-ma-Sú-en* ⁸⁾ *ta-áš-qúl*: "Benim tunçumun ve senin deri çantanın bedeli (olan) 2 mina 14 1/2 šeşel gümüşü Šimat-Su'en ödedi".

Yukarıda incelediğimiz metinlerde Šimat-Su'en'in, ağabeyi Usur-ša-lštar'a sürekli sitem ettiğini, babalarının firmalarıyla ilgilenmesini ve kendini de mahvolmaktan kurtarmasını istediğini görmüştük. Şimdi ele alacağımız Kt n/k 720 no'lu metinde Šimat-Su'en, Mannum-ki-Aššur'a: *ina bitim erim* "boş bir evde oturuyorum" şeklinde seslenmektedir. Belki de Šimat-Su'en, abisinin ilgisizliği sebebiyle düştüğü ekonomik sıkıntılarını bu şekilde ifade etmektedir³⁶.

³⁵ Çeçen, S.; Yayınlanmamış Doktora Tezi, No. 68.

³⁶ Günbattı, C.; "Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticarî Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler, XI. T.T.Kongresi, Ankara, 1994, s. 195.

Šimat-Su'en, Uşur-ša-lštar'a yazdığı, Kt n/k 268 no'lu metinde, ismi zikredilmeyen bir kişiye, iyi cins kumaşı, kardeşi Hunia'nın getirmekte olduğunu belirterek, bu kumaşın elbise olarak, o şahsa giydirilmesini istemektedir. Bu metinde ismi belirtilmeyen şahıs kral olarak düşünülmektedir³⁷. Belki de Šimat-Su'en, bu şekilde, kral ile ailesinin ilişkilerini iyi tutmak istemiştir.

Šimat-Su'en'in kız kardeşi Akadia'da, ablası gibi ticaretin içinde, özellikle de bira imalatı ile aktif bir şekilde meşgul olmuştur. Kt n/k 1372 no'lu metinde³⁸ Akadia, kardeşi Hunia'ya serzenişte bulunmakta, kendisini ihmal ettiğini belirterek, hububat almak için gönderdiği paranın yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, bira mayası yapmak için gönderilen arpanın kalitesiz olduğunu söyleyerek, arpayı kullanmayacağını ifade etmektedir: ¹⁾ a-na Hu-ni-a qí-bi-ma um-ma ²⁾ A-kà-dí-a-ma tū-ús-a-ma ³⁾ ù ta-am-ta-ší-a du-lam ⁴⁾ s[^]a a-lim ù-ul ma-du ba-am ⁵⁾ ší-tū-ba-an / šé-bi₄-lam-ma ⁶⁾ li-ba-am lá ta-dí-nam ⁷⁾ a-na Ú-sú-ú-a ⁸⁾ at-ú-ma ša a-ta-wu-ku-ni ⁹⁾ KÙ.BABBAR šé-sí-a-nim-ma ¹⁰⁾ ša a-wi-lim a-šar ¹¹⁾ i-ba-ší-ú šé-bi₄-lam-ma ¹²⁾ šé-am ki lá-áš-pu-uk-ma ¹³⁾ É a-bi₄-ku-nu ¹⁴⁾ lu-kà-bi₄-it ú a-na-ku ¹⁵⁾ lu kà-áb-ta-ku KÙ.BABBAR ¹⁶⁾ ša tū-šé-bi₄-lá-ni / a-na ú-tí-tim ¹⁷⁾ lá id-mì-iq ù ša i-ba-ší-ú ¹⁸⁾ šé-um lá da-mì-iq 20 SILA ¹⁹⁾ ší-ma-am i-ša-ú-mu-ni-ku-ma ²⁰⁾ ù-šé-bu-lu-ni-kum ²¹⁾ ù a ba-pì-ri-im ²²⁾ ša ta-áš-pu-ra-ni šé-um ²³⁾ lá da-mì-iq lá e-pá-áš ²⁴⁾ i-na da-ma-aq ša-tim ²⁵⁾ e-pá-áš: " Huniaya söyle, Akadia şöyle söylüyor: Sen çıktın ve beni unutuyorsun. Şehrin külfeti fazla değildir. Buraya gel!. Šituban'ı buraya gönder ve bana teveccüh göstermedin. Uzua'ya söyle ve sana bahsettiğim gümüşü bana çıkartsınlar ve orada mevcut olan adamla bana gönder. Hububatı alıkoyunuz, yığın yapayım. Sizin babanızın evi değer kazansın. Ben de değer kazanmış olayım. Senin bana göndermiş olduğun gümüş hububat için yeterli değildir. Mevcut olan hububat ta iyi değildir.

³⁷ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 94.

³⁸ Çeçen, S.; Yayınlanmamış Doktora Tezi, No. 21.

Fiyatına satın aldıkları 20 qa (hububatı) sana gönderdiler. Bira mayası için bana gönderdiğin arpa da iyi değildir, kullanmayacağım. Senenin iyi olmasında kullanacağım.

Akadia'nın sitem dolu bir diğer mektubu ise, ağabeyi Uşur-ša-lštar'a yazdığı Kt n/k 1108 no'lu mektuptur³⁹. ⁴⁾ *mi-šu ša pá-nu-kà* ⁵⁾ *ta-áš-ta-na-pá-ra-ni* ⁶⁾ *Šu-Be-lúm KÙ.BABBAR* ⁷⁾ *i-nu-mi ub-lá-nim* ⁸⁾ *lá e-ta-wu-kum* ⁹⁾ *i-na bi₄qí-tim* ¹⁰⁾ *wa-áš-ba-ku* ¹¹⁾ *i ITU.KAM Hu-bu-ur* ¹²⁾ *i-li-kam* ¹³⁾ *ba-pí-ru-um qa-tí* ¹⁴⁾ *e-pí-iš* ¹⁵⁾ *ba-a-ba-tim* ¹⁶⁾ *ša a-bi₄-a* ¹⁷⁾ *za-ki-a-ma tí-ib-a-ma* ¹⁸⁾ *a-tal-kam šu-ma* ¹⁹⁾ *a-hi a-ta šu-ma* ²⁰⁾ *a-bi a-ta šu-ma ma-nam* ²¹⁾ *a-la-nu-kà i-šu* ²²⁾ *mi-šu-um a-na-ku* ²³⁾ *i pí-qí-tim* ²⁴⁾ *wa-áš-ba-ku-ma* ²⁵⁾ *li-bi₄-[a]* ²⁶⁾ *sá-ar-pu-ú* ²⁷⁾ *ší-tù-tí tal-ta-qí-[a]* ²⁶⁾ *ší-tù-tí tal-ta-qí-[a]-am* : "Niçin devamlı olarak bana yazıyorsun? Šu-Belum, gümüşü bana getirdiği zaman, o senin ile konuşmadı mı? Niçin ben üzüntü içinde beklemekteyim? Ekim ayı da geldi. Benim hissem olan bira mayasını hazırla ve babamın hesabını hallet! Kalkıp buraya gel! Eğer kardeşimsen, babamsan ve senden başka kimsem yoksa, niçin üzüntü içinde beklemekteyim? Benim kalbim tertemiz, beni küçümsüyorsun!".

Akadia'nın, Uşur-ša-lštar'a yazdığı Kt n/k 1065 no'lu metinde, kendi tadmiqtum'undan⁴⁰ 1 šeqel dahi olsa göndermesini, ayrıca, babalarının ticarî mallarını satıp, Asur'a dönmesini istemektedir: 1 šeqel dahi olsa gönder tabiri, Akadia'nın ekonomik sıkıntısının boyutunu göstermektedir: ¹⁰⁾ *áš-ta-na-pá-ra-kum* ¹¹⁾ *iš-tù / Hu-ni-a* ¹²⁾ *ú-sú / um-ma* ¹³⁾ *a-na-ku-ma* ¹⁴⁾ *lu ki-na-tám* ¹⁵⁾ *iš-té-en₆ tur₄-da-am* ¹⁶⁾ *lu KÙ.BABBAR 1 GÍN* ¹⁷⁾ *i-na ša ta-ad-mi-iq-tí-a* ¹⁸⁾ *šé-bi-lám / iš-tù* ¹⁹⁾ *ma-dá-ni-ni-ni / ha-ra-kà* ²⁰⁾ *a-na a-lim^{ki} áš-ta-na-par-ma* ²¹⁾ *ba-a-ba-tim ša a-bi-ni* ²²⁾ *za-ki-ma* ²³⁾ *i-pá-ni-kà bi-lá-am* : "..... Ben devamlı olarak sana yazdım. Hunia gittikten sonra ben şöyle dedim; Hem, yetkili birini buraya sevk et hem de benim tadmiqtum'umdan 1 šeqel dahi olsa bana gönder! Ben kötü olduktan sonra mı senin yolculuğun Asur'a

³⁹ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 95.

⁴⁰ Faizsiz olarak verilen ödünç para. Bkz Ahw, s. 1300.

(olacak)? Ben devamlı olarak yazıyorum! Babamızın ticarî mallarını halledip, kendi huzurunda buraya getir”.

Akadia'nın, erkek kardeşleri Uşur-ša-lštar, İddi-Aššur ve Hunia'ya yazdığı Kt n/k 1189 no'lu mektup⁴¹, yine sitem doludur. Mektupta, kardeşlerinin kendisine yardımcı olmadıklarını belirterek, babalarının hesabını geldiklerinde limum'a ödemelerini istemektedir: ⁵⁾ a-na KÙ.BABBAR ⁶⁾ ša ik-ri-be-e ⁷⁾ lá ša-al-ta-tù-nu ⁸⁾ a-sé-er ma-ni-ha-tí-a ⁹⁾ i-a-a-tí-im ¹⁰⁾ ú sú-ha-ar-ku-nu ¹¹⁾ re-ša-ma ¹²⁾ lá i-na-ší-i ¹³⁾ i-na qá-tí DINGIR ¹⁴⁾ šu-ma a-hu-ú-a ¹⁵⁾ a-tù-nu KÙ.BABBAR ¹⁶⁾ ša DINGIR pá-hi-ra-ma ¹⁷⁾ ú ba-a-ba-tí-im ¹⁸⁾ ša a-bi-ni i-na še-pí-ku-nu ¹⁹⁾ li-ma-am ²⁰⁾ lu ni-pu-ul ²¹⁾ al-kà-nim-ma ²²⁾ e-ni-a ú e-en₆ ²³⁾ A-šùr i-na šu-ul-mí-im ²⁴⁾ am-ra-am : “Siz adak parası konusunda söz hakkına sahip değilsiniz. Benim çalışmamda, bana ve kendi uşaklarınıza yardım etmediniz. Allah aşkına, sizler benim kardeşlerimseniz, tanrının parasını toplayınız! Ayrıca, babamızın hesabını siz geldiğinizde limmum'a ödeyelim. Gelin buraya, benim gözümü ve tanrı Aššur'un gözünü sağ olarak görün”.

Kt n/k 657 no'lu mektupta⁴² Akadia, Uşur-ša-lštar'a kızı hakkında birtakım şikayetlerde bulunmaktadır. Akadia mektubunda, yeğenin, kendisine süreli iftira attığını belirterek, ağabeyinden, yeğenin teskin edilmesini istemektedir: ³⁾ mi-šu-um ta-ki-li ⁴⁾ ša me-er-tí-kà ⁵⁾ ta-áš-ta-na-me a-na ⁶⁾ Hu-ni-a ú A-mur-DINGIR ⁷⁾ ša-il₅ a-na šu-mi ⁸⁾ a-na ki-tim ak-ta-na-lu-šu ⁹⁾ iš-tí-a ¹⁰⁾ tù-uš!-té-sa ¹¹⁾ iš-tù Hu-ni-a ¹²⁾ ú-sa-ni nu-a-ha-am ¹³⁾ ú pá-ša-ha-am ¹⁴⁾ lá ta-dí-ni um-ma ší-it-ma ¹⁵⁾ i-na ú-ri-im ¹⁶⁾ lu-ší-ib mi-nam e-pu-uš ¹⁷⁾ lu-mu-un li-bi₄-im ¹⁸⁾ tí-šu-a-am i-lá-an ¹⁹⁾ ku-a-tí ú šé-ri-kà ²⁰⁾ a-na-ku ma-nam i-šu ²¹⁾ šu-up-ra-am ²²⁾ a-dí ta-lá-ka-ni ²³⁾ ša ki-ma ku-a-tí ²⁴⁾ sú-ha-<ar>-tim lu-na-e-hu-šu : “Niçin kızın devamlı olarak iftira atıp duruyor? Hunia ve Amur-îli'ye sor. Kendi adıma, onu devamlı olarak dışarıda tutuyorum (Onu

⁴¹ Çeçen, S.; Usur-ša-lštar Est Le Fils De Sargon, Roi De L'ancienne, *Archivum Anatolicum* II, Ankara, 1996, s. 14.

⁴² Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 97.

muhatap almıyorum). Benimle beraber o çıktı. Hunia gittikten sonra, o senin teskin etme ve yatıştırmana (karşılık) şöyle dedi: Ertesi güne kadar bekleyeyim! Ne yaptım ki sen bana kızgınsın? Sen ve çocuğundan başka kimim var! Sen bana yaz! Sen gelinceye kadar senin bayan vekillerin, onu (kızı) yatıştırırsınlar!”.

Akadia'nın, bira imalatından başka, kumaş imalatı ve satımı ile de meşgul olduğu görülmektedir. Šu-Belum'un, Uşur-ša-lštar'a yazdığı Kt n/k 1282 no'lu metinde, Akadia'nın imal ettiği kumaş ve bunların satımından bahsedilirken, Kt n/k 1282'de no'lu metinde de, Akadia, Uşur-ša-lštar'dan Hurasanum'a gönderdiği kumaşların bedeli olan 1 mana gümüş istemektedir. Ayrıca, metnin devamında, Kura adlı şahısla Anadolu'ya gönderdiği 1 mana kalayın satılıp, parasının kendisine gönderilmesini talep etmektedir⁴³.

Uşur-ša-lštar, kız kardeşi Akadia'nın bu serzenişlerini göz ardı etmemiş olmalıdır. Kt n/k 571 no'lu metinde⁴⁴, Kendisine neden iyi olmayan mektuplar gönderdiğini sormakta, ilerleyen satırlarda ise, “sen benim kardeşimsin, senden başka kimim var” diyerek, kız kardeşinin gönlünü almaktadır: ³⁾ *mi-nu-um* ⁴⁾ *ṭup-pé-e lá dam-qú-tim* ⁵⁾ *ša ta-áš-ta-na-pí-ri-ni*: “Niçin bana devamlı olarak iyi olmayan mektuplar gönderiyorsun?”, ¹¹⁾ *a-ha-tí a-tí e-lá-nu-kà* ¹²⁾ *ma-nam i-šu*: “Sen kız kardeşimsin, senden başka kimim var?”.

Kt o/k 30 no'lu metin bize Akadia'nın vefat haberini verir. Uşur-ša-Aššur'a, Akadia'nın ölüm haberini veren, kardeşleri İddin-Aššur'dur. Mektuptan anlaşıldığı üzere Akadia, 1 mina gümüş borcunu da Uşur-ša-lštar'a bırakmıştır: ¹⁾ *U-šú-ur-ša-lštar qí-bi₄-ma* ²⁾ *um-ma l-dí-A-šur-ma A-ka-dí-a* ³⁾ *me-ta-at KÙ.BABBAR 1 ma-na* ⁴⁾ *h[u-b]u-lá-am té-zi-<ba>-ku-um* : “Uşur-ša-lštar'a İddi(n)-Aššur şöyle söylüyor: Akadia öldü. O sana 1 mana gümüş borcu bıraktı”. Yukarıda işlediğimiz Kt n/k 1189 no'lu metinde, Akadia, erkek kardeşleri Uşur-ša-lštar, İddi-Aššur ve Hunia'ya “Gelin buraya, benim

⁴³ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 98.

⁴⁴ Bilgiç, E-Bayram, S.; AKT II, Ankara, 1995, s. 76.

gözümü ve tanrı Aşşur'un gözünü sağ olarak görün" demekte idi. Belki de Akadia, bu ifadelerle ölümün yaklaştığını hissetmiş ve kardeşlerini son bir kez görmek istemiş olmalıdır.

Bir diğer kız kardeş ise Lamassatum adlı bayandır. Lamassatum'da tıpkı diğer kız kardeşleri gibi, erkek kardeşlerine sitem dolu mektuplar yazmıştır. Ayrıca, Lamassatum ailenin içinde bulunduğu zorlukların sebebi olarak erkek kardeşlerini görmektedir. Kt n/k 732 no'lu metinde⁴⁵, Lamassatum, Uşur-ša-lštar ve Hunia'ya sert eleştirilerde bulunmaktadır : "Niçin babanızın evini terk ettiniz? Tanrı Aşşur şehir konusunda sizi korudu ve kardeşiniz suçludur. Sizin alçaklığınız (yüzünden) babanızın evine leke geldi. Bu şehir de düzen oluyor da, niçin babanızın evini düzene sokmuyorsunuz ve beni de düzene sokmuyorsunuz? Niçin evin hizmetlileri perişan oluyor? Sizin kardeşiniz suçludur. Babanızın evini dağıtmak için çabalıyor ve devamlı olarak kötü davranıyor. Babanızın evi adına iyilik, herkes için iyi olur". Görüldüğü gibi, Lamassatum'da diğer kız kardeşleri gibi babalarının firmalarının zor durumundan bahsetmekte ve bu kötü durumdan erkek kardeşlerini sorumlu tutmaktadır.

Lamassatum'un da diğer kız kardeşleri gibi, kumaş imalatı ve satımı ile meşgul olduğunu görmekteyiz. Kt j/k 359 no'lu metinde, 2 top kutanu kumaşı ve çeşitli şahıslarla toplam 33 şeşel gümüşün kendisine gönderildiği ifade edilmektedir.

Akadia'nın vefat haberini veren Kt o/k 30 no'lu belgede⁴⁶ Lamassatum'un, kız kardeşinden kalan mirasın açılmasını istediği de kayıtlıdır. Metnin ilgili satırlarında: ²⁰⁾ Lá-ma-sa-tum- i-na É^{bi-1f}-kà ²¹⁾ ta-ta-ša-ab um-ma ²²⁾ ší-it-ma i-na ši-ma-tim ²³⁾ a-hu-utum / a-ha-at / ta-bé-el ²⁴⁾ ú ši-ma-tim a-pá-ta-im ²⁵⁾ ta-za-az : ²⁰⁻²²⁾ Lamassatum şimdi senin evine oturdu. O

⁴⁵ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 99.

⁴⁶ Albayrak, İ., Kültepe'den Yeni Bir Vasiyetnâme, *Archivum Anatolicum IV*, Ankara, 2000, s. 2-3.

şöyle söylüyor: ²²⁻²³⁾ Vasiyette kız kardeş (de bir) kız kardeştir (diyerek) davrandı. ²⁴⁻²⁵⁾ Ve vasiyetnameleri açmak için duruyor (hazır bekliyor) denmektedir.

Kumaş üretimi ile ilgilenen başka bir bayan da Waqartum'dur. TC III /1, 17⁴⁷ no'lu belgede Puzur-Aššur adlı şahıs, Waqartum adlı bayandan, özelliklerini belirttiği kumaşı Anadolu'ya göndermesini istemektedir. Puzur-Aššur, "ince dokunmuş kumaşı kendisine göndermesini istemekte ve kumaşın bedeli olan yarım mina gümüşü ona göndereceğini" söylemektedir. Metnin devamında, "kumaşın bir tarafının taranmasını, kırılmamasını, dokumasının sıkı olmasını" belirtmektedir. Ayrıca, kumaşın diğer yüzünün de taranmasını ve eğer tüylü ise, kutanum kumaşı gibi kırılmasını ve kumaşın uzunluğunun 9 ammatum (karış), genişliğinin ise 8 ammatum olmasını istemektedir.

Asurlu kadınların miras alma haklarının olduğunu gösteren belgeler de mevcuttur. Kt v/k 77 no'lu belge de⁴⁸, bir kız kardeş babasının bıraktığı vasiyetnâmenin açılması için küçük kız kardeşine ısrarla baskı yapmakta, fakat, küçük kız kardeş büyük kardeşlerinin Anadolu'da olmaları sebebiyle buna yanaşmamaktadır. Metnin ilerleyen satırlarında küçük kız kardeşin vasiyetnâmenin açılmaması hususunda mahkemeye başvurduğu görülmektedir. ⁶⁾ a-na-kam a-dí 5^{si}-[ša] ⁷⁾ a-ha-at-ni a-lam ta-ak-šu-ud ⁸⁾ um-ma ší-it-ma ší-ma-at ⁹⁾ a-bi₄-ni lá-aš-me a-na-ku ¹⁰⁾ ak-ta-na-là-ší um-ma a-na-ku-ma ¹¹⁾ a-hu-ni ra-bi₄-ú-tum ¹²⁾ li-li-ku-ni-ma ù KÙ.BABBAR ¹³⁾ 1 GÍN ša GÁN^{lim} li-ip-hu-ra-ma ¹⁴⁾ ù ší-ma-at a-bi₄-ni ¹⁵⁾ ku-lu-ni-ma lu ni-iš-me ¹⁶⁾ i-na wa-ar-ki-tim ¹⁷⁾ a-na a-lim ta-li-kà-ma ¹⁸⁾ um-ma ší-it-ma ší-ma-tim ¹⁹⁾ lá-aš-me a-na-ku a-na a-lim^{ki} ²⁰⁾ ki-ma ku-nu-tí ú-ta-er-ma ²¹⁾ um-ma a-na-ku-ma a-hu-ni ²²⁾ ra-bi₄-ú-tum i-na i-na GÁN^{lim} ²³⁾ É ku-nu-ki ù ší-ma-tim lá ni-pá-té ²⁴⁾ a-lu-um dí-nam i-dí-ma a-dí ²⁵⁾ ta-lá-kà-ni-ni É ku-nu-ki ²⁵⁾ ù ší-ma-tum lá i-

⁴⁷ Veenhof, K.R.; *Aspects of Old Assyrian Trade Its Terminology*, Leiden, 1972, s. 103 v.d.

⁴⁸ Albayrak, İ.; a.g.m., 3-4.

<<i>>-pá-té-a : ⁶⁻⁷⁾ Burada, 5 defa kız kardeşimiz şehre geldi. ⁸⁾ O şöyle söyledi: ⁸⁻⁹⁾ Babamızın vasiyetini işiteyim. Ben onu oyaladım. ¹⁰⁻¹⁵⁾ Ben dedim ki; büyük kardeşlerimiz gelsinler ve gümüşün Anadolu'da olan 1 şeqeli (dahi) toplansın. Babamızın vasiyetini biz hepimiz işitmek istiyoruz. ¹⁶⁻¹⁹⁾ (Daha) sonra O şehre (mahkemeye) gitti ve şöyle söyledi: (vasiyetteki) kararları duymak istiyorum. ¹⁹⁻²³⁾ Ben sizlerin vekili olarak şehre başvurdum ve şöyle söyledim: Büyük kardeşlerimiz Anadolu'dalar, depoyu ve vasiyetnâmeyi açmamalıyız. ²⁴⁻²⁶⁾ Şehir kararını şöyle verdi: Siz buraya gelene kadar depo (ve vasiyetin) kararları açılmayacak.

Kt o/k 196 c⁴⁹ no'lu metin Asur'da kadının hem miras hakkını hem de aile içerisindeki önemini göstermesi bakımından dikkate değer bir belgedir. Metinde Agua adlı bir tüccar, eşinin kendi mirası üzerindeki haklarını şöyle belirtmektedir: ¹⁾ A-gu-a / ší-im-tù-šu ²⁾ i-ší-ma / bé-tum ša a-lim^{ki 3)} ša a-ší-ti-a / i-na KÙ.BABBAR ⁴⁾ qá-di / me-er-e-a-ma ⁵⁾ ta-zu-az i-na KÙ.BABBAR ⁶⁾ zi-tí-ša / a-ba-at ù um-ma-at ⁷⁾ bé-tù-um ù KÙ.BABBAR wa-ar-kà-sà ⁸⁾ ù mi-ma-ti-šu-ú ⁹⁾ ša Šu-Be-lim : ¹⁻²⁾ Agua vasiyetini şöyle etti: ²⁻³⁾ Asur'daki ev karımındır. ³⁻⁵⁾ Karım, gümüşü oğullarımla birlikte paylaşacak. ⁵⁻⁶⁾ Gümüşten onun hissesi (hem) baba (hem de) anne (olarak)tır. ⁷⁻⁹⁾ Ev, gümüş ve sâhip olduğu her şey O (karım) öldükten sonra Šu-Belum'undur. Görüldüğü gibi Agua, ölümünden sonra mal varlığının üzerinde ilk hak sahibi olarak karısını zikretmektedir. Bu da, kadının aile içerisindeki önemini göstermesi bakımından dikkat çekici bir bulgudur.

Kt 88/k 651 no'lu metin⁵⁰, bir salgın hastalık sonucu ölen Aššur-re'i'nin⁵¹ oğulları Pilah-Ištar, Manum-balum-Aššur ve Šu-zuzu arasında geçmektedir. Kız kardeşlerine verilecek *idinum*'un (ortak maldan hisse) ne olacağı ve miktarı konusunda anlaşmazlığı düşmüşler ve konu mahkemede

⁴⁹ Albayrak, İ.; a.g.m., s. 5-6

⁵⁰ Çeçen, S.; "Idinum Kelimesinin Anlamı Hakkında Yeni Bir Teklif", *Archivum Anatolicum I*, Ankara, 1995, s. 19-21.

⁵¹ Çeçen, S.; "mutanu in den Kültepe-Texten", *Archivum Anatolicum I*, Ankara, 1995, s. 47 vd.

halledilmiştir. Metinde, ortak maldan hisse olarak kız kardeşlerine, 1 mina gümüş(lük) bilezik ve 10 şeqellik yüzüklerin verileceği belirtilmektedir. ¹⁾ IGI A-šūr-i-mi-tí ²⁾ DUMU Ah-š[a-lim] ³⁾ IGI Im-li-ik-A-šūr ⁴⁾ DUMU Ku-ur-ku-ri-im ⁵⁾ Ma-nu-um-ba-lu-um-A-šūr ⁶⁾ ù Šu-ZU-ZU i-š-ba-at-ma ⁷⁾ um-ma a-na-ku-ma mi-nam ⁸⁾ a-dí a-ha-tí-ni ⁹⁾ ta-am-li-kà ¹⁰⁾ mi-nam i-dí-na-ni ¹¹⁾ um-ma Ma-nu-um-ba-lu-um-A-šūr ¹²⁾ ù Šu-zu-zu-ma ¹³⁾ a-na Pi-lá-ah-lštar-ma ¹⁴⁾ a-li KÙ.BABBAR i-na pi-ni ¹⁵⁾ ma-na KÙ.BABBAR ša-wi-ri-ša ¹⁶⁾ ù 10 GÍN KÙ.BABBAR a-na ¹⁷⁾ a-ni-ki ša i-dí-ni-ša ¹⁸⁾ qí-bi₄-ší-im um-[ma] ¹⁹⁾ Pi-lá-ah-lštar[ma] ²⁰⁾ a-ma-lá pi-ku-[nu] ²¹⁾ ta-dí-na-ni-ni i-dí-ni-ša ²²⁾ lá a-kà-bi₄-ší[?]-im um-ma ²³⁾ šu-nu-ma [qí]-bi₄-ší-im : “Ah-šalim’in oğlu Aššur-imitti’nin huzurunda, Kurkurumun oğlu Imlik-Aššur’un huzurunda, Mannum-balum-Aššur ve Šu-zuzu bizleri şahit olarak tuttu. Ben şöyle dedim: Kız kardeşimiz ile ilgili olarak siz neyi tavsiye ediyorsunuz? Onun vekili olarak neyi ona vereceğiz? Mannum-balum-Aššur ve Šu-zuzu, Pilah-lštar’a şu şekilde cevap verdiler. Bizim sözümüzle aldığın para nerede (Onun ortak maldan hissesi) 1 mina gümüş(lük) bileziği ve ayrıca 10 şeqellik yüzüklerdir. Onun hissesini ona söyle. Pilah-lštar şöyle dedi: Sizin verdiğiniz söze istinaden, onun mahkemesinde ona söyleyeceğim. Onlar (bu ifadeler üzerine) şöyle karşılık verdiler: Ona söyle!”.

Kültepe metinleri arasında Asurlu kadınlarla ilgili nişanlanma, evlilik ve boşanmaya âit aile hukukunu ilgilendiren belgeler de mevcuttur. Kt 88/k 625 no’lu metin⁵², Pilah-lštar’ın, muhtemelen yukarıda zikredilen kız kardeşinin nişanının bozulmasına ve damadın başka bir Asurlu bayan ile evlenebileceğine karar veren bir mahkeme zaptıdır. O dönem evlilik hukuku hakkında önemli bilgiler içeren bu metinden, evliliğin gerçekleşmesi için tarafların yerine getirme zorunluluğu olan birtakım şartların varolduğu anlaşılmaktadır: ¹⁾ Pi-lá-ah-lštar a-na A-mur-lštar ²⁾ is-ba-at-ni-a-tí-ma ³⁾ um-ma Pi-lá-ah-lštar-ma ⁴⁾ a-na a-bi₄-a pi-kà ⁵⁾ ta-dí-in ba-a-am ⁶⁾ a-ša-at-kà a-hu-uz ⁷⁾ um-ma A-mur-lštar-ma ⁸⁾ a-na a-bi-kà pi-i ⁹⁾ lu a-dí-in-ma ¹⁰⁾ ki-ma e-ma-e

⁵² Sever, H.; Anadolu’da Nişanın Bozulması Hakkında Verilmiş Kaniş Kârumu Kararı, *Bellekten*, C. LVI, Sa. 217, Ankara, 1992, s. 670-671.

¹¹⁾ [iš]-ra-am a-na ¹²⁾ qá-áb-li-a ¹³⁾ lá ta-dí-na-nim ¹⁴⁾ ù a-hi-a lá ta-ší-a ¹⁵⁾ u₄-mu-ú im-tù-ma ¹⁶⁾ áš-tí-a-áb-ma ša-ni- tam ¹⁷⁾ DUMU.SAL A-šur a-ta-ha-az ¹⁸⁾ a-ha-at-kà ù-lá ¹⁹⁾ a-ha-az a-na a-wa-tim ²⁰⁾ a-ni-a-tim kà-ru-um ²¹⁾ Kà-ni-iš i-dí-ni-a-tí-ma ²²⁾ IGI GÍR ša A-šür ²³⁾ ší-bu-tí-ni ni-dí-in ²⁴⁾ IGI Ku-zi-zi-a ²⁵⁾ DUMU Ì-lí-a-lim IGI Ah-ša-lim ²⁶⁾ DUMU I-dí-lštar IGI Bu-ur-Sú-en₆ DUMU Da-da: “, Pilah-lštar Amur-lštar’a karşı bizi şahit olarak tuttu ve şöyle söyledi: Sen benim babama söz verdin, buraya gel ve nişanlıyla (metin: karın) evlen. Amur-lštar şöyle cevap verdi: Gerçekten senin babana ben söz vermiştim. Ama kayın biraderim olarak benim belime kemeri sen vermedin. Ayrıca, benim kardeşime de (ağabeyime) hiçbir şey söylemedin. Günler geçiyor ve ben yaşılanıyorum Şu anda ikinci bir Asurlu kızla evleniyorum. Senin kız kardeşinle evlenmeyeceğim. Bu ifadeler üzerine Kaniš kārumu kararını verdi. Tanrı Aššur’un kılıcı önünde şahitlik yaptık. Ilī-alim’in oğlu Kuzuzia, Ilī-lštar’ın oğlu Ah-šalim, Dada’nın oğlu Bur-Su’en”.

Görüldüğü gibi, Pilah-lštar’ın kız kardeşi, Amur-lštar isimli bir Asurlu ile nişanlanmıştı. Fakat, Amur-lštar nişan hediyesi olan kemerin kendisine verilmemesi ve bu konu ile ilgili olarak abisinin bilgilendirilmemesi nedeniyle, nişanı bozmuştur. Yaşının ilerlemesini de bahane ederek, bir başka bayanla evleneceğini ifade etmektedir. Günümüzde olduğu gibi M.Ö. II.bin’de de evlilikten önce yerine getirilmesi gereken birtakım adetlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Kt 88/k 97b no’lu metinde⁵³ Pilah-lštar, kız kardeşlerinin evlilik çağına geldiği belirterek, gerekli masrafları beraber yapıp, kız kardeşlerini evlendirmek istemektedir. Belgeden, kardeşlerin düğün masraflarının nasıl karşılanacağı hususunda anlaşmazlığa düştükleri anlaşılmaktadır: ⁵⁾ a-ha-at-ni ⁶⁾ir-tí-bi ba-a-nim KÙ.BABBAR ma-la ⁷⁾ i-ga-mu-ru 3 né-nu a-na ⁸⁾ ki-iš-da-tí-ni / lu ni-iš-ta-pá-ak-ma ⁹⁾ ù-lá É tám-kà-ri-im KÙ.BABBAR a-na ¹⁰⁾ sí-ib-tim lu ni-il₅-qé-ma gam-ra-am ¹¹⁾ lu ni-<ig>-mu-ur-ma a-ha-at-ni ¹²⁾ a-na mu-

⁵³ Çeçen, S.; a.g.m., s. 56-57.

tim lu ni-dí-ší um-ma ¹³⁾ Ma-nu-um-ba-lu-um-A-šür-ù ¹⁴⁾ Šu-u-zu-ma a-na Pí-la-ah-lštar-ma ¹⁵⁾ KÙ.BABBAR ú-lá ni-sa-li-ik ¹⁶⁾ i-na pí-ni KÚ.BABBAR ma-la ¹⁷⁾ ša ga-mu-ru É tám-kà-ri-im ¹⁸⁾ a-na ší-ib-tim li-qé-ma ¹⁹⁾ ga,-ra-am gu₅-mu-ur-ma ²⁰⁾ a-ha-at-ni a-na mu-tim ²¹⁾ dí-ší-ma KÙ.BABBAR ù sí-ba-sú ša ²²⁾ i-na É tám-kà-ri-im ²³⁾ ta-la-qé-ú-ma ta-ga-mu-ru ²⁴⁾ gu₅-mu-ur-ma KÙ.BABBAR ù ší-ba-sú ²⁵⁾ i-na KÙ.BABBAR^{ap} É a-bi-ni i-na ²⁶⁾ ma-aš-<qá>-al-tim pá-ni-tí-ma i-na ²⁷⁾ sú-hu-pí-im li-qé-ma a-na ²⁸⁾ É tám-kà-ri-im a-šar ta-al-qé-ú ²⁹⁾ ta-er um-ma Pí-la-ah-lštar-ma a-na ³⁰⁾ Ma-nu-um-ba-lu-um-A-šür ù Šu-zu-zu-ma ³¹⁾ šu-ma-ma KÙ.BABBARi-na KÙ.BABBAR É ³²⁾ a-bi₄-ni la al-té-qé a-na KÙ.BABBAR ³³⁾ ù ší-ib-tí-šu ša É tám-kà-ri-im ³⁴⁾ a-la-qé-ú-ma gam-ra-am ³⁵⁾ a-ga-mu-ru a-na ki-iš-da-tí-ku-nu ³⁷⁾ la ta-za-za-nim : “ Bizim kardeşimiz büyüdü (evlenecek çağa geldi). Buraya gelin. Ne kadar para harcanacaksa bizim üçümüz miras payından bir birikim yapalım veya tüccar evinden faizli para alarak masrafı öyle yapalım ve kız kardeşimizi kocaya verelim. Mannum-balum-Aššur ve Šu-zuzu Pilah-lštar’a şöyle karşılık verdiler: Bizde para yok! Git bizim sözümüzle ne kadar para harcanacaksa tüccar evinden faizle para al, harcamasına harca ve bizim kız kardeşimizi kocaya ver. Tüccar evinden aldığı parayı ve onun faizini sarf et. Parayı ve faizin babamızın firmasından aldığı parayla ilk ödeme döneminden önce öde ve tüccar evine iade et. Pilah-lštar, Mannum-balum-Aššur ve Šu-zuzu’ya şöyle cevap verdi: Ben, babamın firmasından parayı alacağım. Tüccar evinden alacağım parayı ve faizini masraf olarak harcayacağım ve siz miras hakkınız olarak benden her hangi bir talepte bulunmayacaksınız

Kt 88/k 71 no’lu metin evlilik için yapılan masraf listesidir. Pilah-lštar’ın kız kardeşinin evlendirilmesi için yapıldığı düşünülen⁵⁴ bu liste arpa, buğday, et, yağ, bal, yulaf, şarap, bira gibi çeşitli yiyecek ve içecek ürünlerinin yanında, ayakkabı ve bağı, koşum takımları, deri kemer, saman taşı, kamyış ve metalden yapılmış kaplar, koyun, sığır, eşekler ve çeşitli kumaşlardan oluşmaktadır. Metin, bir kızın evlendirilmesi sırasında yapılan harcamaları

⁵⁴ Albayrak, İ.; Kültepe’den Değişik Bir Masraf Listesi, *Archivum Anatolicum V*, Ankara, 2002, s. 8.

ayrıntılı bir şekilde göstermesi bakımından önemli bilgiler içermektedir. Bu sebeple, transkripsiyon ve tercümesinin tamamını vermeyi uygun görüyoruz:

¹⁾*i-nu-mi e-mu-ni nu-šé-ri-bu ki-ma* ²⁾*iš-ri-im 2/3 GÍN 15 ŠE a-na mu-sà-ri-im*
³⁾*áš-qúl 1/4 GÍN a-na ša-hi-re-en* ⁴⁾*2/3 GÍN 15 ŠE a-na 3 ki-ra-tim áš-qúl* ⁵⁾
1/4 GÍN a-na ší-ri-im áš-qúl-ma ⁶⁾*e-mu-ni ù e-ba-ru-tù-šu a-sí-i* ⁷⁾*e-mu-ni ù*
e-ba-ru-tù-šu a-sí-ma ⁸⁾*1 1/2 GÍN KÙ.BABBAR / ga-mi-ir i-nu-mi iš-tù* ⁹⁾*W[a-*
a]h-šu-ša-na i-li-kà-ni 1/4 GÍN a-na ¹⁰⁾*ša-hi-re-en 1/2 GÍN a-na 2 ki-ri-im áš-*
qúl ¹¹⁾*1/4 GÍN ší-ri-im áš-qúl-ma e-mu-ni* ¹²⁾*ù e-ba-ra-tù-šu a-sí-i 4 1/2 GÍN*
a-na ¹³⁾*2 na-ru-uq ù 1 DUG bu-uq-lim áš-qúl* ¹⁴⁾*4 GÍN a-na 2 na-ru-uq ba-pí-*
ri-im ¹⁵⁾*áš-qúl 7 GÍN lá 15 ŠE a-na 6 na-ru-uq* ¹⁶⁾*še-am áš-qúl 6 2/3 GÍN a-na*
4 na-ru-uq ¹⁷⁾*ar-ša-tim áš-qúl 2 1/6 GÍN a-na hi-im-tim* ¹⁸⁾*áš-qúl 1 1/3 GÍN a-*
na dí-iš-pi-im áš-qúl ¹⁹⁾*2 1/4 GÍN a-na pá-ni-ri ša al-pi-im* ²⁰⁾*ù e-me-ri aš-qúl*
15 GÍN a-na al-pi-im ²¹⁾*áš-qúl 2/3 GÍN a-na UDU áš-qúl 2/3 GÍN 15 ŠE* ²²⁾*a-*
na UDU-ma áš-qúl 1/6 GÍN a-na UDU ²³⁾*x GÍN a-na UDU áš-qúl 1 GÍN a-na*
e-ri-qí-im ²⁴⁾*x lá 1/6 GÍN a-na Šú-ri-im a-na ša tí-ib-nim* ²⁵⁾*áš-qúl GU₄ al-pi-im ú*
e-me-ri áš-qúl ²⁶⁾*x GÍN a-na 2 maš-ke ša-pa-ti-im* ²⁷⁾*[áš-qúl 3 1/6 GÍN a-na*
2 e-ri-qéi[en₆] ²⁸⁾*[. .]-zi áš-qúl 1 GÍN la 7 1/5 ŠE* ²⁹⁾*[.....] al áš-qúl 2 GÍN a-*
[na] ³⁰⁾*[x e]-ri-ki-im ša Ka-nu-wa* ³¹⁾*[x] GÍN a-na a-lá-ni ù ki-ra-ni* ³²⁾*[x+5] x*
GÍN a-na 30 ša-hi-ra-tim ³³⁾*[x+4] GÍN a-na Ì.GÝŠ áš-qúl* ³⁴⁾*[x G]GÍN a-na um-*
sí-im 1/3 GÍN a-na šu-um-ki ³⁵⁾*áš-qúl 1/2 GÍN a-na 1 DUG / ha-áš-lá-tim* ³⁶⁾
áš-qúl 1 lá 1/5 GÍN a-na ru-uk-ba-e ³⁷⁾*áš-qúl 1/6 GÍN a Kà-nu-wa ša ki-ra-*
tim ³⁸⁾*1 GÍN a-na Sí-ri-ma-lá-hi ú ha-ba-ša-tim* ³⁹⁾*1/4 GÍN a-na hi-im-tim pi-iš-*
tim áš-qúl ⁴⁰⁾*1/2 GÍN lá 7 1/2 ŠE a-na e-sí áš-qúl 22 1/2 ŠE* ⁴¹⁾*a Kà-nu-wa*
áš-qúl ša-ku-kam a-na x ⁴²⁾*a-dí-in 1/4 GÍN a-na ak-li-im [-?]* ⁴³⁾*15 ŠE a-ka-ni*
2/3 GÍN 15 ŠE a-na ku-ri²-[.??]-a-tim ⁴⁴⁾*áš-qúl 15 ŠE a-na ki-ki-a-ni áš-qúl*
⁴⁵⁾*5/6 ma-na a-na 5 ku-ta-ni áš-qúl* ⁴⁶⁾*4 1/2 GÍN a-na na-ah-lá-pá-ti-ša áš-qúl*
⁴⁷⁾*4 GÍN a-na ší-it-ri-ša áš-qúl* ⁴⁸⁾*3 GÍN a-na ší-it-ri áš-qúl-ma a-ma-tim* ⁴⁹⁾*ar-*
ku-as 1 1/2 GÍN a-na 2 ki-re-en₆ ⁵⁰⁾*áš-qúl 1/3 GÍN a-na ša hi-re-en₆ áš-qúl* ⁵¹⁾
e-mu-ni ù e-ba-ru<tu>-šu a-sí-i ⁵²⁾*2/3 GÍN 15 ŠE a-na 3 ki-ra-tim 1/4 GÍN* ⁵³⁾
a-na e-sí 1/4 GÍN a-na ša-hi-re-en₆ ⁵⁴⁾*2/3 GÍN 15 ŠE a-na ši-ne-en₆ áš-qúl-*
ma ⁵⁵⁾*i-ša-bi₄-il₅-ta¹/ša-an e-mu-ni-ú* ⁵⁶⁾*e-ba-ru-tù a-sí-i e-mu-ni ù* ⁵⁷⁾*e-ba-ru-*
tù-šu a-sí-ma 2 GÍN KÙ.BABBAR ga-mi-ir 1 1/2 GÍN a-na 5[+x] áš-qúl ⁵⁸⁾*1/3*

GÍN a-na e-sí 1/6 GÍN a-na a-lá-ri 15 ŠE a-sú-[.....⁵⁹⁾ áš-qúl e-mu-ni ù e-ba-ru-tù-šu i-ša-pá-ar a-sí-[i.....⁶⁰⁾ 7 ki-ra-tim 1 1/4 GÍN a-na UDU 1/4 GÍN a e-sí 15 ŠE A-zu²-[.....⁶¹⁾ a-ha-ni qá-qá-sà a-na lštar-ta-ak<lá-ku> lu-ub-[lam]

: Eniştemizi girdirdiğimizde işrum kemeri yerine 2/3 mina 15 uttet (deriden) kemer için tarttım. 1/4 şeşel (ayakkabı) bağı için, 2/3 şeşel 15 uttet 3 (bira) kasesi için tarttım. 1/4 şeşel et için tarttıktan sonra eniştemizi ve onun meslektaşlarını davet ettim. Eniştemizi ve onun meslektaşlarını davet ettikten sonra 1 1/2 şeşel gümüş harcanmıştır. Wahşuşana'dan buraya geldiğinde 1/4 şeşel (ayakkabı) bağı için, 1/2 şeşel 2 (bira) kasesi için tarttım. 1/2 şeşel et için tarttıktan sonra eniştemizi ve onun meslektaşlarını davet ettim. 4 1/2 şeşel 2 çuval ve 1 kap (bira) maltı için tarttım. 4 şeşel 2 çuval bira ekmeği için tarttım. 7 şeşel'den 15 uttet eksik, 6 çuval arpa için tarttım. 6 2/3 şeşel 4 çuval buğday için tarttım. 2 1/6 şeşel yağ için tarttım. 1 1/3 bal için tarttım. 2 1/4 şeşel sığırların ve eşeklerin koşum takımları için tarttım. 15 şeşel sığır için tarttım. 2/3 şeşel koyun için tarttım. 2/3 şeşel 15 uttet koyun için bir kez daha tarttım. 1/6 şeşel koyun için, [x] şeşel koyun için tarttım. 1 şeşel araba için, [x]'den 1/6 şeşel eksik, saman (yapmak) için döven taşına tarttım. Bir sığır ve bir koyun (için) tarttım. [x] şeşel 2 deri post için [tart]tım. 3 1/6 şeşel 2 odun arabası için [.....] tarttım. 1 şeşelden 7 1/2 uttet eksik, [..... için] tarttım. 2 şeşel [x] kamyş arabası [için], [x] şeşel meşe palamudu ve şarap için, [x] şeşel 30 (ayakkabı) bağı için, [x+]5 şeşel yağ için tarttım. [x] şeşel umzum için, 1/3 şeşel soğan için tarttım, 1/2 şeşel 1 kap bulgur için tarttım. 1/6'dan eksik, bir çuval saman için tarttım. 1/6 şeşel kamyştan kap için, 1 şeşel malahi kazanı ve habuşatum (kabi) için, ¼ şeşel kötü (kalitesiz) yağ için tarttım. ½ şeşel'den 7 ½ uttet eksik, odun için tarttım. 22 ½ uttet kabi için tarttım. Kemerini onun [.....]'na verdim. ¼ şeşel [.....] ekmeği için, 15 uttet kamyş için, 2/3 şeşel [.....] için tarttım. 15 uttet elbisenin bir parçası için tarttım. 5/6 mina (gümüş) 5 (adet) kutanum (cinsi) kumaş için tarttım. 4 ½ şeşel onun mantosu için tarttım. 4 şeşel onun (bayanın) şitrum (kumaşı) için tarttım ve bayan kölelere bağladım. ½ şeşel 2 ekmeş için tarttım. 1/3 (ayakkabı) bağı için tarttım. Eniştemizi ve onun meslektaşlarını davet ettim. 2/3 şeşel 15 uttet 3 ekmeş için, 1/6 şeşel odun için, ¼ şeşel (ayakkabı) bağı

için tarttım ve 2/3 şeşel 15 uttet bir çift ayakkabı için tarttım ve onun beyi yazacak. Eniştemizi ve onun meslektaşlarını davet ettim. Eniştemizi ve onun meslektaşlarını davet ettikten sonra 2 şeşel gümüş harcanmıştır. 1 ½ şeşel 5+[x.....] için tarttım. 1/3 odun için, 1/6 şeşel palamut için 15 uttet [...] için tarttım. Eniştemiz ve onun meslektaşları (için) yazacak. Davet ettim [x şeşel (x uttet)] 7 kap için, 1 ¼ şeşel koyun için, ¼ şeşel odun için, 15 uttet [...] için [tarttım]. Kız kardeşimiz başını İstar için açtı”.

Metnin 61. satırında geçen “Kız kardeşimiz başını İstar için açtı” ifadesi, muhtemelen bir geleneği ortaya koymaktadır. Bu ifade ile, o dönemde, evlenecek yaşa gelen genç kızların, Tanrıça İstar adına düzenlenen bir törene katıldıkları ve bu tören esnasında başını açtıkları⁵⁵ düşünülebileceği gibi, saçını kesmek veya düzenlemek⁵⁶ şeklinde de düşünülebilir.

Evlenme yaşına gelen kızları ifade eden bir başka cümle ise, “Tanrı Aşşur’un kucağına koymak” deyimidir. Önemli tüccarlardan biri olan Puşuken’in karısı Lamassi’nin kocasına yazdığı mektuplarda⁵⁷ kızlarını evlendirmek istemektedir. Metinlerin ilgili satırları şu şekildedir: BIN VI, 7 no’lu metinde, “Kız büyüdü buraya gel ve kızı Tanrı Aşşur’un kucağına koy”, CCT III, 20’de, “Ve kız gerçekten iyice büyüdü, kalk ve buraya gel! Onu Tanrı Aşşur’un kucağına koy”, MAH 16209’da ise, “Buraya gel! Kanište’ki bağlantılarını kır ve kızı Tanrı Aşşur’un kucağına koy” denmektedir.

Kt i/k 120 no’lu metin Asurlu erkek ve kadının aralarındaki nişanın bozulması ile ilgili mahkeme zaptıdır. Küçük yaşta nişanlanmış bir kızın, büyüdüğü belirtilerek, damat adayının gelip kızı eş olarak alması istenmektedir. Fakat, damadın o kızla evlenmek istemediği anlaşılmaktadır.

⁵⁵ Albayrak, İ.; a.g.m., s. 8.

⁵⁶ Gökçek, G. L.; a.g.e., s. 134.

⁵⁷ Balkan, K.; Eski Asur ve Anadolu’da Kızların Çocuk Yaşında Nişanlanması, *Bellekten*, C.51 Sa. 200, Ankara,1987, s.417 vd.

Dikkat çekici husus mahkeme zaptının Anadolu'da düzenlenmiş olmasıdır. ¹⁾ A-hu-wa-qar ù Zu-pá-ma ²⁾ iş-bu-tù-ni-a-tí-ma ³⁾ um-ma A-hu-wa-qar-ma ⁴⁾ a-na Zu-ba-ma a-ha-tí ⁵⁾ ir-té-bi₄ ba-a-am ⁶⁾ a-ha-tí i-na Kà-ni-iš ⁷⁾ a-hu-úz um-ma Zu-ba-ma ⁸⁾ [l]u tù-ší-ib ⁹⁾ [u]m-ma A-hu-wa-qar-ma ¹⁰⁾ [i]na Kà-ni-iš ¹¹⁾ [dí-ī]n kà-ri-im dí-šu ¹²⁾ šé-ep-kà ru-qá-at ¹³⁾ a-dí ma-tí a-ha-tí ¹⁴⁾ lu tù-ší-ib ¹⁵⁾ um-ma Zu-ba-ma a-lik ¹⁶⁾ a-ha-at-kà a-šar ¹⁷⁾ li-bi-kà a-na mu-tim ¹⁸⁾ dí-in IGI Ennam-A-šur ¹⁹⁾ DUMU Bu-da-tim ²⁰⁾ IGI ^dAB-ba-ni DUMU A-ba-ba ²¹⁾ a-na a-wa-tim a-ni-a-tim ²²⁾ [A-hu-wa-qar] kà-ru-um ²³⁾ Té-ga-ra-ma im-hu-ur-ni-a-tí-ma ú ²⁴⁾ kà--ru-um ²⁵⁾ i-dí-ni-[a]-[tí-ma] ²⁶⁾ tup-pá-am [ša] ší-[bu-t]í-[ni] ²⁷⁾ i-ba-áb DINGIR ni-dí-i[n] : "Ahu-waqar ve Zuba (şahit olarak) bizi tuttular ve Ahu-waqar Zuba'ya şöyle dedi: Kız kardeşim (artık) büyüdü, buraya gel (ve) Kaniš şehrinde kız kardeşimi eş olarak al. Zuba şöyle dedi: O (kız kardeşin, orada) otursun. Ahu-waqar şöyle dedi: Kaniš şehrinde (kız kardeşim hakkında kararını) kârum mahkemesinin kararı ile ver. Senin ayağın uzaktır (sen buraya uzak bir yerde oturuyorsun) Kız kardeşim ne zamana kadar (Kaniš'te) otursun? Zuba şöyle cevap verdi: Git! Kız kardeşini gönlünün istediği yerde (gönlünün istediği) kocaya ver. Budatum'un oğlu Ennam-Aššur'un huzurunda. Ababa'nın oğlu ^dEnlil-bani'nin huzurunda. Bu sözler üzerine Ahu-waqar Tegarama kârum'u bizi (şahit olarak) kabul etti ve kârum bize emretti! Ve biz şahitliğimiz hakkındaki tableti tanrı kapısında verdik".

BIN VI 104 no'lu metin Asurlu bir erkeğin Asurlu bir bayana yazmış olduğu ilginç bir mektuptur. Belge de Puzur-Aššur adlı şahıs, bayan Nuhšatum'a mektubu alır almaz yanına gelmesini ve kendisi ile evlenmesini istemektedir. Tehditkâr bir tabirle eğer kendisi ile evlenmezse, Wahšušanalı bir kızla evleneceğini belirtmektedir. ¹⁾ um-ma Puzur₂-A-šür [a-na] ²⁾ Nu-ùh-ša-tim q[í-bi-ma] ³⁾ a-bu-ki a-šu-mi-ki [.....] ⁴⁾ sé-ri-a a-na a-ha-[zi-im] ⁵⁾ iş-pu-ra-am ù a-na-ku ⁶⁾ sú-ha-ri-a ù na-áš-pè-er-tí ⁷⁾ a-şé-er a-bi-ki a-šu-mi-ki ⁸⁾ a-na šé-sú-i-ki ⁹⁾ áš-ta-áp-ra-am a-pu-tum ¹⁰⁾ i-na ^dUTU^ši tup-pí ¹¹⁾ ta-ša-me-i-ni a-ma-k[am] ¹²⁾ a-na a-bi-ki pu-nu-[šum] ¹³⁾ iş-tí sú-ha-ri-a ¹⁴⁾ tí-ib-e-ma a-

tal-ki-im ¹⁵⁾ we-da-ku ma-ma-an ša i-na ¹⁶⁾ re-šé-e-a i-za-zu-ma ¹⁷⁾ pá-šu-ra-am i-ša-kà-na-ni ¹⁸⁾ lá-šu šu-ma iš-tí ¹⁹⁾ sú-ha-ri-a lá ta-li-[kam] ²⁰⁾ i-na Wa-ah-šu-ša-na ²¹⁾ DU[MU.SAL] Wa-ah-šu-ša-[na-i-im] ²²⁾ a-ha-az ih-[da!] ²³⁾ ù sú-ha-ri-a ²⁴⁾ lá ta-[sá-hu-ur-ma] ²⁵⁾ a-tal-k[am] : "Puzur-Aššur Nuhsatum'a şöyle söylüyor: Baban seninle evlenmem için bana mektup yazdı. Ben de uşağımı ve senin hakkındaki haberimi senin babana, seni buraya getirtmek için gönderiyorum. Ne olur! Mektubumu işittiğin günde orada babana danış (ve) uşağımla buraya gel. Ben yalnızım! Benim yardımımnda bulunacak herhangi biri ve soframı kuracak hiçbir kimse yoktur. Eğer uşağımla buraya gelmezsen Wahšušana'da Wahšuşanalı bir kız ile evleneceğim. Sen ve benim uşağım (yolculuğunuzu) [ertele]meyin! Buraya gelin".

TC I 67 no'lu metin iki Asurlunun evlenmesi ile ilgilidir. Metinde, Asurlu erkeğin ikinci bir eş alamayacağı hükmü yer almaktadır. Ayrıca, İkinci bir eş alması durumunda 1 mina gümüş ödeyeceği karara bağlanmıştır: ¹⁾ KIŠIB E-na-na-tim ²⁾ DUMU DÍ-dí-na-ri ³⁾ KIŠIB Šu-Sú-en₆ DUMU Ili₅-mì-tí ⁴⁾ KIŠIB ^dIM-SIG₅ DUMU Pi-lá-ah-lštar ⁵⁾dIM-SIG₅ a-šu-tám ⁶⁾sú-ha-ar-tám DUMU.SAL ⁷⁾ lštar-na-da e-hu-uz ⁸⁾ a-ša-tám ša-ni-tám ⁹⁾ ú-lá e-ha-az ¹⁰⁾ šu-ma a-ša-tám ¹¹⁾ ša-ni-tám e-ta-ha-az ¹²⁾ 1 ma-na KÙ.BABBAR i-ša-qal ¹³⁾ šu-ma a-na ITU 2 KAM lá i-tal-kam ¹⁴⁾ ù da-tam ša a-ší-tí-šu ¹⁵⁾ lá iš-ta-al ¹⁶⁾ sú-ha-ar-tám ¹⁷⁾ a-na mu-tim ša-ni-in ¹⁸⁾ i-du-nu a-hi-a ¹⁹⁾ lá ú-kà-sá : "Didinari'nin oğlu Ennannatum'un mührü, Ili-imitti'nin oğlu Šu-Su'en'in mührü, Pilah-lštar'ın oğlu Adad-damiq'in mührü. Adad-damiq lštar-nāda'nın küçük kızını eş olarak aldı. İkinci bir kadınla evlenmeyecek. Eğer ikinci bir kadın ile evlenirse 1 mina gümüşü ödeyecek. Eğer iki aya kadar o (koca) buraya geri dönmezse ayrıca kendi karısı hakkında sorgu sual yapmazsa, (kadını) ikinci kocaya verecekler. (Koca da) kardeşime karşı herhangi bir hukukî müracaatta bulunamayacaktır.

Metinde dikkat çekici husus, kocanın iki aylık bir süre içinde eşini arayıp sormaması, onunla ilgilenmemesi durumunda, kadına ikinci bir evlenme hakkının verilmesidir.

I 490 no'lu metin de iki Asurlunun evliliğine dair bir belgedir. Puzur-lštar, lštar-lamassi'yi eş olarak almıştır. Metinde, lštar-lamassi'nin üç yıl içinde bir çocuk doğuramaması durumunda Puzur-lštar'ın bir başka kadın ile elenebileceği kayıtlıdır. Ayrıca, Puzur-lštar'ın lštar-lamassi'yi boşaması durumunda 5 mina gümüş ödeyeceği de karara bağlanmıştır: ¹⁾ *lštar-lá-ma-sí DUMU.SAL* ²⁾ *A-šūr-na-da Puzur-lštar* ³⁾ *a-na am-tù-tim* ⁴⁾ *e-hu-uz-ma a-na* ⁵⁾ *Bu-ru-uš-ha-tim* ⁶⁾ *lu a-na Ha-tim a-šar* ⁷⁾ *ha-ra-šu-ni iš-tí-šu* ⁸⁾ *i-ra-de-ší ù qá-dí-šu-ma* ⁹⁾ *a-na Kà-ni-iš* ¹⁰⁾ *ú-ta-ra-ší šu-ma* ¹¹⁾ *e-zi-ib-ší 5 ma-na* ¹²⁾ *KÙ.BABBAR i-ša-qal* ¹³⁾ *šu-ma ší-it-ma* ¹⁴⁾ *té-zi-ib-šu 5 ma-na* ¹⁵⁾ *KÙ.BABBAR ta-ša-qal šu-ma* ¹⁶⁾ *a-lá-an a-ší-tí-šu* ¹⁷⁾ *ša a-lim A-šur ša-ni-tám* ¹⁸⁾ *lá e-ha-az šu-ma* ¹⁹⁾ *lštar-lá-ma-sí a-dí 3 ša-na-at* ²⁰⁾ *šé-ra-am lá e-mar* ²¹⁾ *GÉME i-ša-a-am* ²²⁾ *e-ha-az A-šur-né-me-dí* ²³⁾ *A-ni-na ù um-ma-ša* ²⁴⁾ *[i]-dí-nu-ší* ²⁵⁾ *[IGI] A-na-lí* ²⁶⁾ *DUMU A-al-DU10* ²⁷⁾ *IGI Ma-nu-um-ba-lúm-A-šur* ²⁸⁾ *DUMU A-šur-sú-lu-li* : Puzur-lštar Aššur-nāda'nın kızı lštar-lamassi'yi köle (eş) olarak aldı (evlendi). Onun yolu Buruštattum'a veya Hattum'a (düşerse) onu da beraberinde götürecektir ve (tekrar) onunla Kaniš'e dönecek. Eğer o (Puzur-lštar) onu (lštar-lamassi'yi) boşarsa 5 mina gümüşü ona ödeyecek. O Asur şehrinde olan kendi eşinden başka biriyle evlenmeyecek. Eğer lštar-lamassi'nin üç yıl içinde çocuğu olmazsa, o (Puzur-lštar) bir kadın köle satın alacak ve evlenecek. Aššur-nemedi, Anina ve onun annesi onu (lštar-lamassi'yi) verdiler. Al-tab'ın oğlu Anali'nin huzurunda, Aššur-sululi'nin oğlu Mannum-balum-Aššur'un huzurunda".

Ah-šalim'in Kaniš'te olan kardeşlerine yazdığı Kt 84/k 281 no'lu mektupta, kız kardeşlerinden birini Enah-ilī'nin, diğer kız kardeşinin de Šu-Laban tarafından evlendirildiğini belirterek, Haštahšušar'ı kardeşi Belānum ile kendisinin kocaya vereceğini ifade etmektedir. Erkek kardeşler Asurca isimler taşımalarına rağmen, Haštahšušar yerli bir isime sahiptir. Muhtemelen

Haštahšuşar'ın annesi Anadoluludur. Metin, Asur'da kızların evlendirilirken aileler tarafından hedeflenen amacı göstermesi, ayrıca, Asur geleneklerini yansıtması sebebiyle önemlidir. ¹⁾ a-na l-lī-a E-na-ah-DINGIR ²⁾ ù En-um-A-šur ³⁾ a-na E-na-ah-DINGIR ⁴⁾ qí-bi₄-ma um-ma Ah-ša-lim-ma ⁵⁾ 1 a-ha-at-ni a-na qá-tí-kà ⁶⁾ a-mu-tí-im ta-dí-in ⁷⁾ ša-ni-tám Šu-lá-ba-an i-dí-in ⁸⁾ Ha-áš-ta-ah-šu-šar ⁹⁾ Be-lá-nim ù a-na-ku ¹⁰⁾ a-na qá-tí-ni ¹¹⁾ ni-da-ší ¹²⁾ sú-ha-ar-tám ¹³⁾ a-na mu-tí-im ¹⁴⁾ lá ta-da-an ¹⁵⁾ ta-da-an-ma ga-am-ra-an ¹⁶⁾ ša 3 ší-na-tí i-na ¹⁷⁾ ra-me-ni-kà tū-ma-lá ¹⁸⁾ 2 MA.NA 8 ½ GÍN KÙ.BABBAR ¹⁹⁾ qá-tí iš-tù li-mi-im ²⁰⁾ E-lá-ni a-na ma-ga-ri-im ²¹⁾ tal-qí : “Ilīa, Enah-ilī ve Ennum-Aššur’a özellikle Enah-ilī’ye söyle, Ah-šalim şöyle diyor. Bir kız kardeşimizi kendi hesabına kocaya verdin. İkinci (kız kardeşimizi de) Šu-Laban (kocaya) verdi. Haštahšuşar’ı Belānum ve ben hissemiz olarak (kocaya) vereceğiz. “suhartum”u kocaya vermemelisin! (Eğer) verecek olursan, onların üçüne âit masrafı sen kendinden karşılayacaksın. Hissem (olan) 2 mina 8 ½ šeqel gümüşü Elālī’nin limumluğundan itibaren muvafakat ettiği(n) için aldın”.

Metinde, kızların erkek kardeşleri tarafından “kendi hisseleri olarak kocaya verilmeleri” tabiri dikkat çekicidir. Muhtemelen alınacak başlık parası ile ilgili olan bu ifade, erkek kardeşlerin kız kardeşlerini evlendirmek için gösterdikleri bu mücadeleye bir anlam kazandırmaktadır.

JENA 444 no’lu metin Asurlu bir çiftin boşanmaları ile ilgilidir. Kaniš kārumu’nun verdiği hüküm gereğince Aššur-amaru, karısı Zibezibe’yi boşamıştır. Metinden, bayan Zibezibe’nin boşanma parası olarak 1 mina gümüş aldığı, ancak, bu para karşılığında üç çocuğunun velayetini Aššur-amaru’ya verdiği anlaşılmaktadır.

Kt h/k 73 no’lu belge⁵⁸ Ištār-nāda adlı Asurlu bayanın kocası Ina-Su’en’e yazdığı sitem dolu bir mektuptur. Belgede bayan Ištār-nāda, eşi Ina-Su’en’in ilgisizliğinden yakınmaktadır. ¹⁾ a-na l-na-Sú-en₆ ²⁾ qí-bi₄-ma um-ma

⁵⁸ Uzunalımoğlu, Basılmamış Doktora Tezi.

lštar-da-da-ma ³⁾ i-na Pu-ru-uš-ha-tim ⁴⁾ té-zi-ba-ni-ma i-na ⁵⁾ qá-tí mu-tim ki-
 na-kam ⁶⁾ ú-ší-ma dá-tí-ma ⁷⁾ ú-lá ta-áš-a-al a-li-kam-ma ⁸⁾ i-na Kà-ni-iš ⁹⁾ ta-
 ad-ni-a-ni-ma ¹⁰⁾ 1 ša-na-at a-na ¹¹⁾ ir-ší-kà lá tù-šé-ra-ni ¹²⁾ iš-tù Tí-me-el-ki-a
¹³⁾ ta-áš-pu-ra-ma um-ma ¹⁴⁾ a-ta-ma šu-ma lá ta-li-ki-im ¹⁵⁾ ú-lá am-tí a-dí-i ¹⁶⁾
 ù a-sé-er ¹⁷⁾ ša Pu-ru-uš-ha-tim ¹⁸⁾ ú-ša-áp-ra-ki-im ¹⁹⁾ iš-tù Tí-me-el-ki-a ²⁰⁾ a-
 na Kà-ni-iš ²¹⁾ ta-ta-lá-ak-ma ²²⁾ um-ma a-ta-ma a-na ²³⁾ 15 u₄-me-e a-ta-lá-
 kam ²⁴⁾ a-pu-úh 15 u₄-me ²⁵⁾ 1 ša-na-at ta-ta-ša-áb ²⁶⁾ iš-tù Kà-ni-iš ²⁷⁾ ta-áš-
 pu-ra-ma um-ma ²⁸⁾ a-ta-ma a-na Ha-hi-im ²⁹⁾ e-li-i u₄-ma-am ³⁰⁾ i-na Ha-hi-im
 iš-tù ³¹⁾ 1 ša-na-at wa-áš-ba-ku-ma ³²⁾ i-na šé-bu-ul-tim ³³⁾ šu-mi-ma lá ta-za-
 kàr ³⁴⁾ ša ki-ma a-ma-kam ³⁵⁾ i-na ša-ha-tí-kà wa-áš-bu-ni ³⁶⁾ u₄-me e-mu-ru
 um-ma šu-nu-ma ³⁷⁾ ni-nu ni-iq-bi₄-ší-im um-ma ³⁸⁾ ni-nu-ma a-na šé-er : “Ina-
 Su'en'e lštar-nāda şöyle söylüyor: Purušhattum'da beni bıraktın ve koca!
 Hissesinden gerçekten çıktı ve (üstelik) benim durumumu sen (hiç)
 sormuyorsun. Buraya gel ve beni Kaniš'e yerleştir! Bir yıldır yatağına beni
 bırakmıyorsun (almıyorsun). Timelkia'dan bana yazdın ve şöyle dedin: “Eğer
 buraya gelmezsen benim zevcem değilsin”. Bana ve Purušhattum'daki
 adrese, Timelkia'dan Kaniš'e geleceğini yazıyorsun ve sen şöyle
 söylüyorsun: “On beş güne (kadar) oraya geleceğim”. Onbeş gün yerine bir
 yıl (orada) oturdun. Kaniš'ten bana yazdın ve şöyle dedin: “Hahhum'a çıktım,
 günleri bir yıldan beri Hahhum'da geçiriyorum” Gönderdiğin malda benim
 adımlı söylemediğin gibi (gönderilen malda bana herhangi bir şey yok) orada
 senin korkun içinde oturmaktayım. Günlerimi görüyorlar (çektğim sıkıntıları
 görüyorlar) ve onlar şöyle söylüyorlar: “biz ona söyledik” ve biz adrese şöyle
 dedik”.

Görüldüğü gibi, Ina-Su'en eşine olan sorumluluklarını yerine
 getirmemektedir. Uzun zamandır kocasını göremediğini anladığımız lštar-
 nāda'nın birtakım ekonomik sıkıntı içinde olduğu da anlaşılmaktadır. Metnin
 son satırında geçen “biz ona söylemiştik” ifadesi ile, bayan lštar-nāda'nın
 muhtemelen yakınları tarafından kocası ile ilgili olarak uyarıldığını anlıyoruz.
 Ayrıca, bu ifade ile, bayan lštar-nāda belki de, gerçekleştirdiği evliliğin
 pişmanlığını yansıtmak istemiş olmalıdır

Elimizdeki metinler Puşuken'in karısı Lamassi'nin ticarî faaliyetleri hakkında bize önemli bilgiler verir. Kumaş üretimi ve sevkiyatı ile ilgilenen bayan Lamassi, kocasına yazdığı mektuplarında, Anadolu'ya gönderdiği çeşitli cins kumaşlarla ilgili sorunlar önemli bir yer tutmaktadır.

BIN IV, 10, 12-19'da⁵⁹ Puşu-kin, Lamassi'nin gönderdiği kumaşlar için "küçük ve iyi değildir" demektedir. ¹²⁾ *ù a-na šu-mi TÚG.HI.A* ¹³⁾ *ša ta-áš-pu-ra-ni* ¹⁴⁾ *um-ma a-ta-ma ša-hu-ru* ¹⁵⁾ *lá dam-qú lá i-pí-kà-ma* ¹⁶⁾ *ú-ša-he-er-šu* *ù u₄-ma-am* ¹⁷⁾ *ta-áš-pu-ra-am um-ma a-ta-ma* ¹⁸⁾ *½ ma-na.TA a-na sú-ba-tí-kà* ¹⁹⁾ *ra-dí-i ur-ta-dí*: "kumaşlar hakkında sürekli bana yazıyorsun ve şöyle diyorsun: onlar çok küçük ve iyi değil, senin kendi arzun üzerine değildir ki ben ölçülerini küçülttüm. Ve şimdi sen (tekrar) yazıp, kumaşlarda yarım mina daha fazla yün işle diyorsun. Pekâla, öyle yaptım"

BIN VI, 11, 7-10'da ise Lamassi, Puşu-kin'e "niçin sen bana daima gönderdiğin kumaşlar iyi değildir diye yazıyorsun" demek ve kocasına tepki göstermektedir.

Belgelerden, Lamassi'nin bazen Anadolu'ya gönderdiği kumaşların parasını zamanında alamadığı da anlaşılmaktadır. BIN VI, 7, 8-13'de Lamassi, Aşşur-malik'e verdiği kumaşların parasını alamadığından bahsetmektedir. Lamassi gibi, parasını zamanında alamayan Asurlu bayanlar da mevcuttur; BIN VI, 96, 15-18'de Waqurtum adlı bayan, Buzazu'dan kumaşları paraya çevirip, kendisine göndermesini rica etmektedir. ATHE 44, 33'de ise, ilgili satır kırık olduğu için ismini bilmediğimiz bir bayan Anadolu'ya gönderdiği iyi kalite 15 parça kumaşın bedeli olan altının gönderilmesini istemektedir.

⁵⁹ Veenhof, K.R.; *Aspects*, Leiden, 1972, s. 111 vd.

Lamassi'nin, Puşuken'e yazdığı MAH 16.209 no'lu metin son derece ilgi çekicidir. Mektup, birtakım ticarî endişelerle yazılmış olmasına rağmen, küçük özel haberler, dedikodular, kadın kurnazlığı ile vergi kaçakçılığı, biraz kıskançlık ve sitem doludur⁶⁰. “ Biliyor musun insanlık ne (kadar) kötüleşti. Kardeş kardeşi yiyecek. Herkes komşusunu yutmaya çalışıyor. Buraya (Asur'a) gelme şerefini bize lütfet. İş mecburiyetlerini kopar. Küçük kızı, Tanrı Aşşur'un kucağına yerleştir. Ah! Şehirde (Asur'da) yün çok pahalı. Parayı bana tahsis edeceğiniz zaman, 1 mina gümüşü yünün içine yerleştir. Vergi için bana yolladığın 1 mina gümüşü kontrolörler istediler. Ben senin için korkuyorum, fakat ben onu daha vermedim. Onlara şöyle dedim: Limu benim evime gelsin, gerekirse evi götürsün. Kız kardeşin Şalim-ahum, sen gittiğinden beri iki ev inşa ettirdi. Acaba biz ne zaman bunu yapacağız? Hiç mi? Aşşur-malik'in sana daha önce getirdiği kumaşlara gelince, parasını niye bana yollamıyorsun”.

BIN VI, 222 no'lu metinden bayan Lamassi'nin bir rahibe sınıfından (qadištum) olduğunu öğrenmekteyiz. Puşuken ve Lamassi'nin kızları Ahaha'da, NIN.DINGIR “tanrının hanımı” unvanını taşıyan yüksek bir rahibe sınıfına mensuptur. Hem bayan Lamassi'ye hem de kızı Ahaha'ya âit ticarî muhtevalı belgeler rahibe sınıfının ticaretin içinde olduğunu, mevkî ve unvanlarının ticarî faaliyetlere engel olmadığını göstermektedir⁶¹.

ATHE 24 no'lu belgenin, 11-12. satırlarında Ahaha gubabtum rahibesi olarak zikredilmektedir. Ayrıca, bu metinde adı geçen Amur-Iştar'ın kızı Ab-şalim'de bir gubabtum rahibesi olarak ifade edilmektedir. İki tüccar ailesinin varislerinin durumunun saptanması için düzenlenen bu belge de, varislerin hisseleri tanzim edilmiştir. Puşuken ve ortağı Amur-Iştar öldükten sonra hazırlanan metin de varisler hesaplaşarak, her iki tarafın borçsuz olarak işi tasfiye ettiği görülmektedir⁶².

⁶⁰ Darga, M.A.; *Eski Anadolu'da Kadın*, İstanbul, 1976, s. 9 vd.

⁶¹ Darga, M.A.; *a.g.e.* s. 11-12.

⁶² Darga, M.A., *a.g.e.* s. 12.

Dini görevleri tam anlaşılabilen, daima bayan adı ile zikredilen bir rahibe sınıfı da waqqurtum'dur. Gubabtum olarak zikredilen Ahaha'nın EL 11, 13 ve EL 130, 113'de waqqurtum olarak geçmesi, waqqurtum'un "tanrının hanımı" gubabtum ifadesinin sinonimi olarak düşündürmektedir. TTC 5, 8-9 no'lu metinde de Kašia adlı şahsın kızı Inaa'da waqqurtum olarak karşımıza çıkar. Ticarî muhtevalı bu belgede, rahibe Inaa'ya "büyük kadın ayakkabılarının tahsis edilmesinden" bahsedilmektedir. Asurlu bir aileye âit olan bir kadın kölenin satışından bahseden Kt n/k 1772 no'lu metinde⁶³ de, "gubabtu (rahibesi) olan Napliš'in kızı adına Babālum'un oğlu Idī-Aššur parayı aldı" ifadesi geçmektedir.

Kt n/k 583 no'lu belge⁶⁴, Asurlu bir şahsın kız kardeşinden yardım talep etmesi ile ilgilidir. Ennam-Aššur adlı tüccar, birtakım ödemelerin yapılmasını istemekte, ayrıca, şehrin kendisini yakalatmaması ve canını kurtarmak için kız kardeşi E-nibaš'tan yardım talep etmektedir. ¹⁾ a-na Pi-lá-ah-A-šūr ²⁾ E-ni-ba-áš ú Dan-A-šūr ³⁾ qí-bi₄-ma um-ma En-nam-A-šur-ma ⁴⁾ a-na E-ni-ba-áš ⁵⁾ qí-bi₄-ma a-ha-tí a-tí ⁶⁾ be-el-tí a-tí a-ma-kam ⁷⁾ i-na KÙ.BABBAR ša É a-bi₄-ni ⁸⁾ šu-ma i-ba-ší DUMU l-da-a-a ⁹⁾ tà-i-bi₄ šu-ma ¹⁰⁾ lá li-bi₄-kà ¹¹⁾ a-[ma]-kam É^{ti}-a ¹²⁾ Pi-lá-ah-A-šūr ¹³⁾ li-dí-ma tám-kà-ri ¹⁴⁾ lu-ša-bi₄ qá-sú ¹⁵⁾ lá ta-ma-hi-sí ¹⁶⁾ ha-ra-ni a-mi-ša-am ¹⁷⁾ lá a-lá-kam-ma sú-lu-um ¹⁸⁾ pá-ni lá a-ma-ar ¹⁹⁾ na-pá-áš-tí et-ri ²⁰⁾ a-lúm^{ki} lá ú-ša-ak-ša-da-ni : "Pilah-Aššur, E-nibaš ve Dan-Aššur'a söyle Ennam-Aššur'a şöyle söylüyor: E-nibaš'a söyle: Sen kız kardeşimsin, sen hanımısın! Orada babamızın evine âit gümüşten eğer kalacaksa Idâ'nın oğlunun (gönlünü) hoş et. Eğer sen istemezsen orada evim(e) Pilah-Aššur versin ve tüccarımı tatmin etsin. Onun hissesini reddetme! Yolumu oraya düşürmeyeceğim ve öfke görmeyeceğim. Nefsimi sen kurtar, şehir beni yakalatmasın".

⁶³ Bayram, S.-Çeçen, S.; "Yeni Belgelerin Işığında Eski Anadolu'da Kölelik Müessesesi", *Bellefen*, C. LX, Ankara, 1996, Sa. 229, s.589.

⁶⁴ Bilgiç, E.-Bayram, S.; *AKT II*, Ankara, 1995, s. 99-100.

Görülüyor ki, Asurlu kadınlar M.Ö. II. binde iş hayatına atılıyor, kendi adlarına ticarî belgeler düzenliyor, kendi adına borçlanıp, ödünç para verebiliyordu. Çivi yazılı belgeler üzerindeki mühür baskıları, kadınların kişisel hak ve yetkilerini de ortaya koymaktadır. Mülkiyet hakkı olan kadının mahkeme huzurunda tanık gösterildiği gibi, davalı olarak da görülebiliyordu.

II. BÖLÜM

M.Ö. II. BİN'DE ANADOLU'DA KADIN

M.Ö. II. binde Anadolu'nun siyasi yapısına bakıldığında, bağımsız krallıklar ve bu krallıklara bağlı vasal krallar idaresinde irili ufaklı şehir devletlerinin varlığı görülmektedir. Metinlerde, *rubā'um rabium* "büyük kral", *rubāum* "kral", *šarru* "vasal kral"ların yanında *rubatum* "kraliçe"lerden de bahsedilir.

Elimizdeki metinler kraliçelerin ülke yönetiminde söz sahibi oldukları gibi, ticarî faaliyetlerle de meşgul olduklarını göstermektedir. Ne yazık ki, isimleri metinlerde zikredilmeyen bu bayanlarla ilgili bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır.

ATHE 62'de adı belirtilmeyen kraliçe, Kaniş'in önemli tüccarlarında Asurlu Puşuken'i, tutuklatıp hapse attırmıştır. Puşuken'in, Kaniş'te ikâmet ettiği bilinmektedir. Buna göre, söz konusu kraliçe, Kaniş kraliçesi olarak düşünülmektedir⁶⁵. Garelli P., bahsi geçen kraliçenin Asur kralı Sargon I ile çağdaş olduğunu belirtmekte ve M.Ö. 1880'li yıllara tarihlendirmektedir⁶⁶.

Kraliçe, tüccar Puşuken'i kaçak bir malı kabul ettiği için hapse attırmıştır. Bu olay sebebiyle de, Luhuzattia, Hurama ve Şalahsua şehirlerindeki kârum yetkililerini uyarmakta ve kaçakçılık hususunda gözlerini açıp tetikte olmalarını istemektedir. Kraliçenin bu tutumu, sadece kral eşi olmayıp, bir kral gibi hareket ettiğini göstermektedir.

⁶⁵ Darga, M.A.; a.g.e. s. 6.

⁶⁶ Garelli, P.; *Les Assyriens en Cappadoce*, Paris, 1963, s. 73.

Prof. Dr. Cahit Günbattı tarafından yayınlanan bir belge⁶⁷, Eski Anadolu kültürü ve hukuk tarihi bakımından son derece önemli bilgiler vermektedir. Metinde, Asurlu tüccar Aššur-taklaku saray tarafından tutuklanmıştır. Kārūm idaresinden bir heyet, ismi belirtilmeyen bu krallığın kral ve kraliçesinin huzuruna çıkarak meslektaşlarının suçsuz olduğunu belirterek, serbest bırakılmasını talep etmişlerdir. Heyet, kral ve kraliçeye, Aššur-taklaku'nun her zaman kral ve kraliçenin emirlerinde olacağını belirterek, tüccar Aššur-taklaku'nun, ya tanrı Aššur'un hançeri üzerine yemin ederek veya yerli bir kimse gibi nehre giderek, suçsuzluğunu kanıtlama fırsatı verilmesi teklifinde bulunmuşlardır. Ayrıca, onun yerine kendilerinin de Aššur'un hançeri önünde yemin edebileceklerini belirtmişlerdir.

Kral ve kraliçe Aššur-taklaku'nun salıverilmesi için, düşmanları Tawinia kralı ile ilişkisi olan ve kendileri aleyhine bazı faaliyetleri olan bir şahsın teslim edilmesini istemektedirler. Eğer bu yapılmazsa, kendilerine 1 mina amutum veya 10 mina altın verilmesini şart koşmuşlardır. Kral ve kraliçe bu şartlarının yerine getirilmemesi ve Tawinia kralına hizmet eden o şahsın adının açıklanmaması durumunda, Aššur-taklakunun öldürüleceğini ifade etmişlerdir⁶⁸.

Metinden de anlaşılacağı gibi, kral ve kraliçe birlikte zikredilmekte, verilen kararlar ortak alınmış olarak yansıtılmaktadır. Metin, kraliçenin de, ülke yönetiminde ve alınan kararlarda söz sahibi olduğunu göstermesi bakımından önemli bir belgedir. Ayrıca bu belgeyi önemli kılan bir diğer nokta da, suçla itham edilen bir Asurlu şahsın, suçsuzluğunu ispat edebilmesi için, "bir yerli kimse gibi nehre gidebileceğinin" belirtilmesidir. Günbattı, bir kimsenin suçlu olup olmadığının belirlenmesi için Nehir tanrısının hakemliğine başvurulması uygulamasının Ur-Nammu Kanununun 10. ve 11. paragraflarında, ayrıca, Hammurabi Kanununun 2. ve 132. maddesinde yer

⁶⁷ Günbattı, C.; Eski Anadolu'da "Su Ordali", *Archivum Anatolicum IV*, Ankara, 2000, s. 73-88.

⁶⁸ Günbattı, C.; a.g.m., s. 74.

aldığını belirterek, Hitit metinlerinde de “nehre gitmek deyimi çerçevesinde bir “su ordali”sinin varlığına işaret etmektedir. Günbatti, “Mezopotamya ile Anadolu arasındaki kültür yakınlığı dikkate alınarak, Mezopotamya’da yazılmış kanun metinleriyle Hitit Kanunlarının karşılaştırılabileceğini, fakat, bu belge ışığında, suç işlediği iddia edilen bir kimsenin Nehir tanrısı tarafından yargılanması anlayışında Mezopotamya etkisinin söz konusu olmadığını, bu prensibin, hukuk kurallarının henüz yazılı hale getirilmeden önceki zamanda “Teamül Hukuku”nun unsurlarından birisi olarak, Anadolu’da öteden beri uygulandığını belirtmektedir⁶⁹.

İlgili metnin (Kt n/k 504) tercümesi şu şekildedir⁷⁰: “Saray Aşşur-taklaku’yu yakaladıktan sonra 2 ay geçti ve bir kārūm (heyeti) saraya çıktı ve kral ve kraliçeye şöyle söyledi: (O) adam (Aşşur-taklaku) suç işlemedi ve uygunsuz bir davranışta bulunmadı. Adamı serbest bırakın! Bizimle birlikte (bu) adam burada bir firmaya sahiptir ve bizimle beraber (her zaman) emrinize âmade olacaktır. Kral ve kraliçe şöyle cevap verdiler: Tawinia’dan gönderilmiş mektubu getiren ve düşmanım(ız)a istediği (bilgiyi) taşıyacak olan ve başımızı araştırarak olan (kimseyi) buraya getirin ve kardeşiniz (Aşşur-taklaku) serbest kalsın. Kārūm şöyle dedi: O (Aşşur-taklaku) hazır olsun (ve) tanrı Aşşur’un hançeri üzerine yemin etsin veya sizin şehrinizin bir yerlisi gibi (aklanmak için) nehre gitsin. Hiçbir şekilde alış-veriş yapmadığına ve Tawinia’ya (herhangi bir şey) götürmediğine; Tawinia’lı kralın istediğini yerine getirmeyeceğine dâir, onun yerine Aşşur’un hançeri üzerine biz yemin edelim. Kardeşimiz (Aşşur-taklaku), Tawinia’lı (kralın) istediğini yerine getirmeyecek! Kral ve kraliçe şöyle cevap verdiler: Elimizde tuttuğumuz bir tableti yemin için size göndereceğiz, adamı buraya getirin! Eğer adamı getirmezseniz, 1 mina amutum veya 10 mina altın verin ve kardeşiniz (Aşşur-taklaku) serbest kalsın. Eğer (bu istediklerimizi) bize vermezseniz; fikrinizi değiştirmeyiz ve onun adını söylemezseniz, kardeşiniz ölmüştür (onu ölü bilin!). Asur şehrinin tableti gereğince, Kaniş kārūm’u küçük (ve) büyük

⁶⁹ Günbatti, C.; a.g.m., s. 86.

⁷⁰ Günbatti, C.; a.g.m., s. 76-77.

(meclisler) bizi (şahit olarak) belirledi ve Aşşur'un hançeri önünde (şahitliğimiz hakkındaki) tableti verdik. Amur-Aşşur'un huzurunda, Usur-Şa-lıştar'ın huzurunda, lī-nādā'nın huzurunda, Idī-Aşşur'un huzurunda, Buzazu'nun huzurunda”.

CCT IV 19c no'lu belgede, Luhuzattia şehrinde de bir kraliçenin varlığına işaret eder. Metinde, kraliçenin 25 top kutanu kumaşı alıkoyduğu ifade edilmektedir. Amkuwa (Alişar) şehrinin başında da bir kraliçe bulunmaktadır. OIP 27/5'de Amkuwa kraliçesinden ve velihad olarak zikredilen *rabi similtim*'den, tutuklanmış olan Hapiru'ların serbest bırakılmaları için ricada bulunulması istenmektedir. Dikkat çekici olan genellikle rubaum (kral) ile birlikte zikredilen *rabi similtim*'in bu metinde rubatum (kraliçe) ile birlikte ifade edilmesidir. Buna göre, o dönemde Amkuwa şehrinin, bir kraliçe tarafından idare edildiği düşünülmektedir⁷¹. KTS, 50c no'lu belgede ise, “Wahşuşana'lı rubatum (kraliçe) geldiği zaman ifadesi geçmektedir.

Kraliçelerin ticarî faaliyetleri ile ilgili metinlerde mevcuttur. BIN IV 93 no'lu belgede, Asurlu tüccar Puzur-Aşşur iş ortaklarına talimat vermekte ve rubatum'a (kraliçe) gümüşünün ödenmesini istemektedir. TC III, 211'de ise, Timelkia kraliçesine verilen kalaydan bahsedilmektedir.

Anadolulu bayanların da ticarî faaliyetlerle ilgilendiklerini gösteren belgeler mevcuttur. Bu bayarlardan bir tanesi de Madawada'dır.

Kt o/k 39 no'lu metin⁷², Madawada adlı bayanın yerli bir kadın köleyi satın alması hususunda açılmamış bir zarftır. Bayan köle Hu(w)ialka'yı satan karı ve kocada yerli bir ailedir. Metinde dikkat çekici husus, köle Hu(w)ialka'nın satışının, sadece erkeğin onayı ile değil, karısının da rızası ile olmasıdır. Görüldüğü gibi, yerli bir bayanın köle alabilme hakkı olduğu gibi,

⁷¹ Darga, M.A.; a.g.e. s. 6.

⁷² Albayrak. İ.; Koloni Çağında Yerli Bir Bayan “Madawada”, III. Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum, 1996, s.2-3.

satış esnasında da rızası gerekmektedir. Ayrıca, böyle sosyal statüsü olan Anadolu kadının, köle olarak da satışı söz konusu olabilmektedir. Bu husus tamamen kadının toplumdaki sosyal statüsü ile ilgilidir. Zenginlik ve fakirlik kadının bu statüdeki yerini tayin etmektedir. ¹⁾KIŠIB *Dí-li-na* KIŠIB *a-ší-tí-šu* ²⁾KIŠIB *l-na-ar* KIŠIB *Pè-ru-a* ³⁾KIŠIB *Ša-lim-a-hu-um* KIŠIB *Ku-bi-dí* ⁴⁾*Hu-ú-i-a-al-kà iš-tí* ⁵⁾*Dí-li-na ú a-ší-tí-šu* ⁶⁾*Ma-da-wa-da* ⁷⁾*ta-áš-am / am-tám* ⁸⁾*a-šar li-bi₄-ša Ma-da-wa-da* ⁹⁾*ta-dá-ší šu-ma ma-ma-an* ¹⁰⁾*e-ni-šu i-tí-ší-ší* KÙ.BABBAR ¹¹⁾*ší-mi-ša ma-lá i-ša-qú-lu* ¹²⁾*e-sa-am ú ma-du-ú* ¹³⁾*Ma-da-wa-da ta-lá-qé* ¹⁴⁾*šu-ma / Ma-da-wa-da lá li-ba-ša* ¹⁵⁾*1/2 ma-na* KÙ.BABBAR ¹⁶⁾*i-ša-qú-lu-ma* ¹⁷⁾*am-tám i-ta-ru-ú* ¹⁸⁾*šu-ma ma-<ma>-an a-na am-tám* ¹⁹⁾*i-tù-ar Dí-li-na ú a-ša-tí-šu* ²⁰⁾*ú-bu-bu-ší*: “Dilina’nın mührü, karısının mührü, Inar’ın mührü, Peruwa’nın mührü, Šalim-ahum’un mührü, Kûn(um)-iddi(n)’nin mührü. Madawada Hu(w)ialka’yı Dilina ve karısından satın aldı. Madawada cariyeyi dilediği yere satacak. Eğer herhangi bir kimse ona göz dikerse onun (cariyenin) bedeli karşılığında tartılmış olan gümüşün, tamamını Madawada alacaktır. Eğer Madawada buna razı göstermezse ½ mina gümüşü ödeyecekler ve cariyeyi geri alacaklar. Eğer cariyeye üzerinde herhangi bir kimse hak talabinde bulunursa, Dilina ve karısı onu temizleyecekler (onun meselesini halledecekler)“.

CCT I 9b no’lu belge bayan Madawada’nın İmlika adlı şahıstan alacağı gümüş hakkındadır. Borcun zamanında ödenmemesi durumunda faiz ilave edileceği kayıtlıdır. ¹⁾ *1 2/3 ma-na 6 GÍN* ²⁾ KÙ.BABBAR *sa-ru-pá-am* ³⁾ *i-šé-er Im-li-kà-a* ⁴⁾ *Ma-da-wa-da* ⁵⁾ *tí-šu iš-tù ha-mu-uš-tim* ⁶⁾ *ša Šu-Ku-bi-im* ⁷⁾ *ú Ga-zi-a* ⁸⁾ *a-na Bu-ru-uš-ha-tim* ⁹⁾ *i-na e-ra-bi₄-šu!* ¹⁰⁾ *1/2 ma-na* KÙ.BABBAR ¹¹⁾ *ú-šé-ba-lá-am* ¹²⁾ *1 ma-na 16 GÍN* ¹³⁾ KÙ.BABBAR *a-na 7 ITU.KAM* ¹⁴⁾ *i-ša!-qal šu-ma* ¹⁵⁾ *lá iš-qú-ul ki-ma* ¹⁶⁾ *a-wa-at kà-ri-im* ¹⁷⁾ *sí2-ib-tám ú-sa-áb* ¹⁸⁾ ITU.KAM *kán-wa-ar-ta* ¹⁹⁾ *li-mu-um* ²⁰⁾ *l-dí-a-bu-um* ²¹⁾ IGI *Hu-bi₄-da-am* ²²⁾ IGI *In-ba-A-šur* : “Madawada İmlika’dan 1 2/3 mina 6 šeqel tasfiye edilmiş gümüş alacaktır. Šu-Kûbum ve Gazia’nın haftasından itibaren, Purušhattum’a girişinde ½ mina gümüşü bana gönderecek. 1 mina 16 šeqel gümüşü (ise) 7 aya kadar tartacak. Eğer tartmazsa kârımın kararına göre

faiz ilave edecek. Kanwarta ayı, İddi(n)-abum'un senesi, şahit Hubidam, şahit İnba-Aššur.

Kt o/k 40 no'lu belge⁷³, Madawada'nın, yerli üç şahıstan alacağı buğday, arpa ve ekmekle ilgili olarak düzenlenmiş, açılmamış bir zarftır. Belgede, Tahıl ve gümüş için vade süresi farklı kaydedilmiştir. Tahılın orak zamanına, gümüşün ise, biçilen tahılın hasat zamanına kadar ödeneceği belirtilmiştir. ¹) KIŠIB I-ri-ši-im KIŠIB Ha-pu-a-šu ²) KIŠIB Pé-ru-a KIŠIB Ta-mu-ri-a ³) KIŠIB Ta-li-a KIŠIB I-a-ta-al-kà ⁴) 1 ma-na KÙ.BABBAR 30 na-ru-uq ⁵) 1/2 ŠE 1/2 GIG 60 NINDA ⁶) i-šé-er Ta-mu-ri-a ⁷) Ta-li-a ⁸) ù I-a-ta-al-kà ⁹) a-ší-tí-šu ¹⁰) Ma-da-wa-da tí-šu ¹¹) iš-tù ha-mu-š-tim ¹²) ša kà-ší-im ša qá-té ¹³) I-ku-pí-a ITU.KAM ša sà-ra-tim ¹⁴) li-mu-um ša qá-té ¹⁵) En-na-Sú-en₆ ú-tá-tám ¹⁶) a-na ši-bi-it ni-ga-lim ¹⁷) i-du-nu KÙ.BABBAR a-na ¹⁸) ha-ar-pi-i iš-qú-lu šu-ma ¹⁹) lá iš-qú-lu 1 ma-na-um ²⁰) 1/2 ma-na i-šà-hu-ur-šu-nu-tí ²¹) KÙ.BABBAR i-qá-qá-ad ²²) i-na ka-ar-pi-ti-im ša Ma-da-wa-da ²³) i-ma-da-ad ²⁴) šal-mi-šu-nu ²⁵) ra-ki-is : "İrišum'un mührü, Hapuašu'nun mührü, Perua'nın mührü, Tamuria'nın mührü, Talia'nın mührü, İatalka'nın mührü. Madawada Tamuria, Talia ve karısı İatalka'dan 1 mina gümüş, yarısı arpa yarısı buğday (olmak üzere) 30 çuval tahıl, 60 ekmek alacaktır. İkuppia'dan sonra gelen kaššum'un haftasından başlayarak, Sarratum ayı, Enna-Su'en'i takip eden limum'un senesi, tahılı orak tutma zamanına kadar verecekler, gümüşü ise, hasat zamanına kadar tartacaklar. Eğer tartmazlarsa 1 minaya ½ mina ilâve edecekler. Gümüş onların sağ olanlarının başlarına bağlanmıştır. Madawada'nın ölçü kabı ile ölçecekler".

Kt o/k 44 no'lu metin⁷⁴, Madawada'nın yerli iki şahıstan alacağı gümüş ile ilgilidir. ¹) KIŠIB Ha-pu-a-lá ²) KIŠIB Šu-mi-a-wa ³) KIŠIB Lu-ú-lu ⁴) KIŠIB Ga-ma-li-a ⁵) 1/3 ma-na 2 1/2 GÍN KÙ.BABBAR ⁶) i-sé-er Lu-ú-lu ⁷) ú Ga-ma-li-a ⁸) Ma-da-wa-da ⁹) tí-šu iš-tù ha-mu-uš-tim ¹⁰) ša A-šur-ták-lá-ku ¹¹) a-na ha-ar-pi-im ¹²) i-ša-qú-lu : "Hapuala'nın mührü, Šumi-awa'nın mührü, Lulu'nun

⁷³ Albayrak. İ; a.g.m., s. 4.

⁷⁴ Albayrak. İ; a.g.m., s. 6.

mührü, Kammalia'nın mührü. Madawada Lulu ve Kammalia'dan 1/3 mina 2 ½ şeşel gümüş alacaktır. Aşşur-taklaku'nun haftasından itibaren hasat zamanına kadar ödeyecekler“.

Madawada'nın gümüş ve tahil ile alacağıın kayıtlı olduğu bir diğer belge ise, Kt o/k 46 no'lu⁷⁵ açılmamış bir zarftır: ¹KIŠIB A-ba-a KIŠIB Zu-ba-nu-ma-an ²DUMU Hu-za-za ³KIŠIB Ší-d[a]-ru DUMU Ga-zu-ba ⁴[KIŠIB] [x] [x]-d[a]-ni-iš ⁵[DUMU] [x]-hi-im ⁶[] ⁷[x ma-na] KÙ.BABBAR ⁸ü 4' [na]-ru-uq 2 DUG ⁹še-am i-sé-er A-ba-a ¹⁰Ma-da-wa-da tí-šu ¹¹KÙ.BABBAR ü ú-tá-tám ¹²a-na ha-ar-pi-im¹³i-da-an: “Aba'nın mührü, Huzaza'nın oğlu Zubanuman'ın mührü, Gazuba'nın oğlu Šidarun'un mührü,'in oğlu [...] [x]-danniš'in mührü. Madawada [...] mina gümüş, 4 çuval (artı) 2 kap tahılı Aba'dan alacaktır. Gümüşü ve tahılı hasat zamanına kadar verecek“.

Madawada'ya âit bir diğer belge, yerli çiftten alacağı gümüş, tahıl, ekmek ve besili sığırdan bahsedilen Kt o/k 64 numaralı tablettir⁷⁶: ¹3 ma-na KÙ.BABBAR i-šé-er²Ku-bi-da-ah-šu ü ³A-zu-ul-ša / a-ší-tí-šu ⁴Ma-da-wa-da tí-šu ⁵a-na 2 ma-na KÙ.BABBAR 1 ma-na ⁶KÙ.BABBAR sí-ib-tám ú-sa-áb ⁷a-na 1 ma-na KÙ.BABBAR ⁸10 na-ru-uq šé-am ⁹10 na-ru-uq ar-ša-tim ¹⁰1 GUD ma-ar-a-am ¹¹ü 60 NINDA ¹²ŠUNIGIN 4 ma-na KÙ.BABBAR ¹³ü 20 na-ru-uq ¹⁴mi-iš-lu-um še-um ¹⁵mi-iš-lam ar-ša-tim ¹⁶) i-na ha-ar-pí-a ¹⁷i-da-ší-im ¹⁸IGI Ta-am-ar-a ¹⁹IGI Ku-ur-ša ²⁰IGI En-na-Sú-en₆ ²¹IGI Šu-pu-nu-ma-an ²²) i-na kà-ar-pí-tim ²³ša Ma-dá-wa-dá ²⁴) i-ma-da-ad : “Madawada Kubidahšu ve karısı Azulša'dan 3 mina gümüş alacaktır. 2 mina gümüş için 1 mina gümüş faiz ilave edecek.(Kalan) 1 mina gümüş için, 10 çuval arpa, 10 çuval buğday, 1 besili sığır ve 60 ekmek (verecek). Toplam 4 mina gümüşü ve yarısı arpa, yarısı buğday 20 çuval tahılı hasat mevsiminde ona (Madawada'ya) verecek. Şahit Tamara, şahit Kurša, şahit Enna-Su'en, şahit Šupunuman. Madawada'nın ölçü kabı ile (ölçecekler)“.

⁷⁵ Albayrak. İ; a.g.m., s. 7.

⁷⁶ Albayrak. İ; a.g.m., s. 8-9.

Kt o/k 81 no'lu belge⁷⁷, Madawada ile Asurlu İddin-Aššur'un, yerli bir şahıstan ortak alacakları tahıl ile ilgilidir: ¹⁾ 6 na-ru-uq²⁾ ³⁾ ⁴⁾ ⁵⁾ ⁶⁾ ⁷⁾ ⁸⁾ ⁹⁾ ¹⁰⁾ ¹¹⁾ ¹²⁾ ¹³⁾ ¹⁴⁾ ¹⁵⁾ *ša Kà-nu-ú-e* : “Madawada ve İddin-Aššur Perua'dan yarısı buğday, yarısı arpa (olmak üzere) 6 çuval ve 3 kap (tahıl) alacaktır. Hasat zamanında Madawada'nın ölçü kabı ile ölçülecek. Şahit Puzur-İštar, şahit kanualu Perua”.

Bayan Madawada ile ilgili inceleyeceğimiz son metin Kt o/k 106 no'lu belgedir⁷⁸. Metinde, Madawada'nın yerli iki şahıstan alacağı gümüş ve tam olarak anlaşılamayan q/k/qištum konu edilmektedir:¹⁾ 10 1/2 GÍN KÙ.BABBAR ²⁾ ³⁾ ⁴⁾ ⁵⁾ ⁶⁾ ⁷⁾ ⁸⁾ ⁹⁾ ¹⁰⁾ ¹¹⁾ ¹²⁾ ¹³⁾ ¹⁴⁾ *IGI A-bu-ša-lim* : “Madawada Šarnikan ve karısı Hašušra'dan 10 ½ şeşel gümüş ve 2 çuval g/k/qištum alacaktır. Gümüşü ve g/k/qištum'u rehin olarak ona (Madawada'ya) verdiler. Şahit İlališ, şahit Abu-šalim”.

Görüldüğü gibi, Madawada Asurlu ve özellikle de yerli şahıslarla, gümüş ve tahıl ticareti yapan, köle alabilen, ekonomik olarak zengin sayılabilecek bir bayan tüccardır. Metinlerin tamamında Madawada'nın alacaklı olması, bu zenginliğe bir işarettir. Madawada'nın toplam alacağı, 7-8 mina gümüş, 32 çuval+2 kap arpa, 28 çuval buğday, 120 ekme, 2 çuval g/k/qištum ve 1 besili sığırdır. Ayrıca, Kt n/k 1296 no'lu metinde “Madawada'nın gerdanlığında bahsedilmektedir”. Bu rakam elimizdeki belgelere göre çıkan bir sonuçtur. Ele geçmeyen belgelerde olabileceği

⁷⁷ Albayrak. İ.; a.g.m., s. 9.

⁷⁸ Albayrak. İ.; a.g.m., s. 10.

düşünülürse, rakamlar, bayan Madawada'nın Koloni Çağı'nın aktif yerli bir bayan tüccarı olduğunu göstermektedir⁷⁹.

Anadolu kadınının köle olarak satışını konu alan metinler de mevcuttur. Asurlular tarafından köle olarak satın alınabildiği gibi, Kt o/k 39 no'lu metinde olduğu gibi zengin yerli şahıslar tarafından da köle olarak satın alınabilmektedirler.

Yukarıda incelediğimiz Kt 90/k 120 no'lu metin de, Ab-šallim adlı Asurlu bayan 45 šeşel gümüş karşılığında yerli bayan Kurubana ve oğlunu satın aldığını görmüştük. Kt 88/k 990 no'lu metin de, Asurlu bir bayanın yerli bir köleyi satın alması hususundadır. Belgede, Enah-ilī'nin karısı Anana, 1 mina gümüş karşılığında bayan Zapizapi'yi satın almıştır. Kt o/k 39 no'lu metinde ise, yerli bayan Madawada, Hu(w)ialka' adlı bayan köleyi yine yerli olan bir aileden satın almıştır. Kt v/k 125 no'lu metinde⁸⁰, Labarša adlı yerli bayan, Šubianika ve kızı Šarika'yı miktarı belirtilmeyen bir fiyatla Asurlu Aššur-bel-awātim'e satışı konu edilmektedir.

Sayıları çok az olan ev satış belgelerinde, alıcıların Anadolu yerli bayanlar olması dikkat çekicidir. Kt 80/k 25 no'lu metin⁸¹, yerli bayan Šapiasuwa'nın, yine yerli Walhašna'nın evini aldığı dair bir belgedir. ¹⁾ šī-im É^{ti} ša Wa-al-ha-áš-na ²⁾ Ga-ba-šu-nu-wa ³⁾ Lu-lu ù Wa-al-ha-áš-na ⁴⁾ Šu-pí-a-šu-wa tù-ša-bi₄-šu-nu ⁵⁾ a-na Šu-pí-a-šu-wa ⁶⁾ ma-ma-an lá i-tù-wa-ar ⁷⁾ ša a-na É^{be-té} ⁸⁾ i-tù-ru-šī-ni ⁹⁾ 5 ma-na KÙ.BABBAR ¹⁰⁾ a-na Šu-pí-a-šu-wa ¹¹⁾ i-ša-qal ¹²⁾ IGI Ša-ha-ša-ra ¹³⁾ IGI Pé-ru-a ¹⁴⁾ IGI Ša-ha-ša-ra ¹⁵⁾ DUMU Kà-ba-šu-nu-a : “Šapiašuwa, Walhašna'nın evinin fiyatı (hususunda) Gabašunuwa, Lulu ve Walhašna'yı tatmin etti. Hiç kimse Šapiašuwa'ya (ev hakkında) müracaat etmeyecek. (Eğer) ev için birisi ona başvuracak (olursa) 5 mina gümüşü

⁷⁹ Albayrak, İ.; a.g.m., s. 11.

⁸⁰ Sever, H.; “Köle Satışı Hakkında Yeni Kültepe Metinleri”, 34. Assirioloji Kongresi, İstanbul, 1987. No. 8.

⁸¹ Bayram, S.; “Taşınmaz Mallar Hakkında Yeni Kültepe Vesikaları”, Bellekten, C. LV, Sa. 213, Ankara, 1991, s.3 97.

Šapiašuwa'ya ödeyecek. Šahašara'nın huzurunda, Perua'nın huzurunda, Kabašunua'nın oğlu Šahašara'nın huzurunda”.

M.Ö. II. binde Anadolu toplumunda “tek eşlilik” ve Asur'da kız çocuklarının küçük yaşta nişanlandıkları görülmektedir⁸².

KTS II 55 no'lu metin Asurlu bir erkekle yerli bayanın nişanlanma vesikasıdır. Metinde hangi şartlarda nişanın bozulacağına dair bilgiler mevcuttur. ¹⁾ [(x) E]-w[a-ni-kà] ²⁾ [ù] A-dí-ma-[tum] ³⁾ [m]e-er'-a-sí-n[a] ⁴⁾ [l]b-ni-Sú-en₆ DUMU E[n-nam-A-š]ur ⁵⁾ e-ha-az šu-ma a-na ⁶⁾ ša'-ni-i<m>¹⁷⁾ me-er-a-sí-na ⁷⁾ i-ta-ad-na ⁸⁾ 2 ma-na KÙ.BABBAR E-wa-ni-kà ⁹⁾ ù A-dí-ma-tum ¹⁰⁾ a-na lb-ni-Sú-en₆ ¹¹⁾ [i-š]a-qá-lá ¹²⁾ [š]u-ma lb-ni-Sú-en₆ ¹³⁾ [a-n]a-kam DUMU.SAL A-šur ¹⁴⁾ [ú-l]á DUMU.SAL nu-a-im¹⁵⁾ [e]-ta-ha-az-ma ¹⁶⁾ me-er-a-sí-na ¹⁷⁾ [lá] e-ta-ha-az ¹⁸⁾ [2 ma-n]a KÙ.BABBAR a-na E-wa-ni-kà ¹⁹⁾ [ù A-d]i-ma-tim lb-ni-Sú-en₆ ²⁰⁾ [i-ša-q]al su-ha-ar-tá[m] ²¹⁾ [a-šar l]i-bi₄-šu i-d[a-an] metnin devamı kırık: “E[nnam-Ašš]ur'un oğlu [l]bni-Su'en, Adi-mātum ve Ewanika'nın kızını alıyor. Eğer (Adi-mātum ve Ewanika) kızını ikinci (defa bir kimseye) verirlerse Adi-mātum ve Ewanika 2 mina gümüşü lbni-Su'en'e tartacak. Eğer lbni-Su'en orada Asurlu veya Anadolulu (bir kız) alırsa onların (Adi-mātum ve Ewanika'nın) kızı ile evlenemez. (Ve) lbni-Su'en Adi-mātum ve Ewanika'ya 2 mina gümüş tartacaktır. Kızı onun gönlünün istediği yere verecektir”.

AKT I, 21 no'lu metin⁸³ yerlilerin kendi aralarında yaptıkları evlilik ile ilgilidir. Metinden, kadının boşanma durumunda erkek ile eşit hakka sahip olduğu anlaşılmaktadır. ¹⁾ KIŠIB Ha-nu KIŠIB l-na-ar ²⁾ KIŠIB A-šur-ma-lik ³⁾ KIŠIB Za-ba-ra-aš-na ⁴⁾ KIŠIB Ku-ul-zi-a ⁵⁾ Za-ba-ra-aš-na ⁶⁾ Ku-ul-zi-a e-hu-uz ⁷⁾ É^{bi4}-tum ⁸⁾ ša ki-lá-li-šu-nu-ma ⁹⁾ i-lá-pi-nu ù ¹⁰⁾ i-ša-ru-ú a-na ba-ri-šu-nu-ma ¹¹⁾ šu-ma Za-ba-ra-aš-na ¹²⁾ Ku-ul-zi-a e-té-zi-ib ¹³⁾ É^{bi4}-tum ki-lá-lá-šu-nu ¹⁴⁾

⁸² Balkan, K.; “Eski Asur ve Anadolu'da Kızların Çocuk Yaşında Nişanlanması”, *Bellekten*, C LI, Sa. 200, Ankara, 1987.

⁸³ AKT I, No. 21, s. 40.

i-zu-zu i-nu-mi ¹⁵⁾ *i-mu-tù-ni bi-tám* ¹⁶⁾ *Hi-iš-ta-ah-šu-šar* ¹⁷⁾ *ù Pé-ru-wa* ¹⁸⁾ *i-lá-qí-ú* : “Hanu'nun mührü, Inar'ın mührü, Aššur-malik'in mührü, Zabarašna'nın mührü, Kulzia'nın mührü. Zabarašna Kulzia (ile) evlendi. Ev her ikisinin olup (eşi) Kulzia'yı boşarsa, evi her ikisi taksim edecekler. Öldükleri zaman evi Hištahšušar ve Peruwa alacaklar”.

Kt a/k 849a no'lu metin⁸⁴ Asurlu bir erkekle yerli bir bayanın evlenmesi ile ilgilidir. Asurlu erkeğin, Anadolu'da başka bir bayanla evlenemeyeceği, eğer, evlenir ve ilk eşini boşarsa 5 mina gümüşü ilk eşe ödeyeceği kayıtlıdır. ¹⁾*I-dí-^dIM* ²⁾*A-na-na e-hu-uz* ³⁾*i-na GÁN^{im}* ⁴⁾*a-ša-tám ša-ni-tám* ⁵⁾*ú-lá e-ha-az* ⁶⁾*šu-ma e-ta-ha-az* ⁷⁾*ú e-té-zi-ib-ší* ⁸⁾*5 ma-na KÙ.BABBAR* ⁹⁾*i-ša-qal* ¹⁰⁾*IGI Bu-ur-Sú-en* ¹¹⁾*IGI DÜG-sí-lá-A-šur* ¹²⁾*DUMU A-na-ah-i-li* ¹³⁾*IGI A-šur-be-li* : Idī-Adad Anana ile evlendi. Memlekette (Anadolu'da) ikinci bir eş (ile) evlenmeyecek. Eğer evlenirse ve Anana'yı boşarsa 5 mina gümüşü (Anana'ya) ödeyecek. Bur-Su'en'in huzurunda, Anah-Ilī'nin oğlu Tab-sila-Aššur'un huzurunda, Aššur-beli'nin huzurunda”.

Kt 90/k 108 no'lu metinde Asurlu bir erkekle, yerli bir bayanın evliliği ile ilgilidir. Bu belgede de, Asurlu şahsın Anadolu'da ikinci bir eş alamayacağı ifadesi yer alır. Ayrıca, Asurlu şahsın eşini istediği yere götürebileceği de kayıtlıdır. Metnin ilgili satırları şu şekildedir: ¹¹⁾*ù A-šur-ma-lik* ¹²⁾*a-ša-tám* ¹³⁾*l[u] i-na Pu-ru-uš-ha-tim* ¹⁴⁾*lu i-na Wa-ah-šu-ša-na* ¹⁵⁾*lu i-na Tur₄-hu-mi-it* ¹⁶⁾*lu i-na Kà-ni-iš* ¹⁷⁾*lá e-ha-az a-ša-šú* ¹⁸⁾*a-šar li-bi₄-šu* ¹⁹⁾*i-ra-dí* : “ve Aššur-malik, ne Puruštattum'da, ne Wahšušana'da, ne Turhumit'te, ne de Kaniš'te zevce (eş) almayacaktır. O (Aššur-malik) karısını gönlünün istediği yere götürecektir”.

KTS 47 no'lu belge Asurlu bir erkekle köle yerli bir bayanın evliliği ile ilgilidir. ¹⁾*Ki-ti2-dí-i ša Ša-lim-be-lí* ²⁾*e-hu-zu-ni* ³⁾*Ša-lim-be-lí a-na* ⁴⁾*É^{bi-it} A-mur-A-šur* ⁵⁾*ú-lá ú-šé-ra-áb-ší* ⁶⁾*a-šar li-bi₄-šu* ⁷⁾*i-ra-dí-šu a-na* ⁸⁾*ší-mi-im lu*

⁸⁴ AKT I, No. 76.

*A-mur-A-šùr*⁹⁾ *lu DUMU*^{me-er-ú-šu}¹⁰⁾ *ù Ša-lim-be-lí*¹¹⁾ *ú-lá i-du-nu-šu*¹²⁾ *ú-lá ú-<šé>-ru-bu-šu*¹³⁾ *šu-ma ma-ma-an*¹⁴⁾ *i-té-dí-šu ma-na KÙ.BABBAR*¹⁵⁾ *Ša-lim-be-lí*¹⁶⁾ *a-na Ša-at-i-lí*¹⁷⁾ *i-ša-qal IGI A-šùr-DÚG*¹⁸⁾ *IGI DÚG-a-hi-e*¹⁹⁾ *IGI l-ku-nim* : Šalim-Beli'nin evlendiği (kadın) Kititi'dir. Šalim-beli Amur-Aššur'un evine onu sokturmayacak, onu (karısını) gönlünün istediği yere götürecektir. İster Amur-Aššur, ister onun çocukları, isterse Šalim-beli onu (kadını) satamayacaklar. Dahası onu yetiştirecekler. Eğer onu herhangi biri verecek olursa (satacak) Šalim-beli Šat-il'i'ye 1 mina gümüşü ödeyecektir. Aššur-tab'ın huzurunda, Tab-ahe'nin huzurunda, Ikunum'un huzurunda.

ICK I, 3 no'lu belgede Laqibum adlı Asurlu ile Hatala adında yerli bir bayanın evliliği kayıtlıdır. Laqibum'un Anadolu'da ikinci bir evlilik yapması yasaklanmıştır. Fakat, bayan Hatala'nın iki yıl içinde çocuk doğuramaması durumunda Laqibum'un ikinci bir eş (kuma) alacağı kayıtlıdır. Yukarıda incelediğimiz I 490 no'lu iki Asurlunun evliliği ile ilgili belgede de benzer durum söz konusudur. Laqibum ya da Hatala'dan biri boşanırsa 5 mina gümüş ödeyeceği karara bağlanmıştır: ¹⁾ *Lá-qí-bu-um Ha-ta-lá* ²⁾ *DUMU.SAL E-ni-iš-ru* ³⁾ *e-hu-uz Lá-qí-bu-um* ⁴⁾ *i-na ma-tim GEMÉ* ⁵⁾ *ša-ni-tám lá e-ha-az* ⁶⁾ *i-na a-lim^{ki} qá-dí-iš-tám* ⁷⁾ *e-ha-az šu-ma a-dí* ⁸⁾ *MU 2 ŠÈ li-pé-e* ⁹⁾ *lá ta-ar-dí-ší-šum* ¹⁰⁾ *GEMÉ ší-it-ma* ¹¹⁾ *ta-ša-a-am-ma* ¹²⁾ *ù wa-ar-kà-tám* ¹³⁾ *iš-tù ša-ra-am-mi-im* ¹⁴⁾ *ta-ra-ší-ú-šu-ni* ¹⁵⁾ *ú a-šar li-bi-šu* ¹⁶⁾ *a-na ší-mi-im i-da-šu* ¹⁷⁾ *šu-ma Lá-qí-bu-um* ¹⁸⁾ *e-té-zi-ib-ma* ¹⁹⁾ *5 ma-na KÙ.BABBAR i-ša-qal* ²⁰⁾ *ù šu-ma Ha-ta-lá* ²¹⁾ *e-té-zi-ib-šu 5 ma-na* ²²⁾ *KÙ.BABBAR i-ša-qal* ²³⁾ *IGI Ma-za-a* ²⁴⁾ *IGI A-šùr-iš-tí-kál* ²⁵⁾ *IGI Ta-li-a* ²⁶⁾ *IGI Šu-bi-a-ni-kà* : "Lāqibum Enišru'nun kızı Hatala'yı aldı. Laqibum memlekette (Anadolu'da) ikinci bir bayan (amtum) ile evlenemez. Şehirde (Asur'da) qadištum ile evlenebilir. Eğer o kız iki sene içerisinde ona çocuğu vermezse o kız (başka) kadını satın alacak ve dahasonra o kız (satın alınan) ona çocuğu verdiği zaman o kız (ilk eşi) ikinci kadını satabilir. Eğer Laqibum (o kızı) boşarsa 5 mina gümüş tartacaktır. Eğer Hatala onu boşarsa o (Hatala) 5 mina gümüşü (Laqibum'a) ödeyecek. Maza'nın huzurunda, Aššur-ištikal'in huzurunda, Talia'nın huzurunda, Šubianika'nın huzurunda".

TC III 124 no'lu belge Anadolulu bir çiftin boşanması ile ilgilidir. Boşanmanın tarafların rızası ile gerçekleşmiştir. Mahkemeye yapılan başvuru sonucu, mahkeme kocayı suçlu bulduğu anlaşılmaktadır: ¹⁾ Ni-ki-li-it ²⁾ ú Ša-ša-li-kâ ³⁾ mu-tum ú a-šu-tum ⁴⁾ i-tap-ru-su ⁵⁾ Ša-ša-li-kâ ⁶⁾ a-na ar-ha-lam ⁷⁾ tû-lá-ad-í a-šar ⁸⁾ li-bi-šu i-lá-ak ⁹⁾ šu-ma ma-tí-šu ¹⁰⁾ lu x x x ar-ha-lam ¹¹⁾ lu ma-ma-an ¹²⁾ lu ú-pá-tí-nu ¹³⁾ lu DAM.GĀR-šu ¹⁴⁾ ša a-na Ša-ša-li-kâ ¹⁵⁾ i-tù-wa-ar ¹⁶⁾ 5 ma-na KÙ.BABBAR ¹⁷⁾ i-da-an ¹⁸⁾ ú i-du-ku-šu ¹⁹⁾ i-qá-tí Pí-it-ha-na ²⁰⁾ ru-ba-im ²¹⁾ A-ni-ta GAL sí-mi-il₅-tí ²²⁾ ar-nu ša Ni-ki-li-it : "Koca ve karı, Nikilit ve Šašalika ayrıldılar. Šašalika, onu arhalum için doğurmuştur. O gönlünün istediği yere gidecek. Eğer onun meselesinde, ister arhalum, ister herhangi biri, ister upatinnu, ister onun tüccarı Šašalika'ya hukukî itirazda bulunurlarsa 5 mina gümüş verecek ve hukukî olarak cezalandırılacak. Kral Pithana'nın sorumluluğu döneminde, Anita'nın rabi simmiltimliğinde, kabahat Nikilit'indir".

Kt n/k 1414 no'lu metin⁸⁵ yerli bayan Šakriuşwa ile Asurlu Aššur-taklaku arasında düzenlenmiş bir boşanma vesikasıdır. Belgede her iki tarafında boşandıktan sonra istedikleri şahıslarla evlenebilecekleri kayıtlıdır. ¹⁾ Ša-ak-ri-uš-wa a-ša-at ²⁾ A-šür-ták-lá-ku mu-tum ³⁾ ú a-ša-tum i-né-zi-bu ⁴⁾ a-hu-um a-na a-hi-im a-na ⁵⁾ mi-ma šu-mi-šu lá i-tù-wa-ar ⁶⁾ lu a-na ší-mi-ša lá i-tù-ru ⁷⁾ Ša-ak-ri-uš-wa lu a-na ⁸⁾ nu-a-im lu a-na DAM.GĀR ⁹⁾ a-šar li-bi-ša ta-lá-ak ¹⁰⁾ ú A-šür-ták-lá-ku ¹¹⁾ a-ša-at li-bi-šu ¹²⁾ e-ha-az ¹³⁾ a-hu-um a-na ¹⁴⁾ a-hi-im a-na ¹⁵⁾ mi-ma šu-mi-šu ¹⁶⁾ lá i-tù-wa-ar ¹⁷⁾ IGI A-lu-lu DUMU Wa-al-ha-áš-na ¹⁸⁾ IGI Ša-da-ah-šu DUMU Da-lá-áš ¹⁹⁾ IGI A-ni-na IGI I-dí-A-šur ²⁰⁾ IGI Uš-ma-na-ah-šu : "Šakriuşwa, Aššur-taklaku'nun karısıdır. Karı ve koca boşandılar. Taraflardan biri diğerine herhangi bir şey için hukukî itirazda bulunamayacaklar. Ayrıca, kadının fiyatı için itirazda bulunmayacaklar. Šakriuşwa ister Anadolulu bir erkeğe ister tüccara (Asurlu'ya) kendi gönlünün istediğine gidecek ve Aššur-taklaku gönlünün istediği zevceyi alacaktır.

⁸⁵ Sever, H.; "Anadolu'da Nişanın Bozulması Hakkında Verilmiş Kaniş Kârumu Kararı", *Bellekten*, C. LVI, Sa. 217, Ankara, 1992, s. 668-669.

Kimse kimseye herhangi bir şey için hukukî itirazda bulunmayacaktır. Walhašna'nın oğlu Alulu'nun huzurunda, Dalaš'ın oğlu Šatahšu'nun huzurunda, Anina'nın huzurunda, Idi-Aššur'un huzurunda, Ušmanahšu'nun huzurunda”.

TC 100 no'lu metin de Arawarhina adlı yerli bir şahsın, yine yerli olan Malawašhina adlı bayandan boşanması ile ilgilidir. Metinden Arawarhina boşandıktan sonra borçları da dahil olmak üzere her şeyini karısına bıraktığı anlaşılmaktadır: ¹⁾A-ra-wu-ur-h[*i*-na] ²⁾a-ša-sú e-zi-ib ³⁾šú-ha-ri-šu ú-nu-tám ³⁾ša bi-tí-šu mi-ma a-al-šu ⁵⁾lá il₅-qí hu-bu-lu-šu ⁶⁾e-zi-ib ú ú-tù-ub-tù-šu ⁷⁾e-zi-ib ú-tù-ub-tám ⁸⁾šú-ha-ri-šu ú-nu-tám ⁹⁾ša bi-tí-šu ú hu-bu-lam ¹⁰⁾a-ša-šú ¹¹⁾Ma-lá-wa-áš-hi-na ¹²⁾tal-qí a-na ¹³⁾A-ra-wa-ar-hi-na ¹⁴⁾lá i-tù-wa-ar ¹⁵⁾šu-ma i-tù-wa-ar ¹⁶⁾1 ma-na KÙ.BABBAR ta-ša-qal ¹⁷⁾ú i-du-ku-ší šu-ma ¹⁸⁾A-ra-wa-ar-hi-a ¹⁹⁾i-tù-wa-ar-ší-im ²⁰⁾1 ma-na KÙ.BABBAR i-ša-qal ²¹⁾ú i-du-ku-šu ²²⁾IGI D_i-ri-ku-da ²³⁾IGI Du-hu-ší-li ²⁴⁾IGI Ki-ni-a-ah šu ²⁵⁾IGI Da-ra-ak-šu : “Arawarhina karısını boşadı. Çocuklarını ve evinin eşyalarını, kendi şehriden herhangi bir şey almadı. Borcunu bıraktı, mallarını bıraktı. Mallarını, çocuklarını, onun evinin eşyalarını onun karısını Malawašhina aldı. (Malawašhina) Arawarhina'ya hukukî itirazda bulunamayacak. Eğer hukuken itirazda bulunursa 1 mina gümüş tartacak ve cezalandırılacaktır. Eğer Arawarhina ona (karısına) karşı hukuken itirazda bulunursa 1 mina gümüş tartacak ve cezalandırılacaktır. Dirikuda'nın huzurunda, Duhušili'nin huzurunda, Kiniahšu'nun huzurunda, Darakšu'nun huzurunda”.

EL I, 5 no'lu metin yerli bir çiftin boşanması ile ilgilidir. Talia adlı şahıs, karısı Hašušarna'yı boşamıştır. Metinde her iki tarafın itirazı durumunda 2 mina gümüş ödeneceği ve kutsal mekânda cezalandırılacakları kayıtlıdır. KKS 36 no'lu metinde de, yerli karı ve koca Harnašarna ve Hanahana boşanmışlar ve tarafların hukukî itirazları durumunda 5 mina gümüş ödeyecekleri hükme bağlanmıştır.

Elimizde nafaka ile ilgili metinlerde mevcuttur. Kt 88/k 269 no'lu metin de yerli bayan Tatana ile Asurlu Pilah-lštar'ın ayrılmaları sonucunda Tatana'ya ödenecek olan nafakanın miktarı kayıtlıdır. ¹⁾ KIŠIB kà-ri-im Wa-ah-šu-ša-na ²⁾ ša-hi-ir GAL kà-ru-um ³⁾ sa-hi-ir GAL dí-nam i-dí-ma ⁴⁾ Ta-ta-na me-er-a-at A-gi-a ⁵⁾ a-ša-at Pí-lá-ah-lštar a-na-kam ⁶⁾ kà-al-a-at GÁN^{lam} ú-lá ⁷⁾ tū-sí a-dí Pí-lá-ah-lštar a-na ⁸⁾ Kà-ni-iš i-li-ku-ma É a-bi-šu ⁹⁾ ú-tù-up-tù-šu ú ¹⁰⁾ tup-pí-šu e-šu-ru ¹¹⁾ 8 ma-na TA URUDU ší-kam ¹²⁾ a-na ú-kul-tí ša I.GÍŠ-ša ¹³⁾ ú e-ší-ša i-na ITU.KAM^{im} ¹⁴⁾ Pí-lá-ah-lštar a-na ¹⁵⁾ Ta-ta-na a-ší-tí-šu ¹⁶⁾ i-da-ší-im ú i-na ¹⁷⁾ ša-tim TÚG i-da-ší-im ¹⁸⁾ ta-ah-sí-is-tum a-ni-tum ¹⁹⁾ me-eh-ra-at tup-pí-im ²⁰⁾ ha-ar-mi-im ša dí-in ²¹⁾ kà-ri-im me-he-er-ša ²²⁾ iš-tí tup-pí-im ha-ar-mi-im ²³⁾ i-na Wa-ah-šu-ša-na ²⁴⁾ e-zi-ib : “Wahšušana kārumu'nun yetkililerinin mührü, kārurun yetkilileri kararı verdi ve Pilah-lštar'ın karısı, Agia'nın kızı Tatana'da burada alıkonmuştur. Anadolu'yu terketmeyecektir. Pilah-lštar Kaniš'e gidinceye kadar onun babasının ailesi, onun mobilyalarını göndermemişlerdir. Her ay 8'er minalık kırık bakırı onun yiyeceği, yağı ve yakacak odunu olarak, Pilah-lštar karısı Tatana'ya verecek, ayrıca hersene kumaş verecek. Kārurun kararı ile ilgili zarflı tabletin nüshası (olan) bu notu zarflı tablet ile Wahšušana'da bıraktım”.

Liv. 8 no'lu metin de evlatlık olarak alınan kızın, evlatlık alan şahsın oğlu ile evliliği söz konusudur. Ayrıca metinde, evli çiftin damadın anne ve babası ile birlikte oturma zorunluluğu da kayıtlıdır. ¹⁾ Ta-ta-li ú T[i-.....] ²⁾ Šu-bi₄-a-ni-kà a-n[a] ³⁾ me-er-ú-tim i[l₅-qí-ú] ⁴⁾ Ší-im-nu-ma-an ⁵⁾ DUMU Ta-ta-li-i ⁶⁾ Šu-bi₄-a-ni-kà e-[ha-az] ⁷⁾ bi-tám iš-té-ni-[i]š ⁸⁾ uš-bu-ú šu-ma [lá] ⁹⁾ uš!-bu-ú šu-ma ¹⁰⁾ lá i-tí-áb-šu-nu ¹¹⁾ Ší-im-nu-ma-an ¹²⁾ ú Šu-bi₄-a-ni-kà lu ¹³⁾ ú-šé-šu-bu-šu-nu ¹⁴⁾ IGI A-na-na ¹⁵⁾ IGI Ha-ma-na-lí ¹⁶⁾ IGI Ud-ni-ih-šu ¹⁷⁾ IGI Hi-iš-ta-ah-šu-šar : “Tatali ve T[i-.....] Šubiannika'yı evlatlığa al[dılar]. Tatali'nin oğlu Šimnuman Šubiannika ile e[vlendi]. (Onlar) tek bir evde oturacaklar. Eğer oturmak istemezlerse, eğer onları (Šimnuman'nın anne ve babasını) istemeseler (dahi) Šimnuman ve Šubiannika onları mecburen oturtacaklar. Şahit Anana, şahit Hamanali, şahit Udniššu, şahit Hištahšušar”.

SONUÇ

Kayseri yakınlarındaki Kültepe (Karahöyük) höyüğü günümüzden yaklaşık 4000 yıl öncesine âit çivi yazılı belgeleri muhafaza eder. Bugün sayıları 30.000'e ulaşmış olan bu belgeler, Anadolu ve kısmen de olsa Asur'un sosyal, siyasî, ekonomik hayatı hakkında son derece önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Konumuz ile ilgili metinleri inceleyip, elde edilen sonuçlar neticesinde, M.Ö. II. bin'de Anadolu ve Asur'da kadının sosyal statüsü hakkında bazı değerlendirmeler yapma imkânı bulduk.

Asurlu kadınların ticarî faaliyetlerle yoğun bir şekilde ilgilendikleri anlaşılmaktadır. Asur kadını sadece evin hanımı veya kızı olarak hayatını sürdürmemiş, iş kadını olarak da toplum içindeki yerini almıştır. Ayrıca, rahibe olarak metinlerimizde zikredilen kadınlara âit ticarî içerikli belgeler, rahibe sınıfının da ticaretin içinde olduğunu, mevkî ve unvanlarının ticarî faaliyetlere engel olmadığını göstermektedir. Elimizdeki belgeler, Asurlu kadınların özellikle kumaş üretimi ve sevkıyatı ile bira imalatında çok aktif olduklarını gösterir. Hem kumaş üretimi hem de bira imalatının çok fazla zaman almaması, ev işlerinden kalan vakitlerde de bu işlerle ilgilenilebilmesi nedeniyle, bu iki imalat sektöründe kadınlar söz sahibi olmuşlardır. Öyle ki, metinlerde aile bütçesine katkıda bulunmak maksadıyla başlatılan kumaş ve bira imalatının, bazı bayanların çok zenginleşmelerine neden olduğunu gösteren bilgiler de mevcuttur.

Asurlu kadınlar, eşleri, babaları veya ağabeyleri Anadolu'da ticaret ile meşgul olurken, kendileri de, Asur'da, firmaların bir ortağı gibi hareket etmiş ve muamele görmüşlerdir. Şirket ortağı gibi, düzenlenen senetlerde isimleri zikredilmiş, bir ortak gibi yapılması gereken ödemeleri insiyatif kullanarak yapmışlardır. Aynı zamanda, Asurlu kadının kendi adına borç verdiği, köle aldığı, ticarî girişimlerini garanti altına almak için yüksek miktarda faiz oranı ihtiva eden senetler düzenlediği de metinlerde kayıtlıdır.

Ticarî muhtevalı belgelerin yanında Asurlu kadının iç dünyasını yansıtan, sevinçlerini, hüznelerini, hatta kıskançlıklarını gösteren, metinler arasında sıkışmış özel bilgilerde mevcuttur.

Asur kadını ailevi problemleri çözmek için çaba sarf etmiş, maddi sıkıntılar ile boğuşmuş, babalarının, kocalarının, ağabeylerinin çok uzaklarda (Anadolu'da) olmaları sebebiyle zor günler geçirmişlerdir Öyleki, bazen 1 şeqel'e dahi ihtiyaç duymuşlardır. Bu sıkıntılarını da sitem dolu sözcüklerle mektuplarına yansıtmışlardır. Bu serzenişlerine bazen cevap almışlar, muhtemelen de çoğu kez göz ardı edilmişlerdir. Kocalar, erkek kardeşler zor durumda kaldıklarında, eşlerini veya kız kardeşlerini hatırlamış, "sen kız kardeşimsin", "senden başka kimim var" gibi tatlı sözlerle de gönüllerini almaya çalışmışlardır.

Metinlerimizde Asurlu kadının baba, koca veya kardeş malından miras alma hakkının olduğunu görmekteyiz. Belgelerden kadının miras üzerinde hakkının eşit olduğu anlaşılmaktadır.

Kızların küçük yaşta nişanladıklarına dair belgelerde mevcuttur. Anneler, kızlarının büyüdüğünü ve evlilik çağına geldiğini "Tanrı Aşşur'un kucağına koymak" deyimi ile babalara bildirmişler, Asura gelip, kendi tabirleriyle, kızlarını "kocaya vermelerini" istemişlerdir. Metinlerde dikkat çekici bir husus ta, erkek kardeşlerin kız kardeşlerini evlendirmek için birbirleriyle anlaşmazlıklara düşmüş olmalarıdır. Bunun sebebi de, bugün dahi görülen başlık parası ile ilgili olmalıdır. "kız kardeşimizi kendi hesabına kocaya verdin, ikinci kız kardeşimizi de Şu-laban kocaya verdi, Haštahšušar'ı Belanum ve ben hissemiz olarak kocaya vereceğiz" ifadesi de buna bir delil teşkil etmektedir.

Ele geçen nişanlanma, evlilik ve boşanma metinlerinden genellikle kadınların haklarının korunduğu anlaşılmaktadır. Elimizdeki bir metinden, damadın hediye olarak alması gereken “bel kemeri”nin kendisine verilmemesi nedeniyle nişanı bozduğu anlaşılmaktadır. Asurlu erkeğin özel durumlar haricinde, ilk evliliği sürerken Asur şehrinde ikinci bir evlilik yapması yasaklanmıştır. Sadece, ilk eş’in 2 ya da 3 yıl içinde çocuk doğuramaması durumunda, kocaya ikinci bir eş alma hakkı verilmiştir. Ayrıca, Asurlu bir erkeğin, bir qadištum’u (rahibe) eş olarak alma hakkı bulunmaktadır.

Eşlerin tek taraflı boşanmaları durumunda ise, ayrılmayı isteyen tarafın 1 ila 5 mına arasında değişen miktarlarda ceza ödeyeceği de göze çarpan bir husustur. Dikkat çekici bir başka durum ise, kocanın karısı ile ilgilenmediği durumlarda kadına bir başka erkekle evlenebilme hakkının tanınmış olmasıdır. Çocukların velayeti ile ilgili kesin kanıya varmamız mümkün görünmemektedir. Boşanma vesikalarından sadece birinde, anne çocuklarının velayetini almıştır. Bu durum da, bir genelleme yapmamıza engel olmaktadır.

Bu tarihlerde Anadolu’ya baktığımızda Anadolu kadınının Asurlu hemcinslerinden biraz daha fazla hak ve hürriyete sahip olduğunu görüyoruz.

Anadolu kadını en üst seviyede *rubatum*’lar “kraliçe”ler temsil eder. Bunlardan sadece Kaniš, Amkuwa, Luhuzatia ve Wahšušana kraliçelerinin varlığı metinlere yansımıştır. Elimizdeki metinler, kraliçelerin ülke yönetiminde söz sahibi oldukları gibi, ticarî faaliyetler de meşgul olduklarını göstermektedir. Ne yazık ki, isimleri metinlerde zikredilmeyen bu bayanlarla ilgili bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Metinlerden kraliçenin hukukî kararlar verdiğini, kral ile birlikte ortak kararlar aldığını göstermektedir. Anadolu kraliçeler, Asurlu kraliçelerin aksine ülke yönetiminde ve alınan kararlarda söz sahibi olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Anadolu kadını da Asurlu kadınlar gibi ticaretin içindedir. Köle alabilmekte, borç verip, kendi adına senet düzenlemektedir. Ayrıca, ev satış belgelerinde alıcıların kadın olması dikkat çekicidir. Bu durum Anadolu kadınının mülkiyet hakkının olduğunu gösterir.

Elimizdeki metinler, Anadolu kadınının ister yerli isterse Asurlu bir şahısla nişanlanma, evlilik ve boşanma durumlarında koca ile eşit haklara sahip olduğunu göstermektedir. Anadolu bir eş alan Asurlu erkek, Asur'da olduğu gibi, Anadolu'da da ikinci bir eş alamamaktadır. Aksi durumunda 5 mina gümüş ödeyeceği karara bağlanmıştır. İkinci bir evliliğin gerçekleşebilmesi için, Asur'da da gördüğümüz, ilk eşin belli bir süre içinde çocuk doğuramaması gerekmektedir. Boşanma durumunda ise, Anadolu bayan ister Asurlu ister yerli bir şahısla evli olsun, mallar karı koca arasında eşit taksim edilmekte ve boşanma gerçekleşikten sonra taraflar birbirlerine karşı hukukî itirazda bulunamamaktadırlar. Eğer taraflardan biri itirazda bulunursa, 2 ila 5 mina arasında gümüş ödemekle yükümlü idi. Anadolu kadınının boşanma durumunda nafaka alma hakkı da mevcuttur. Bir metinde, Asurlu bir erkekle evli Anadolu bir bayanın nafaka olarak, her ay 8 minalık kırık bakır, yiyecek, yağ ve yakacak odun alması kararlaştırılmıştır.

Görüldüğü gibi, hem Anadolu hem de Asurlu kadınların hemen hemen aynı hak ve hürriyete sahip olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu kadınının Asurlu kadından ayıran en büyük farklılık, ülke yönetiminde en az kral kadar söz sahibi olmasıdır.

DİZİN

YER ADLARI

A

Adana, 2
 Alacahöyük, 1
 Alişar, 1, 3
 Alişar, 41
 Amanos, 1
 Amanos dağları, 2
 Amkuwa, 3, 41, 42
 Anadolu, 1, 2, 3, 5, 10, 12, 20, 23,
 33, 35, 38, 39, 40, 42, 46, 47, 48,
 49, 53, 54
 Anişa, 4
 Asur, 3, 5, 10, 11, 18, 23, 25, 31,
 33, 34, 37, 39, 41, 46, 47, 48, 49,
 50, 54

B

Boğazköy, 1, 3
 Buruşhanda, 1

D

Dicle, 2
 Diyarbakır, 2

F

Fırat, 2

G

Gülek Boğazı, 2
 Gümüş dağları, 1

H

Hahhum, 2, 34
 Hattum, 32
 Hattuş, 3

Hitit, 40
 Hurama, 39

K

Kaniş, 3, 4, 10, 30, 32, 33, 34, 38,
 39, 49, 53
 Karahöyük, 2, 54
 Kayseri, 2, 54
 Kültepe, 2, 4, 5, 9, 11, 54

L

Lagaş, 2
 Luhuzattia, 39, 41

M

Malatya, 2
 Mezopotamya, 1, 5, 40

N

Neşa, 4

P

Pir Hüseyin, 1
 Puruštattum, 11, 32, 34, 49

Ş

Şalahsua, 39

T

Tarittar, 5
 Tawinia, 40, 41
 Timelkia, 34, 42
 Turhumit, 49

U

Urfa, 2

ŞAHIS ADLARI

A

Aššur-mālik, 7, 8
 Aššur-taklāku, 8
 Aššur-rabi, 6
 Abšalim, 7
 Ab-šalim, 11, 38
 Ab-šallim, 48
 Abu-šalim, 48
 Adad-damiq, 33
 Adad-rabi, 11, 12
 Adi-mātum, 50
 Agia, 55
 Agua, 24
 Ahaha, 38
 Ah-šalim, 25, 26, 34
 Ahu-waqar, 31
 Akadia, 5, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22
 Allaku, 10
 Al-tab, 34
 Alulu, 54
 Amur-Aššur, 16, 43, 52
 Amur-lštar, 26, 38
 Amur-ilī, 13
 Anah-ilī, 51
 Anali, 34
 Anana, 11, 49, 51, 56
 Anina, 54
 Aniša, 4
 Anita, 53
 Anitta, 4
 Anne-mundu, 1
 Arawarhina, 54
 Ašš[ur----]li, 6
 Aššur, 14, 15, 16, 20, 22, 26, 31, 41
 Aššur-amaru, 35
 Aššur-bel-awātīm, 49
 Aššur-beli, 51
 Aššur-Ennam, 17
 Aššur-ldī, 16

Ursu, 2

W

Wahšušana, 30, 31, 42, 49, 53

Aššur-imitti, 25
 Aššur-ištikal, 53
 Aššur-malik, 37, 38, 50, 51
 Aššur-rabi, 7, 10
 Aššur-re'i, 24
 Aššur-šamši, 10
 Aššur-sululi, 34
 Aššur-tab, 10, 52
 Aššur-taklaku, 41, 42, 46, 53, 54
 Ašur[----], 6
 Atali, 12
 Azu, 6
 Azua, 10
 Azuelka, 9
 Azulša, 47

B

Babālum, 38
 Basa, 11, 12
 Belānum, 34
 Belilinia, 6
 Belum, 12
 Bur-Su'en, 26, 51
 Buzazu, 43

D

Dada, 26
 Dalaš, 54
 Dan-Aššur, 39
^dEnlil-bani, 31
 Dilina, 44
 Dirikuda, 54
 Duhušili, 54

E

E[nnam-Ašš]ur, 50
 Enah-ili, 11
 Enah-ilī, 49
 Enah-ilī', 34
 E-nibaš, 39

Enišru, 52
 Enlil-bāni, 8
 Ennam-Aššur, 39
 Ennannatum, 33
 Enna-Su'en, 46, 47
 Ennum-Aššur, 10, 11
 Ewanika, 50

G

Gazia, 45
 Gazuba, 46
 Gudea, 2

H

Hamanali, 56
 Hammurabi, 42
 Hanahana, 55
 Hanana, 5, 8
 Hanu, 50
 Hapuala, 46
 Hapuašu, 45
 Harnašarna, 55
 Haštahšušar, 34
 Hašta-ili, 10
 Hašušarna, 55
 Hašušra, 48
 Hatala, 52, 53
 Hištahšušar, 51, 56
 Hu(w)ialka, 44, 49
 Hubidam, 45
 Hunia, 5, 17, 18, 19, 20, 22
 Hurasanum, 21
 Huzaza, 46

I

[I]bni-Su'en, 50
 Idī-Adad, 51
 Idi-Aššur, 54
 Idī-Aššur, 39
 Idna-Aššur, 12
 Ikunum, 52
 Ikuppia, 10
 Ilabrat-bani, 5
 Ilanum, 10

Ilī-alim, 26
 Ilī-Ištar, 26
 Ili-imitti, 33
 Ina, 7
 Inaa, 38
 Inar, 44, 50
 Ina-Su'en, 35
 Ištar, 30
 Ištar-bašti, 12
 Ištar-lamassi, 33, 34
 Ištar-nāda, 33, 35
 İatalka, 46
 İddi(n)-abum, 45
 İddi-Aššur, 20
 İddin-Aššur, 21
 İdna-Aššur, 11
 İkuppia, 46
 İlališ, 48
 İlī-nāda, 17
 İmdilum, 13, 14
 İmlika, 45
 İnba-Aššur, 45
 İnnala, 13
 İrišum, 45
 Ištar-bašti, 12, 13, 14

K

Kabašunua, 49
 Kammalia, 46
 Kikazu, 12
 Kiki, 10
 Kititi, 52
 Kubidahšu, 47
 Kulia, 6
 Kulzia, 50
 Kunania, 9
 Kura, 21
 Kurša, 47
 Kurubana, 11, 48
 Kurub-Ištar, 8
 Kuzuzia, 26

L

Labarša, 49

Lagaš, 2
 Lalia, 11
 Lamassatum, 7, 8, 22, 23
 Lamassi, 7, 30, 36, 37, 38
 Laqibum, 52, 53
 Lulu, 46

M

Madawada, 44, 45, 46, 47, 48, 49
 Maganika, 6
 Malawašhina, 54
 Mannum-balum-Aššur, 27, 34
 Mannum-ki-Aššur, 16, 17
 Manum-balum-Aššur, 25
 Maza, 53

N

Napliš, 38
 Naram-Sin, 1, 2
 Nikilit, 53
 Ningirsu, 2
 Nuhšatum, 10, 11, 32

P

Pampa, 1
 Perua, 45, 47, 49
 Peruwa, 11, 44, 51
 Pilah-Aššur, 39
 Pilah-Ištar, 24, 25, 26, 27, 28, 33,
 55
 Pithana, 53
 Puši-kin, 7

Pušuken, 30, 36, 38, 40
 Pušu-kin, 37
 Puzur-anna, 17
 Puzur-Aššur, 10, 17, 23, 32, 43
 Puzur-Ištar, 33, 34
 Puzur-Ištar, 13, 47

Š

Šahašara, 49
 Šakriušwa, 53, 54

Šalabsua, 40
 Šalim-ahum, 37
 Šalim-beli, 52
 Šalim-Beli, 52
 Šalma-Aššur, 8
 Šamaš-re'um, 10
 Šamši-Adad I, 2
 Šapiasuwa, 49
 Sargon, 1
 Šarika, 49
 Šarnikan, 48
 Šašalika, 53
 Šatahšu, 54
 Šāt-Aššur, 9
 Šat-ilī, 52
 Šidaru, 46
 Šimat-Aššur, 13, 14
 Šimat-Su, 15
 Šimat-Su'en, 14, 15, 16, 17, 18
 Šimnuman, 56
 Šituban, 18
 Šu-Belum, 19, 21, 24
 Šubianika, 49, 53
 Šubiannika, 56
 Šu-Enlil, 16, 17
 Šu-Ištar, 6
 Šu-Kūbum, 45
 Šu-Laban, 34
 Šumi-awa, 46
 Šupunuman, 47
 Šu-Su'en, 33
 Šu-zuzu, 25, 27

T

Tab-ahe, 52
 Tab-sila-Aššur, 51
 Talia, 46, 53, 55
 Tamara, 47
 Tamuria, 45, 46
 Tapuša, 11
 Taram-kubi, 7
 Taram-Kubi, 13
 Tarišmatum, 8
 Tariš-matum'a, 6
 Tatana, 55

U

Udnhšu, 56
Ur-Nammu, 42
Ušmanahšu, 54
Ušur-ša-lštar, 8
Ušur-ša-lštar, 5, 14, 15, 16, 17,
19, 20, 21, 22, 43
Uzua, 18

W

Walhašna, 49, 54
Waqartum, 23
Waqurtum, 37

Z

Zabarašna, 50
Zapizapi, 11, 49
Zibezibe, 35
Zuba, 31
Zubanuman, 46

METİNLER

AKT I, 21, 48
ATHE 24, 37
ATHE 44, 33, 36
ATHE 62, 39

BIN IV 93, 42
BIN IV, 10, 35
BIN VI 104, 31
BIN VI, 11, 36
BIN VI, 20, 6
BIN VI, 222, 37
BIN VI, 6, 7
BIN VI, 7, 30, 36
BIN VI, 96, 36

CCT I 9b, 43
CCT III, 20, 7, 30
CCT III, 25, 7
CCT III, 7b-8a, 9
CCT IV 19c, 42
CCT IV, 28a, 12
CCT V, 41 b, 14

EL 11, 37
EL 130, 37
EL I, 5, 52

I 490, 32

ICK I, 28 B, 12
ICK I, 3, 50
ICK II, 94, 14

JENA 444, 34

KKS 36, 53

Kt 76//k 2, 11

Kt 80/k 25, 47

Kt 84/k 281, 33

Kt 88/k 269, 53
Kt 88/k 625, 24
Kt 88/k 651, 24

Kt 88/k 71, 27
Kt 88/k 97b, 26
Kt 88/k 990, 11

Kt 90/k 108, 49
Kt 90/k 120, 11, 47

Kt 92/k 216, 6
Kt 92/k 302, 6
Kt 92/k 440, 6

Kt a/k 335, 12
Kt a/k 849a, 49

Kt h/k 73, 34

Kt i/k 120, 30

Kt j/k 359, 21

Kt m/k 158, 7

Kt n/k 1065, 18
Kt n/k 1108, 18
Kt n/k 1189, 19
Kt n/k 1282, 20
Kt n/k 1296, 47
Kt n/k 1336, 14
Kt n/k 1345, 16
Kt n/k 1372, 5, 17
Kt n/k 1385, 12
Kt n/k 1414, 51
Kt n/k 1772, 37
Kt n/k 268, 17
Kt n/k 504, 41
Kt n/k 556, 5, 8
Kt n/k 571, 20
Kt n/k 583, 38
Kt n/k 588, 16
Kt n/k 650, 15
Kt n/k 657, 19
Kt n/k 713, 15
Kt n/k 720, 16
Kt n/k 732, 21

Kt o/k 106, 46

Kt o/k 196 c, 23
Kt o/k 30, 20
Kt o/k 39, 42, 47
Kt o/k 40, 44
Kt o/k 44, 44
Kt o/k 46, 45
Kt o/k 64, 45
Kt o/k 81, 46

Kt v/k 29, 10
Kt v/k 77, 22

KTS 47, 50
KTS, 50c, 42
TC I, 5, 13
TC I 67, 31
TC 100, 52

TC III /1, 22
TC III, 211, 42
TC III, 66, 8
TC III 124, 51

TTC 26, 9

VS XXVI, 19, 9

KTS II 55, 48
KTS II, 38, 14

OIP 27/5, 42

Liv. 8, 53

MAH 16209, 30

KAYNAKÇA

Albayrak, İ.; "Koloni Çağında Yerli Bir Bayan "Madawada", **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri**, s. 1-14, Ankara, 1998.

-----; "Kültepe'den Yeni Bir Vasiyetnâme, **Archivum Anatolicum IV**, Ankara, 2000.

-----; "Kültepe'den Değişik Bir Masraf Listesi", **Archivum Anatolicum V**, s. 1-10, Ankara, 2002.

Alp, S.; Kaniş = Anişa = Nişa, Erken Hitit Çağı'nın bir başkenti, **Bellekten**, Cilt 27, s. 367-376, Ankara 1963

Balkan, K.; Eski Asur ve Anadolu'da Kızların Çocuk Yaşında Nişanlanması", **Bellekten**, C LI, Sa. 200, Ankara, 1987.

Bayram, S, "Kültepe Tabletlerinde Geçen Yeni Bir Vade İfadesi ve Çıkan Neticeler" **X.T.T.Kongresi Bil.**, s. 453-482, Ankara,1986.

-----, "Kültepe'den Kaçakçılık İle İlgili Yeni Metinler", **34. Assyriologie Kongresi Bildirisi**, İstanbul 1987.

-----, "Taşınmaz Mallar Hakkında Yeni Kültepe Metinleri", **Bellekten** 213, 298-314, Ankara 1991.

-----, "Kültepe Tabletlerinde Geçen Vergiler ve Özellikleri", **D.T.C.F.D.**, **XXXVI**, s. 1-13, 1993.

-----; "Kültepe Metinlerinde Geçen Yeni Yer Adları ve Bunların Değerlendirilmesi", **XI. T.T.Kong. Bil.**, Ankara, 1994.

Bayram, S.; "New and Some Rare Geographical Names in the Kültepe Texts", **Archivum Anatolicum III**, Ankara, 1997,

Bayram, S-Çeçen, S, "Yeni Belgelerin Işığında Eski Anadolu'da Kölelik Müessesesi"-The Institution of Slavery in Ancient Anatolia in the Light of New Documents. **Belleten**, C. LX, Aralık 1996, s. 229.

Bilgiç, E-Günbattı, C-Sever, H-Bayram, S, **AKT I:Ankara Kültepe Tabletleri I**, Ankara, 1990.

Bilgiç, E-Bayram, S, **AKT II: Ankara Kültepe Tabletleri II**, Ankara, 1995.

Bilgiç, E-Günbattı, C, **AKT III, Ankaraner Kültepe Texte III**, Stuttgart, 1995.

Conteneau, G; **Trente Tablettes Cappadociennes (TTC)**, Paris, 1919.

Çeçen, S, **1949 Yılına Âit Kazılarda Bulunmuş Olan Kültepe Metinlerinden Bir Grup Borç Mukavelesi**, Master Tezi, Ankara, 1987.

-----, Doktora Tezi, **Ankara Müzesi'ndeki Yeni Kültepe Metinlerinden Elde Edilen Orijinal Neticeler**, Ankara, 1990

-----, "Yeni Kültepe Metinlerine Göre Yerli-Asurlu Münasebetleri" **I.Uluslararası Hititoloji Kongresi Bil.** s.140-153.

-----; "Idinnum Kelimesinin Anlamı Hakkında Yeni Bir Teklif", **Archivum Anatolicum I**, s. Ankara, 1995.

-----; "mutanu in den Kültepe-Texten", **Archivum Anatolicum I**, s. 43-72, Ankara, 1995.

-----; "Usur-ša-Ištar Est Le Fils De Sargon, Roi De L'ancienne", **Archivum Anatolicum II**, Ankara, 1996.

Darga, M.A; **Eski Anadolu'da Kadın**, İstanbul, 1976.

Dercksen, J, G, **The Old Assyrian Copper Trade in Anatolia**, İstanbul, 1996.

Eisser, E / Lewy, J, EL: Die altassyrischen Rechtsurkunden vom Kültepe, **Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft 33 und 35**, Leipzig 1930-35 (EL 1 und 2, wenn nach Seiten zitiert).

Garelli, P.; **Les Assyriens en Cappadoce**, Paris, 1963.

Gökçek, G.L; **Koloni Devri Anadolu'sunda Faaliyet Gösteren Asurlu Tüccar Aileler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2002.

Goetze, A.; **Kleinasien**, 2. Aufl., München 1957

Günbattı, C, "Kültepe Tabletleri Arasında Aile Haberleşmelerinden Örnekler", **Uluslararası 1. Hititoloji Kongresi Bildirileri**, s. 126-133, Çorum 1990.

-----; "Kültepe Tabletlerine Göre Kadınların Ticari Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler", **XI.T.T.Kong.Bil. I**, s.191-200, Ankara 1994.

-----;"Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet", **Archivum Anatolicum III**, Ankara, 1997,

-----, "Eski Anadolu'da "Su Ordali", **Archivum Anatolicum IV**, s. 73-88, Ankara, 2000.

Kienast, B, **ATHE: Die altassyrischen Texte des Orientalischen Seminars der Universität Heidelberg und der Sammlung Erlenmeyer-Basel, Untersuchungen zur Assyriologie und Janderasiatische Archäologie 1**, Berlin 1960.

Larsen, M, T, **Old Assyrian Caravan Procedures**, Istanbul, 1967.

-----, **The Old Assyrian City-state and its Colonies**, Copenhagen, 1976.

Lewy, J; **Tablettes Cappadociennes troisieme serie Musee de Louvre (TCIII)**, Paris, 1935.

Lloyd, S.; **Early Anatolia: The Archeology of Asia Minor Before The Greeks**, Harmondsworth: Penguin Books, 1956. s. 119.

Özgüç, T.; ;**Kültepe Kaniş: Asur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Araştırmalar**, T.T.K., Ankara, 1959

Sever, H.; “Köle Satışı Hakkında Yeni Kültepe Metinleri”, **34. Assiriyoloji Kongresi**, İstanbul, 1987.

-----; “Anadolu’da Nişanın Bozulması Hakkında Verilmiş Kaniş Kârı Kararı”, **Bellekten**, C LVI, Sa. 217, s. 668-669; Ankara, 1992.

-----;“Yeni Belgelerin Işığında Koloni Çağında Yerli Halk İle Asurlu Tüccarlar Arasındaki İlişkiler” **Bellekten** ,cilt:LIX, sa.224, s.1-16, Ankara1995.

Smith, S; **Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museun III (CCT III)**, London, 1925.

Stephens, F. J.; Old Assyrian Letters and Business Documents, Babylonian Inscriptions in the Collection of J.B. (BIN IV), New Hawen, 1944.

Veenhof, K, R, Aspects of Old Assyrian Trade and Its Terminology, Leiden, 1972.

ÖZET

1925 yılında Çek bilgini B. Hrozny tarafından Kültepe (Karahöyük)'de bulunan ilk çivi yazılı tabletlerle, Anadolu'nun M.Ö. 1950-1750 yılları arasına ışık tutacak en önemli kaynaklar gün ışığına çıkarıldı. 1925'de Hrozny ile başlayan ve 1948'den itibaren de sistematik bir şekilde Tahsin Özgüç'le devam eden Kültepe kazılarında bugün sayıları 30.000'i geçen tablet koleksiyonu ortaya çıkarılmıştır. Kültepe tabletleri incelendiğinde bunların M.Ö. 2.binin başlarında Orta Anadolu'ya kadar yayılan Asurlu tüccarlara âit ticarî belgeler olduğu, bu vesikaların bulunduğu harabelerin de o dönem Anadolu'sunun ticarî merkezi, Kaniş şehri yıkıntıları olduğu anlaşıldı. Asurlu tüccarlar sadece ticarî maksat ile yukarı Mezopotamya'da Dicle kıyısındaki Asur kentinden hareket ederek, Fırat üzerinden, Asur - Diyarbakır - Malatya - Kayseri veyâ Asur - Urfa - Adana - Gülek Boğazı yollarını kullanmışlar, 200-250 eşekten oluşan kervanlarla, kalay, giysi ve kumaş getirip, karşılığında Asur'a altın ve gümüş götürmüşlerdir. Bu ticarî faaliyet sonucunda Anadolu şehirlerinde Kaniş merkez olmak üzere, "kârum" ve "wabartum" adını verdikleri bugün toplam sayıları 42 olan ticarî merkezler kurmuşlar ve ticarî faaliyetlerini bu şehirlerden idare etmişlerdir.

Bu çalışmamız ile, Kültepe metinlerinin ışığında, M.Ö. II. bin'de Anadolu ve Asur'da kadının statüsünü ortaya koymaya çalıştık. Elimizdeki ticarî, hukukî ve sosyal içerikli metinlerin incelenmesi sonucunda Asur ve Anadolu kadını arasındaki sosyal statüdeki farklılık ve benzerlikler gün ışığına çıkarılmaya çalışılmıştır. Kadınların sadece evlerinin rutin işleri ile ilgilenmedikleri, ticarî faaliyetlerde de buldukları, borç verip, kendi adlarına senetler düzenledikleri görülmektedir. Ayrıca, evlenme boşanma gibi, aile hukukunu ilgilendiren konularda da, haklarının resmi belgelerle korunduğu anlaşılmaktadır. Anadolu kadını, Asur kadınından ayıran en büyük özellik, Anadolu kadınının ülke yönetiminde söz sahibi olmasıdır. Bu özellik daha sonraki Hitit toplumunda da görülmektedir.

ABSTRACT

The tablets of cuneiform writing found in Kültepe Karahöyük by a Czech scholar B. Hrozný prove to be the most important sources which will enlighten Anatolia, in the years 1950-1975. The Kültepe excavations which started with Hrozný in 1925 and continued systematically with Tahsin Özgüç from 1948 onwards four levels of structure have been found. Most of these are II. level and a few of it is I. Šamši-Adad and modern Ib levels. The number of these collection of outnumber 25.000. When these Kültepe tablets are analyzed, it is found out that these trading documents belong to Assyrian merchants which covered all Middle Anatolia at the beginning of 2000 B.C. it is realized that the ruins, in which these documents have been found, are in fact the trading center of Anatolia and also the ruins of Kanis city in that period. The Assyrian merchants set on their journey from Assyrian city, through Fırat river, used the route Asur-Diyarbakır-Malatya-Kayseri or Asur-Urfa-Adana-Gülek channel, with, caravans of 200-250 donkeys took gold and silver to Asur in return for copper, clothes and material. As a result of this trading act they established trade centres called "karum" and "wabartum" with Kanis as the most popular center in Anatolian cities and they followed their from business acts these cities.

The Anatolian and Assyrian women has actively involved in trade. Women did not only became housewives but also worked as business women. Women gave loans and arranged documents of business transactions in order to secure their trade enterprises. They also secured their social rights with legal licences of marriage and divorce. Both the Anatolian and the Assyrian women achieved the same rights and freedom. The main difference which distinguishes the Anatolian woman from the Assyrian woman is the fact that she is as powerful as the king in ruling the country.